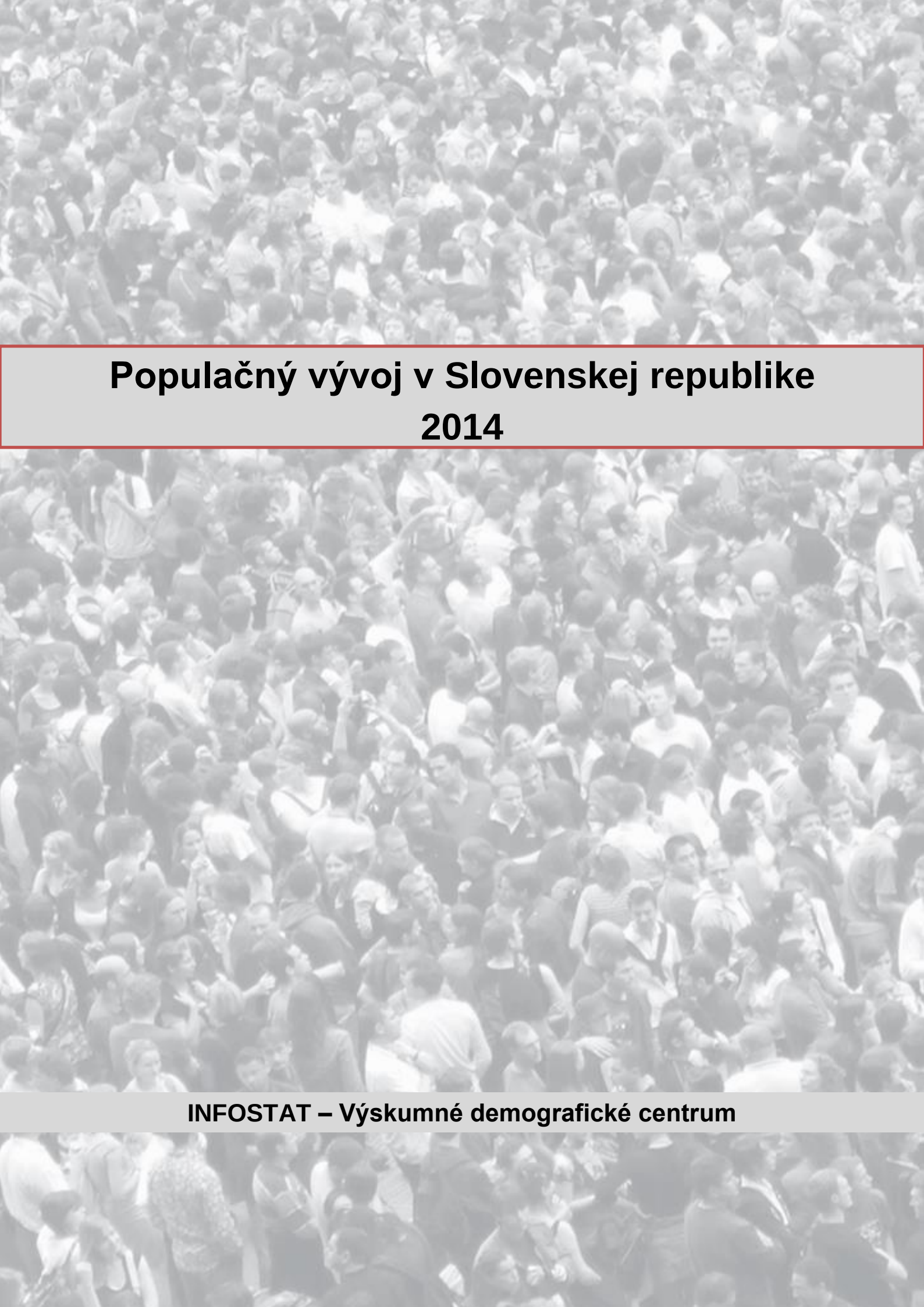

Populačný vývoj v Slovenskej republike 2014

INFOSTAT – Výskumné demografické centrum

**INFOSTAT – INŠTITÚT INFORMATIKY A ŠTATISTIKY
VÝSKUMNÉ DEMOGRAFICKÉ CENTRUM**

POPULAČNÝ VÝVOJ V SLOVENSKEJ REPUBLIKE 2014

**INFOSTAT
2015**

VYDANIE PUBLIKÁCIE PODPORILA AGENTÚRA NA PODPORU VÝSKUMU A VÝVOJA SLOVENSKEJ REPUBLIKY V RÁMCI RIEŠENIA PROJEKTU Č. APVV-0018-12 „HUMÁNNOGEOGRAFICKÉ A DEMOGRAFICKÉ INTERAKCIE, UZLY A KONTRADIKCIE V ČASOPRIESTOROVEJ SIETI“ A VEGA Č. 1/0026/14 „TRANSFORMÁCIA PLODNOSTI ŽIEN NA SLOVENSKU V 20. A NA ZAČIATKU 21. STOROČIA A JEJ PROGNÓZA DO ROKU 2050“.

AUTORI:

RNDR. BRANISLAV ŠPROCHA, PH.D. (editor)

Inštitút informatiky a štatistiky - Výskumné demografické centrum

ING. BORIS VAŇO (editor)

Inštitút informatiky a štatistiky - Výskumné demografické centrum

RNDR. DANUŠA JURČOVÁ, CSc.

Inštitút informatiky a štatistiky - Výskumné demografické centrum

MGR. VIERA PILINSKÁ

Inštitút informatiky a štatistiky - Výskumné demografické centrum

RNDR. JÁN MĚSZÁROS

Inštitút informatiky a štatistiky - Výskumné demografické centrum

DOC. RNDR. BRANISLAV BLEHA, PHD.

Katedra humánnej geografie a demografie Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave

Recenzenti:

PROF. PHDR. PAVOL TIŠLIAR, PHD.

Filozofická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave

DOC. ING. JITKA LANGHMAROVÁ, CSc.

Vysoká škola ekonomická v Prahe

Návrh obálky:

MGR. VLADIMÍR BAČÍK, PHD.

Katedra humánnej geografie a demografie Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave

2015 © INFOSTAT – Inštitút informatiky a štatistiky Bratislava

Obsah tohto dokumentu je chránený autorským zákonom. Nemožno ho meniť alebo z neho odstrániť informácie o správe práv k nemu. Na spracovanie, preklad, adaptáciu, zaradenie do súborného diela, vystavenie, vykonávanie alebo prenos dokumentu je nutný súhlas nositeľa majetkových práv. Vyhradené je aj právo na udelenie súhlasu na rozmnožovanie a verejné rozširovanie rozňôtením, predajom alebo inou formou prevodu vlastníckeho práva. Bez súhlasu možno z obsahu tohto dokumentu použiť iba krátku časť vo forme citácie, len na účel jeho recenzie alebo kritiky alebo na vyučovacie účely, vedeckovýskumné účely alebo umelecké účely. Rozsah citácie nesmie presiahnuť rámec odôvodnený jej účelom. Majetkové práva vykonáva

Práca neprešla jazykovou úpravou.

ISBN 978-80-89398-27-0

OBSAH

1. Úvod	9
2. Sobášnosť	10
3. Rozvodovosť	20
4. Plodnosť	27
5. Potratovosť	39
6. Úmrtnosť	47
7. Migrácia	57
8. Prírastok a počet obyvateľov	68
9. Veková štruktúra	72
10. Záver.....	82
Zoznam použitých skratiek	84
Literatúra	85

ZOZNAM TABULIEK

Tab. 2.1: Základné charakteristiky sobášnosti / Main marriage indicators	10
Tab. 2.2: Miery sobášnosti rozvedených a ovdovených osôb / Age-specific marriage rates of divorced and widowed persons	15
Tab. 3.1: Základné charakteristiky rozvodovosti / Main divorce indicators	20
Tab. 3.2: Rozvody s maloletými deťmi / Divorces with under age children.....	23
Tab. 3.3: Rozvody podľa príčiny / Divorces by cause	24
Tab. 3.4: Rozvody podľa príčiny, trvania manželstva a počtu detí v roku 2014 / Divorces by cause, marriage duration and number of children in year 2014	24
Tab. 3.5: Rozvody podľa príčiny a vzdelania v roku 2014 / Divorces by cause and education in year 2014.....	25
Tab. 4.1: Základné charakteristiky pôrodnosti a plodnosti / Main fertility indicators	27
Tab. 4.2: Ukazovatele časovania plodnosti / Indicators of fertility tempo	31
Tab. 4.3: Dosiahnutá plodnosť a bezdetnosť žien vo vybraných vekoch a kohortách / Realised fertility and childlessness of women at selected ages and cohorts	34
Tab. 5.1: Základné charakteristiky potratovosti / Main abortion indicators	39
Tab. 5.2: UPT podľa vzdelania ženy a vzdelanostná štruktúra žien v roku 2011 / Induced abortions by education of woman and educational structure of women in 2011	43
Tab. 5.3: UPT podľa poradia, rodinného stavu a vzdelania / Induced abortions by order, marital status and education	44
Tab. 6.1: Základné charakteristiky úmrtnosti / The main mortality indicators	47
Tab. 6.2: Príspevky príčin smrti a veku k medziročnému nárastu strednej dĺžky života pri narodení / Contribution of causes of death and age to the annual increase of the life expectancy at birth	48
Tab. 6.3: Príspevky príčin smrti a veku k rozdielu strednej dĺžky života pri narodení podľa pohlavia / Contribution of causes of death and age to difference of the life expectancy at birth by sex	48
Tab. 6.4: Úmrtia a úmrtnosť v prvom roku života / Deaths and mortality at the first year of life	52
Tab. 6.5: Štandardizovaná miera úmrtnosti na vybrané príčiny smrti na 100 000 osôb / Standardised mortality rate by selected causes of death per 100 000 persons	54
Tab. 7.1: Migrácia cez hranice SR / Cross-border migration of Slovakia.....	57
Tab. 7.2: Hlavné zdrojové krajiny zahraničnej imigrácie / Main countries of immigrant's origin.....	58
Tab. 7.3: Regionálna štruktúra prisťahovaných zo zahraničia / Immigrants by region	59
Tab. 7.4: Zahraničné sťahovanie podľa štátneho občianstva / External migration by nationality	60
Tab. 7.5: Občania tretích krajín v SR podľa typu pobytu / Third country nationals in the SR by type of residence.....	61
Tab. 7.6: Žiadatelia o azyl a osoby s medzinárodnou ochranou v SR / Asylum applicants and refugees with international protection in the SR	65
Tab. 8.1: Prírastok obyvateľov / Population change	68
Tab. 8.2: Počet obyvateľov / Population size	70
Tab. 9.1: Veková štruktúra populácie k 31.12. / Population age-structure on december 31 st of each year.....	72
Tab. 9.2: Veková štruktúra obyvateľstva vo veku do 15 rokov / Age-structure of the population aged less than 15 years	74

Tab. 9.3: Veková štruktúra obyvateľstva vo veku 65 rokov a viac / Age-structure of the population 65 years and over.....	76
Tab. 9.4: Vybrané stredné hodnoty veku / Selected mean values of age	76
Tab. 9.5: Vývoj priemerného veku obyvateľstva v hlavných vekových skupinách / Trends in mean age in major age groups.....	77
Tab. 9.6: Ukazovatele starnutia obyvateľstva / Indicators of population ageing	78
Tab. 9.7: Ukazovatele ekonomického zaťaženia produktívnej populácie / Indicators of economic burden of the productive population.....	79

ZOZNAM GRAFOV

Graf 2.1: Sobášaschopní muži / Males at risk of marriage.....	11
Graf 2.2: Podiel sobášaschopných mužov podľa veku / Proportion of males at risk of marriage by age	11
Graf 2.3: Sobášaschopné ženy / Females at risk of marriage	11
Graf 2.4: Podiel sobášaschopných žien podľa veku / Proportion of females at risk of marriage by age	11
Graf 2.5: Tabuľková sobášnosť slobodných mužov / Table first marriage rate, males.....	13
Graf 2.6: Tabuľková sobášnosť slobodných žien / Table first marriage rate, females.....	13
Graf 2.7: Pravdepodobnosť sobáša slobodného muža, vybrané roky / Age-specific probabilities of first marriage, males, selected years.....	13
Graf 2.8: Pravdepodobnosť sobáša slobodnej ženy, vybrané roky / Age-specific probabilities of first marriage, females, selected years.....	13
Graf 2.9: Podmienené pravdepodobnosti prvého sobáša, muži, vybrané vekové intervaly / Conditional probabilities of first marriage, males, selected age intervals.....	14
Graf 2.10: Podmienené pravdepodobnosti prvého sobáša, ženy, vybrané vekové intervaly / Conditional probabilities of first marriage, females, selected age intervals.....	14
Graf 2.11: Úhrnná sobášnosť slobodných mužov a priemerný vek pri 1. sobáši / Total first marriage rate and mean age at first marriage, males	18
Graf 2.12: Úhrnná sobášnosť slobodných žien a priemerný vek pri 1. sobáši / Total first marriage rate and mean age at first marriage, females	18
Graf 2.13: Podiel slobodných mužov vo veku 50 rokov a priemerný počet rokov, ktoré prežili do konca reprodukčného veku ako slobodní / Proportion never married males at age 50 and singulate mean age at marriage.....	18
Graf 2.14: Podiel slobodných žien vo veku 50 rokov a priemerný počet rokov, ktoré prežili do konca reprodukčného veku ako slobodné / Proportion never married females at age 50 and singulate mean age at marriage	18
Graf 3.1: Vývoj rozvodovosti / Divorce development	20
Graf 3.2: Žiadosti o rozvod v SR / Divorce petitions in Slovakia.....	21
Graf 3.3: Dĺžka trvania manželstva v čase rozvodu / Marriage duration at divorce	21

Graf 3.4: Rozvody podľa veku, muži / Age specific divorce rates, males	22
Graf 3.5: Rozvody podľa veku, ženy / Age specific divorce rates, females	22
Graf 3.6: Rozvodovosť v krajinách EÚ-28 / Divorce in EU-28.....	25
Graf 4.1: Úhrnná plodnosť a počty živonarodených podľa veku a rodinného stavu matky / Total fertility rate and number of life births by age and marital status of the mother	28
Graf 4.2: Zmena úrovne plodnosti podľa veku / Change in age-specific fertility rates	28
Graf 4.3: Plodnosť žien podľa veku / Age-specific fertility rates	30
Graf 4.4: Príspevky vekových skupín k úhrnnej plodnosti / Age-contributions to the total fertility rates	30
Graf 4.5: Generačné miery plodnosti, vybrané kohorty / Cohort age-specific rates, selected cohorts..	34
Graf 4.6: Generačné miery plodnosti prvého poradia, vybrané kohorty / Cohort age-specific fertility rates, first births, selected cohorts	34
Graf 4.7: Narodení mimo manželstva podľa veku matky / Non-marital births by age of the mother at birth	36
Graf 4.8: Narodení mimo manželstva podľa dosiahnutého vzdelania matky pri pôrode / Non-marital births by the mother's educational attainment at birth.....	36
Graf 4.9: Narodení mimo manželstva v EÚ, 2000 a 2013 / Non-marital births in EU, 2000 and 2013	37
Graf 5.1: Vývoj samovoľnej a umelej potratovosti / Spontaneous and induced abortion rate	39
Graf 5.2: Vývoj umelých potratov zo zdravotných dôvodov / Induced abortions due to health reasons	40
Graf 5.3: Potratovosť podľa veku vo vybraných rokoch / Age-specific abortion rates in selected years	41
Graf 5.4: UPT podľa rodinného stavu ženy / Induced abortions by marital status of woman	41
Graf 5.5: UPT podľa rodinného stavu, počtu živonarodených detí a veku žien v roku 2014 / Induced abortions by marital status, number of live births and age of woman in year 2014	42
Graf 5.6: UPT podľa vzdelania ženy / Induced abortions by education of woman	43
Graf 5.7: Ukončené tehotenstvá / Terminated pregnancies.....	44
Graf 5.8: Tehotenstvá ukončené UPT podľa vzdelania ženy / Pregnancies terminated by induced abortion by education of woman	45
Graf 5.9: Ukončené tehotenstvá podľa veku ženy v roku 2014 / Terminated pregnancies by age of woman in 2014.....	45
Graf 5.10: Úhrnná umelá potratovosť vo vybraných krajinách EÚ / Total induced abortion rate in selected countries of EU.....	45
Graf 6.1: Relatívny vývoj strednej dĺžky života pri narodení / Relativ progress of the life expectancy at birth.....	47
Graf 6.2: Relatívny vývoj strednej dĺžky života vo veku 65 rokov / Relativ progress of the life expectancy at age 65	49
Graf 6.3: Stredná dĺžka života vo veku 25 rokov podľa vzdelania / Life expectancy at age 25 by education	50
Graf 6.4: Stredná dĺžka života vo veku 30 rokov podľa rodinného stavu / Life expectancy at age 30 by marital status	50
Graf 6.5: Stredná dĺžka života pri narodení v EÚ / Life expectancy at birth in the EU.....	51
Graf 6.6: Stredná dĺžka života vo veku 65 rokov v EÚ / Life expectancy at age 65 in the EU	51
Graf 6.7: Dojčenská úmrtnosť v EÚ / Infant mortality rate in EU	53
Graf 6.8: Rozdelenie úmrtí podľa príčin smrti / Distribution of deaths by causes of death.....	53

Graf 6.9: Štandardizovaná miera úmrtnosti na choroby obehovej sústavy v EÚ na 100 000 osôb / Standardised mortality rate of diseases of circulatory system in the EU per 100 000 persons	55
Graf 6.10: Štandardizovaná miera úmrtnosti na nádorové ochorenia v EÚ na 100 000 osôb / Standardised mortality rate of neoplasms in the EU per 100 000 persons	55
Graf 7.1: Vývoj zahraničnej migrácie SR / International migration of Slovakia	58
Graf 7.2: Legálny pobyt cudzincov v SR / Legal stay of foreigners in the SR	60
Graf 7.3: Cudzinci v SR podľa štátneho občianstva, 2013 / Non-national population in the SR, 2013	61
Graf 7.4: Obyvatelia SR narodení v zahraničí, 2013 / Foreign-born population in the SR.....	61
Graf 7.5: Cudzinci zamestnaní v SR / Foreigners employed in the SR.....	62
Graf 7.6: Občania SR pracujúci v zahraničí / Slovak citizens working abroad	62
Graf 7.7: Nelegálna migrácia v SR / Illegal migration in the SR.....	64
Graf 7.8: Nelegálna migrácia podľa štátneho občianstva v roku 2014 / Illegal migration by citizenship, 2014.....	64
Graf 7.9: Žiadatelia o azyl v SR / Asylum applicants in the SR	66
Graf 7.10: Žiadatelia o azyl podľa štátnej príslušnosti, 2014 / Asylum applicants by citizenship, 2014.....	66
Graf 8.1: Vývoj prírastkov obyvateľstva v SR / Trends in population change in the SR	69
Graf 8.2: Celkový prírastok v krajinách EÚ, 2013 / Total population growth in the EU countries, 2013	69
Graf 8.3: Prirodzený prírastok a migračné saldo v krajinách EÚ, 2013 / Natural increase and net migration in the EU countries, 2013	69
Graf 8.4: Vývoj počtu obyvateľov SR / Population growth in Slovakia.....	70
Graf 8.5: Počet obyvateľov v krajinách EÚ, 2013 (v tis.) / Population in the EU countries, 2013 (in thous.)	71
Graf 9.1: Vekové zloženie obyvateľstva k 31.12. / Population age structure on December 31st	73
Graf 9.2: Hlavné vekové skupiny obyvateľstva k 31.12. / Main age groups on December 31st	75
Graf 9.3: Priemerný vek / Mean age	77
Graf 9.4: Starnutie a celkové ekonomické zaťaženie obyvateľstva / Ageing and economic burden	78
Graf 9.5: Podiel osôb vo veku 65+ a 80+ v krajinách EÚ, 1.1.2014 / Proportion of population aged 65+ and 85+ in the EU, 1.1.2014.....	79
Graf 9.6: Podiel osôb v poproduktívnom veku a ich prírastok v období 1990–2013 v krajinách EÚ / Proportion of post-productive age and its increase in 1990–2013 in the EU	79
Graf 9.7: Index starnutia v krajinách EÚ, 1.1.2014 / Ageing index in the EU, 1.1.2014.....	80
Graf 9.8: Prevaha pohlaví v roku 2014 / Sex predominance in 2014.....	81

1. Úvod

Populačný vývoj Slovenskej republiky prešiel v 90. rokoch dynamickými a v mnohých ohľadoch historicky jedinečnými zmenami. Viaceré z nich boli a naďalej zostávajú živou témou nielen odborných diskusií, ale výrazne rezonujú aj v laickej verejnosti. Proces celkovej transformácie reprodukčného správania však dodnes nebol úplne zavŕšený, a preto viaceré nastúpené trendy môžeme identifikovať aj v posledných rokoch. Monografia „Populačný vývoj v Slovenskej republike 2014“ nadväzuje na predchádzajúce komplexné publikácie Výskumného demografického centra podobného charakteru. Jej hlavným cieľom je podrobne zmapovať populačný vývoj na celoštátnej úrovni v posledných 15 rokoch s dôrazom najmä na zmeny, ku ktorým došlo v rokoch 2012–2014.

Celkovo publikácia s výnimkou úvodu a záveru pozostáva z ôsmich samostatných kapitol. Každému demografickému procesu je venovaná samostatná kapitola, rovnako ako aj otázke migrácie, populačných prírastkov a vekovej štruktúre populácie Slovenska. Svojím obsahom, konštrukciou a zameraním monografia predstavuje komplexnú špeciálnu publikáciu slúžiacu ako nevyhnutný základ pri podrobnejšom hodnotení aktuálneho populačného vývoja a demografických trendov na Slovensku. Okrem pomerne podrobného analytického textu, sú integrálnou súčasťou publikácie aj viaceré grafické prvky a tabuľky, ktoré dopĺňajú textovú časť a umožňujú čitateľovi vytvoriť si lepšiu prehľad o súčasnej situácii. Okrem toho je potrebné tiež podotknúť, že vo viacerých grafoch sa nachádzajú aj informácie dotýkajúce sa obdobia 90. rokov, vďaka čomu čitateľ dostáva obraz o rozmere sledovaných zmien a vie si ich porovnať s vývojom v posledných rokoch.

Veľmi dôležitou súčasťou jednotlivých kapitol je aj medzinárodné porovnanie Slovenska s ďalšími krajinami EÚ-28, ktoré umožňuje identifikovať jeho pozíciu v európskom priestore a tiež poukázať na podobnosti a predovšetkým niektoré špecifiká v populačnom vývoji.

Údaje použité pri príprave jednotlivých demografických indikátorov pochádzajú predovšetkým zo štatistického zisťovania prirodzeného a migračného pohybu, ktoré sa každoročne uskutočňuje pod gesciou Štatistického úradu Slovenskej republiky (ďalej ŠÚ SR). Okrem toho sa spracovali tiež údaje Ministerstva vnútra SR, Ministerstva práce sociálnych vecí a rodiny SR. Za účelom medzinárodného porovnania boli využité dáta z databáz EUROSTATu a Svetovej zdravotníckej organizácie (WHO). Z nich boli následne konštruované klasické, ako aj viaceré zložitejšie a špeciálne použité ukazovatele a metodické postupy. Autorsky sa na vypracovaní publikácie podieľali pracovníci Výskumného demografického centra pri Inštitúte informatiky a štatistiky a Katedry humánnej geografie a demografie Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave.

Publikácia „Populačný vývoj v Slovenskej republike 2014“ je nepredajná a bude distribuovaná medzi zástupcov najvyšších riadiacich orgánov, štátnej správy, výskumných inštitúcií, vysokých škôl a médií tak, aby bola v dostatočnej miere zabezpečená informovanosť odbornej aj laickej verejnosti. Publikácia je v plnom rozsahu k dispozícii na internetovej stránke Výskumného demografického centra v sekcii publikácie VDC (www.infostat.sk/vdc).

editori

2. SOBÁŠNOSŤ

Tab. 2.1: Základné charakteristiky sobášnosti / Main marriage indicators

Ukazovateľ	Pohlavie	2000	2005	2010	2012	2013	2014	Sex	Indicator
Počet sobášov		25903	26149	25415	26006	25491	26737		Number of marriages
Úhrnná sobášnosť	Muži	0,61	0,61	0,59	0,61	0,61	0,64	Males	Total marriage rates
	Ženy	0,59	0,60	0,60	0,63	0,63	0,67	Females	
Úhrnná sobášnosť slobodných*	Muži	0,68	0,66	0,61	0,61	0,60	0,64	Males	Total first marriage rate*
	Ženy	0,70	0,71	0,66	0,67	0,66	0,70	Females	
Priemerný vek pri sobáši	Muži	29,8	32,4	33,6	33,8	34,1	34,2	Males	Mean age at marriage
	Ženy	25,7	27,8	29,0	29,6	29,8	30,1	Females	
Priemerný vek pri 1. sobáši*	Muži	28,0	30,0	31,1	31,4	31,5	31,9	Males	Mean age at first marriage*
	Ženy	25,6	27,4	28,4	28,8	28,9	29,3	Females	

*Vek 16–49 / Age 16–49

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

V roku 2014 sa počet uzavretých manželstiev zvýšil, no sobášny potenciál je dlhodobo len veľmi slabo využívaný

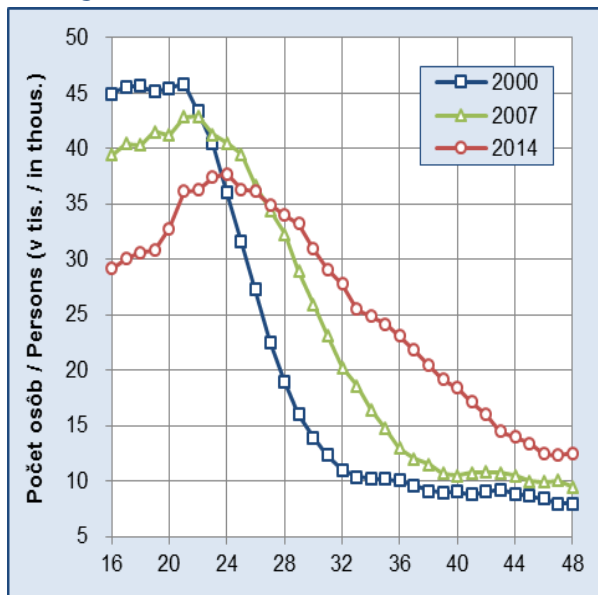
Počet uzavretých manželstiev ako aj samotná intenzita sobášnosti na Slovensku sa po dynamickom a dramatickom poklese v 90. rokoch stabilizovali na historicky nízkej úrovni. V roku 2001 počet sobášov nedosiahol ani 23,8 tis. V ďalších rokoch síce môžeme identifikovať dve kratšie rastové obdobia, no veľmi rýchlo boli prerušené náhlým medziročným poklesom. Po poslednom, medzi rokmi 2008 a 2009, sa počty uzavretých manželstiev viac-menej stabilizovali v rozpätí 25,4–26,4 tis. ročne. V roku 2014 však opätovne môžeme identifikovať pomerne výrazný nárast (medziročne o takmer 1,3 tis.), keď počet sobášov prekročil hranicu 26,7 tis. Odpoveď na otázku, či je to začiatok nového rastového obdobia, alebo je to len krátkodobá náhodná odchýlka, prinesú najbližšie roky. Každopádne naďalej platí, že sobášny potenciál, ktorý sa skrýva v mužskej či ženskej časti populácie Slovenska, je v posledných 15 rokoch len veľmi slabo využívaný. Počet neženatých mužov sa medzi rokmi 2000–2014 vo veku 16–49 rokov zvýšil z približne 700 tis. na takmer 866 tis. Z pôvodných 49 % predstavovali sobášaschopní muži v reprodukčnom veku v roku 2014 už takmer 64 % osôb. Identická situácia je aj na strane žien, kde sa v rovnakom vekovom intervale a za rovnaké obdobie počet nevydatých osôb zvýšil z niečo viac ako 593 tis. na viac ako 730 tis. Znamená to, že od roku 2008 tvoria viac ako polovicu z kontingentu žien v reprodukčnom veku. V roku 2014 to už bolo približne 56 %, kým v roku 2000 len necelých 42 %.

Zvyšuje sa nielen počet a podiel slobodných osôb, ale predlžuje sa aj doba strávená mimo manželský zväzok v reprodukčnom období

Významne sa mení nielen počet, ale aj samotná štruktúra mužov a žien schopných vstúpiť do manželstva. Nízka sobášnosť, odkladanie sobášov do vyššieho veku, ako aj predchádzajúci populačný vývoj a s ním spojená veková štruktúra podmieňujú, že aj v druhej polovici reprodukčného veku sa postupne počet, ako aj podiel sobášaschopných osôb zvyšuje. Nesporne k tomu prispieva aj na slovenské pomery pomerne vysoká intenzita rozvodovosti. Potvrdzujú to aj nasledujúce údaje. Kým v roku 2000 podiel neženatých mužov prekračoval hranicu 50 % do veku 27 rokov, v súčasnosti je to až do veku 35 rokov. Navyše ich podiel do

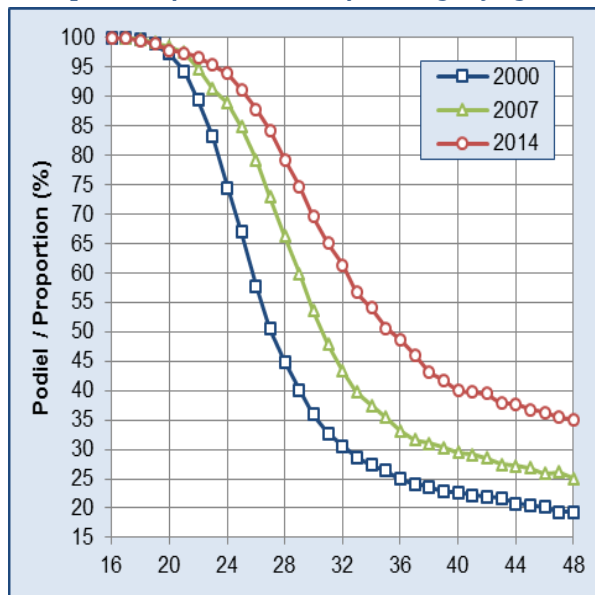
konca reprodukčného veku už ani raz neklesol pod hranicu jednej tretiny. U žien na začiatku nového milénia bola hranica 50 % prelomená vo veku 25 rokov. V súčasnosti je to až vo veku 31 rokov, pričom aj tu platí, že do 50. roku života podiel nevydatých žien neklesol pod hranicu jednej tretiny.

Graf 2.1: Sobášaschopní muži / Males at risk of marriage

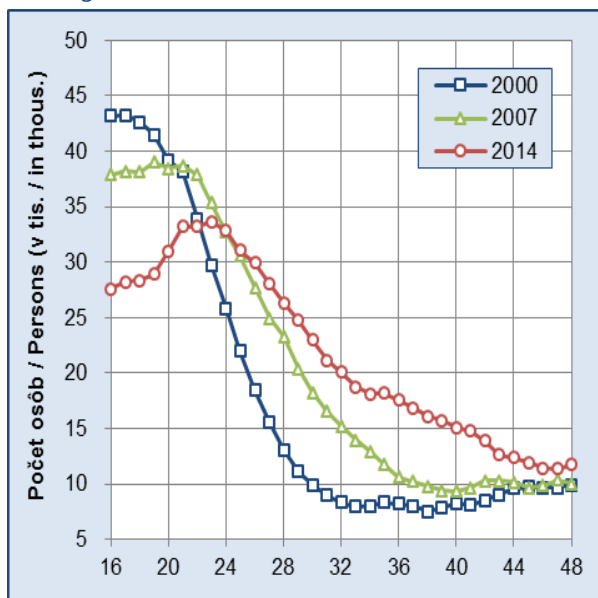

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Graf 2.2: Podiel sobášaschopných mužov podľa veku / Proportion of males at risk of marriage by age

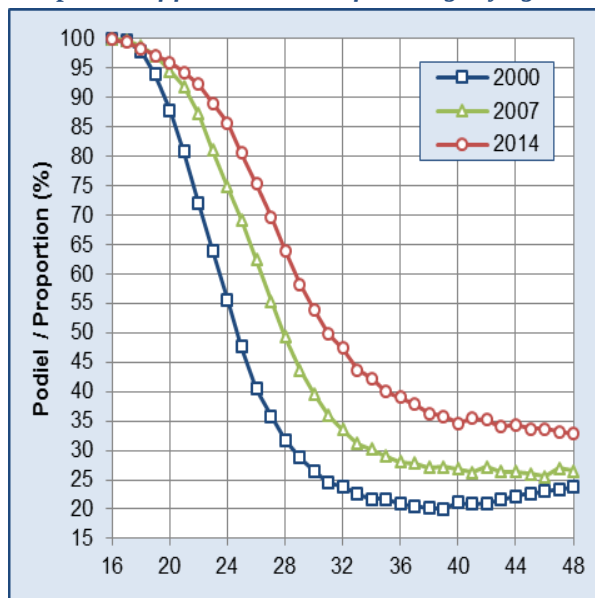

Graf 2.3: Sobášaschopné ženy / Females at risk of marriage

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Graf 2.4: Podiel sobášaschopných žien podľa veku / Proportion of females at risk of marriage by age

V prípade, že sa zameriame len na slobodné osoby, aj tu sa prejavuje vzájomné prepojenie klesajúcej intenzity a posunu sobášnosti do vyššieho veku. Kým podľa sčítania obyvateľov z roku 2001 bola viac ako polovica mužov do veku 26 rokov slobodná, v poslednom sčítaní ich váha hranicu 50 % prekračovala ešte do veku 31 rokov. U žien sa sledovaný podiel presunul z 24 do 28 rokov. Rovnako sa zvýšil počet človekorokov, ktoré osoba prežije do konca reprodukčného veku ako slobodná. Podľa sčítania z roku 2001 to bolo u mužov 28,5 a u žien 25,5 roku. V roku 2011 sa u mužov príslušný interval predĺžil až na takmer

32 rokov a u žien dosiahol hodnotu 29,4 roku. Na konci reprodukčného veku vo výsledkoch sčítania 2011 podiel trvalo slobodných mužov už presahoval hranicu 10 % (12–15 % vo veku 45–49 rokov) a u žien dosiahol 7–9 %. Vzhľadom na nízku intenzitu sobášnosti slobodných vo veku po 40. roku života (pozri nižšie) a vysoký podiel slobodných žien (12 %) a najmä mužov (20 %) môžeme očakávať, že podiel trvalo slobodných osôb bude naďalej rásť.

Aj napriek miernemu zvýšeniu sobášnosti v roku 2014 je sobášnosť stále veľmi nízka

Celková intenzita sobášnosti mužov sa po prepade na historické minimum v roku 2001 (0,56 sobáša na muža) v nasledujúcich rokoch pohybovala v pomerne úzkom rozpätí 0,59–0,65 sobáša so striedaním období rastu a poklesu. V posledných štyroch rokoch by pri zachovaní úhrnnej sobášnosti počet sobášov pripadajúcich na jedného muža prekročil hranicu 0,60 sobáša, pričom v roku 2014 by to bolo dokonca 0,64 sobáša. V podstate identická situácia bola aj na strane žien. V roku 2001 úhrnná sobášnosť žien klesla až na hranicu 0,54 sobáša, aby v ďalšom období striedavo rástla a klesala (v rozpätí 0,57–0,66 sobáša). V poslednom medziročnom náraste v roku 2014 presiahla hranicu 0,67 sobáša na ženu.

Hlavnú zložku celkovej sobášnosti na Slovensku u oboch pohlaví dlhodobo predstavuje sobášnosť slobodných osôb. Intenzita vstupov do prvého manželstva dynamicky klesala celé 90. roky a tento trend vyvrcholil v roku 2001, keď by pri jej zachovaní zostalo trvalo slobodných približne 37 % mužov a asi tretina žien. Následne síce došlo k miernemu nárastu s vrcholom v roku 2004, keď tabuľková prvosobášnosť u mužov dosahovala takmer 69 % a u žien necelých 73 %, no ďalší vývoj znamenal viacmenej ďalší pokles intenzity sobášnosti slobodných. Zdá sa, že ho urýchlili aj nepriaznivé pomery, ktoré nastali počas nedávnej hospodárskej krízy, keďže po roku 2008 môžeme vidieť dynamizáciu znižovania hodnôt tabuľkovej prvosobášnosti. Aj preto v roku 2013 nachádzame na Slovensku nové historické minimum sobášnosti slobodných, keď tabuľková prvosobášnosť mužov nedosiahla ani úroveň 60 % a u žien to bolo necelých 66 %. Posledný medziročný vývoj však priniesol pomerne výrazný nárast intenzity vstupov do prvých manželstiev. Podľa údajov z roku 2014 by do konca reprodukčného veku pri jej zachovaní do prvého manželstva vstúpilo viac ako 64 % slobodných mužov a 70 % slobodných žien.

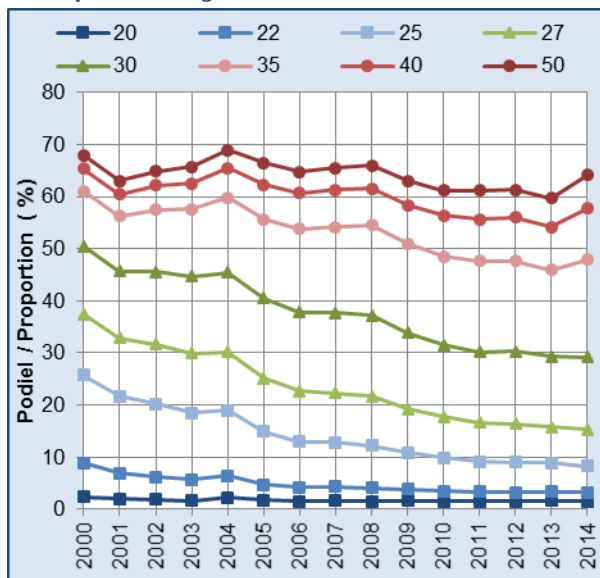
Proces odkladania vstupu do manželstva pokračuje, no ich realizácia vo vyššom veku je stále veľmi obmedzená

Aj keď na začiatku nového milénia došlo k určitej stabilizácii vo vývoji intenzity sobášnosti, vnútorná transformácia tohto procesu naďalej prebieha. K jej hlavným znakom jednoznačne patrí ďalšie starnutie vekového profilu pravdepodobností sobáša slobodných v dôsledku ďalej sa prehĺbujúceho odkladania vstupov do prvého manželstva. Svedčí o tom aj pomerne stabilný pokles tabuľkovej sobášnosti slobodných mužov a žien najmä vo veku do 30 rokov. Kým napríklad v roku 2000 by do prvého manželstva vstúpila do veku 30 rokov takmer polovica slobodných mužov, podľa údajov z roku 2014 by to nebola ani tretina. U žien podobný prepád sledujeme vo veku do 27 rokov. Aj keď vo vyššom veku (u mužov nad 30 rokov a u žien nad 27 rokov) môžeme vidieť určitý nárast sobášnosti slobodných osôb (pozri Graf 2.5, 2.6), nedokáže to ani zďaleka vykompenzovať tak nízku intenzitu vstupov do prvého manželstva v mladšom veku, a preto celkový podiel slobodných mužov a žien, ktoré by sa aspoň raz oženili alebo vydali, zostáva pomerne nízky.

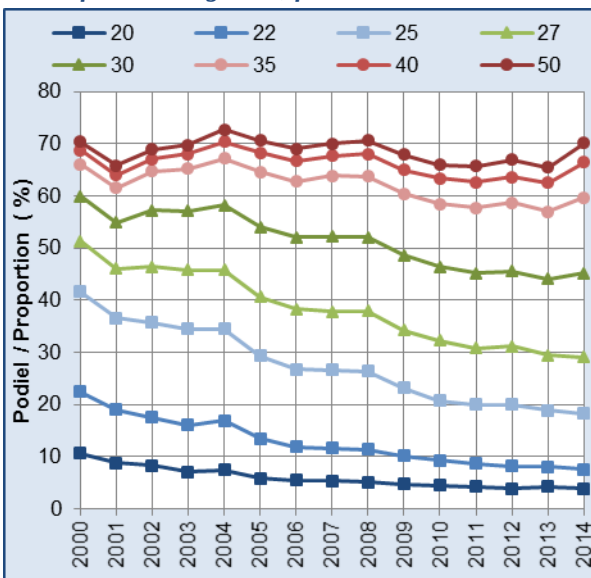
Pokračujúce odkladanie sobášov slobodných do vyššieho veku v kombinácii s ich dobíhaním (aj keď značne obmedzeným) výraznou mierou menia priebeh pravdepodobností sobáša slobodných podľa veku. Z pohľadu hlavných trendov však posledných 15 rokov nadväzuje na predchádzajúce transformačné obdobie z 90. rokov minulého storočia. Predovšetkým sa medzi rokmi 2000 a 2014 znížila intenzita sobášnosti vo veku do 29 rokov u mužov a 27 rokov u žien. Došlo k ďalšiemu posunu maxima do neskoršieho veku, u mužov do veku 30–31 rokov a u žien do 28. roku života. Vrchol sobášnosti slobodných

osôb sa znížil, aj keď dynamika tohto procesu u mužov v posledných rokoch klesla a u žien dokonca medzi rokmi 2007 a 2014 už žiadny pokles nezaznamenávame. Určitou novinkou je postupne sa prehĺbujúca fáza rekuperácie, ktorá u mužov i žien prispieva k zvyšovaniu sobášnosti slobodných vo vyššom veku. Zaujímavosťou je tiež skutočnosť, že u oboch pohlaví sa nárast sobášnosti slobodných čoraz viac presúva až do druhej polovice 30. rokov života (Graf 2.7 a 2.8).

Graf 2.5: Tabuľková sobášnosť slobodných mužov /
Table first marriage rate, males

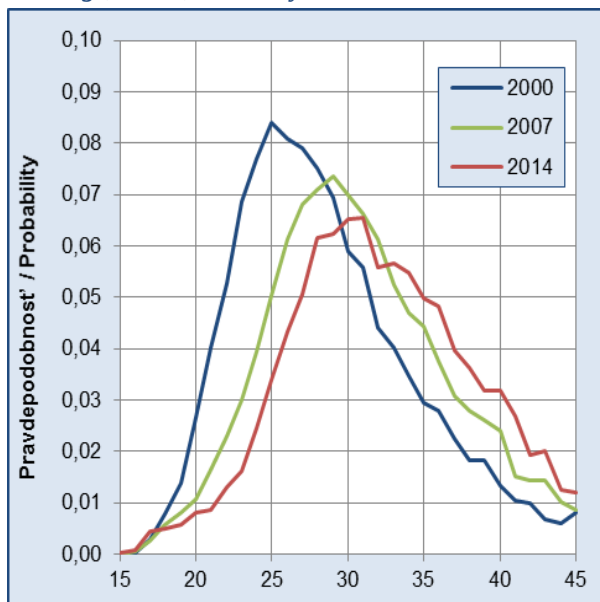

Graf 2.6: Tabuľková sobášnosť slobodných žien /
Table first marriage rate, females

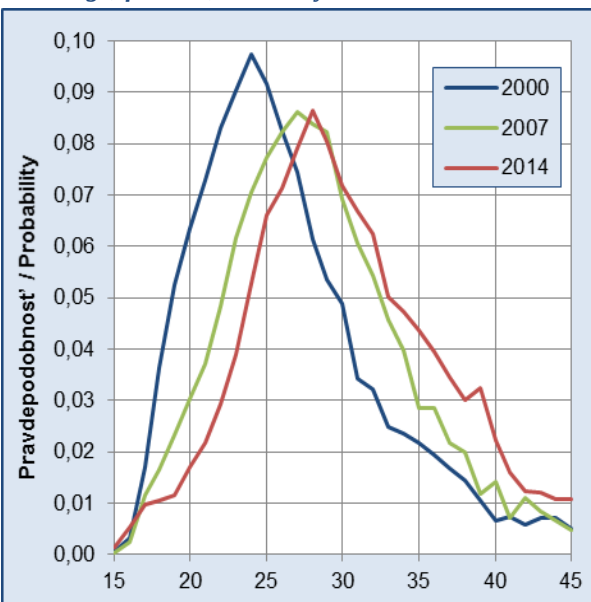

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Graf 2.7: Pravdepodobnosť sobáša slobodného muža,
vybrané roky / Age-specific probabilities of first
marriage, males, selected years

Graf 2.8: Pravdepodobnosť sobáša slobodnej ženy,
vybrané roky / Age-specific probabilities of first
marriage, females, selected years

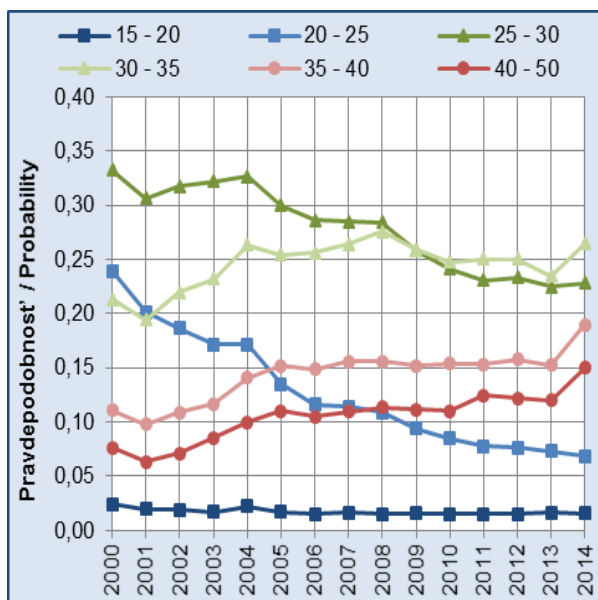

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Potvrdzuje to aj vývoj podmienených pravdepodobností, že slobodný muž alebo žena medzi dvomi presnými vekmi vstúpi do manželstva. Z grafov 2.9 a 2.10 je zrejmé, že šance mužov a žien vo veku 15 a 20 rokov na sobáš v posledných 15 rokoch dramaticky klesli, resp. sa stabilne udržiavajú na veľmi nízkej

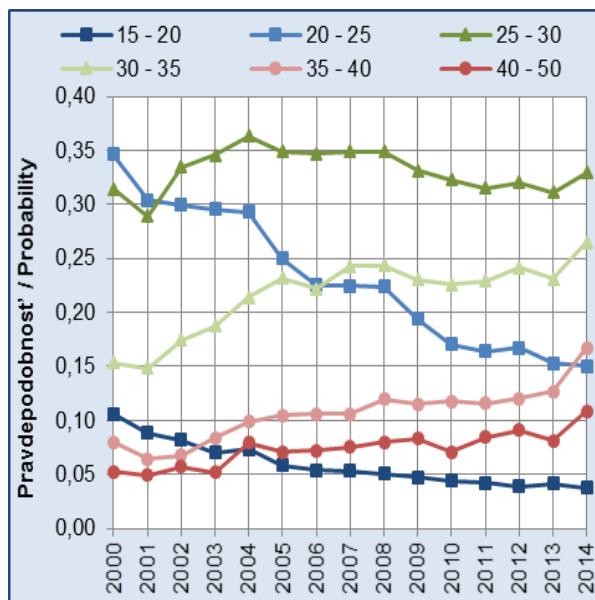
úrovni. Rovnako sa znížila aj pravdepodobnosť prvého sobáša v priebehu 5 rokov u mužov vo veku 25 rokov. V ženskej časti populácie vývoj šancí v tomto vekovom intervale osciloval v rozpätí 30–35 %. Na druhej strane pravdepodobnosti vstupu do prvého manželstva rástli u oboch pohlaví vo veku 30, 35 aj 40 rokov. U mužov je dokonca vyššia šanca, že sa oženia vo veku 35–40 resp. 40–50 rokov, ako je tomu medzi 20. a 25. rokom života. Podobne aj u žien pravdepodobnosť prvého sobáša medzi 30. a 35. rokom už dosahuje vyššiu úroveň, ako je tomu vo veku do 25 rokov. V mužskej časti populácie je tak v posledných 5 rokoch šanca uzavretia prvého manželstva najvyššia vo veku 30–35 rokov tesne nasledovaná vekom 25–30 rokov. V poslednom období sa k nim pomerne výrazne priblížila aj pravdepodobnosť vo veku 35–40 rokov. U žien je najvyššia šanca na vstup do manželstva u slobodných osôb medzi 25. a 30. rokom života, no postupne sa k nim priblížili aj pravdepodobnosti, že slobodná žena vo veku 30 rokov sa vydá do 35. roku života.

Graf 2.9: Podmienené pravdepodobnosti prvého sobáša, muži, vybrané vekové intervaly / Conditional probabilities of first marriage, males, selected age intervals

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Graf 2.10: Podmienené pravdepodobnosti prvého sobáša, ženy, vybrané vekové intervaly / Conditional probabilities of first marriage, females, selected age intervals

Priemerný vek pri prvom sobášu u mužov už dosahuje takmer 32 rokov a u žien prekračuje hranicu 29 rokov

Aj vďaka týmto zmenám proces starnutia sobášnosti slobodných kontinuálne pokračuje, čo potvrdzuje aj vývoj ukazovateľov časovania tohto procesu. Tabuľkový priemerný vek pri prvom sobášu mužov sa medzi rokmi 2000–2014 zvýšil o 3,8 roka z pôvodných 28 rokov na takmer 31,9 roka. S podobnou dynamikou rástol tabuľkový priemerný vek pri prvom sobášu aj u žien. Kým v roku 2000 vstupovali ženy v priemere do prvého manželstva približne vo veku 25,6 roka, v súčasnosti už dosahuje úroveň 29,3 roka. Polovica mužov na Slovensku do prvého manželstva vstúpila podľa tabuliek sobášnosti slobodných z roku 2014 vo veku do 30,6 rokov a polovica žien do veku 28,7 rokov. Rozširujúce sa interdecilové rozpätie u oboch pohlaví (muži 15,7 roka, ženy 15,3 roka) naznačuje, že 80 % z celkovej intenzity sobášnosti slobodných sa koncentruje do čoraz širšieho intervalu, čo svedčí o prehlbujúcej sa vekovej pluralizácii sobášneho správania na Slovensku.

Šance na ďalšie manželstvo klesli a sú veľmi nízke najmä u ovdovených osôb

Poklesom intenzity ako aj jej stabilizáciou na nízkej úrovni prešla tiež sobášnosť rozvedených a ovdovených osôb. Kým v roku 2000 v priemere na 1000 rozvedených mužov v reprodukčnom veku pripadalo takmer 35 uzavretých manželstiev rozvedených, v roku 2014 to bolo len niečo viac ako 24 sobášov. Podobne aj u žien došlo k poklesu. Ten však bol o niečo miernejší (z takmer 25 na 22 sobášov), pričom s výnimkou najmladších vekových skupín platilo, že intenzita opakovanej sobášnosti bola nižšia ako na strane mužov. Celková opakovaná sobášnosť ovdovených mužov a najmä žien je dlhodobo veľmi nízka, pričom v sledovanom období sa ešte viac znížila. Vo všeobecnosti pritom platí, že vyššie šance na opakovaný vstup do manželstva majú mladšie ovdovené osoby a tiež skôr muži ako ženy.

Tab. 2.2: Miery sobášnosti rozvedených a ovdovených osôb / Age-specific marriage rates of divorced and widowed persons

Vek	2000	2005	2010	2012	2013	2014	2000	2005	2010	2012	2013	2014
	Na 1000 rozvedených mužov Per 1000 divorced men						Na 1000 rozvedených žien Per 1000 divorced women					
16–24	78,5	19,7	53,2	29,6	27,7	28,4	96,1	61,1	57,2	47,9	52,8	43,0
25–29	72,8	54,9	46,0	33,3	39,9	34,2	63,7	62,9	54,5	50,1	52,2	48,2
30–34	54,4	51,6	44,4	41,9	38,1	41,3	35,1	41,0	39,1	40,7	39,4	44,5
35–39	32,5	37,8	32,9	31,3	31,9	31,9	19,2	20,5	23,6	23,0	24,6	24,7
40–44	23,5	26,1	23,8	21,9	20,2	22,3	12,2	13,3	13,6	14,3	13,0	15,3
45–49	20,5	20,6	17,7	15,7	14,2	15,1	10,6	10,9	9,1	9,7	10,1	11,5
50–54	17,8	15,8	13,6	11,7	11,6	12,9	8,1	7,9	7,3	8,0	6,6	8,8
55–59	16,0	15,5	11,4	10,4	11,2	10,8	4,8	6,4	5,1	6,5	6,5	6,1
60–64	13,0	16,7	14,3	12,1	11,6	11,8	3,7	5,8	3,7	3,9	5,0	4,3
65+	8,9	13,1	13,5	8,6	10,2	9,8	1,6	2,0	2,0	1,4	2,1	2,4
16–49	34,5	33,5	28,2	25,2	23,7	24,4	24,5	24,5	21,7	21,1	20,6	21,5
Spolu	28,6	26,7	21,8	18,6	17,8	18,0	17,5	16,8	13,9	13,3	12,8	13,2
	Na 1000 ovdovených mužov Per 1000 widowed men						Na 1000 ovdovených žien Per 1000 widowed women					
16–24	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	28,8	1,4	0,0	0,0	4,4	0,0
25–29	58,8	19,0	0,0	5,8	0,0	0,0	37,6	8,0	5,0	11,7	6,0	15,6
30–34	61,1	22,2	56,7	26,0	9,8	7,1	14,6	8,6	13,2	14,0	10,8	4,5
35–39	17,6	21,6	43,1	12,8	11,0	14,9	7,9	5,9	7,4	7,4	7,8	9,5
40–44	15,0	21,6	24,8	10,4	11,0	6,7	5,7	3,9	3,6	4,0	4,7	6,4
45–49	13,9	13,2	21,9	13,4	7,4	13,4	3,7	3,0	2,3	3,3	3,9	5,5
50–54	10,5	9,9	10,9	5,8	7,0	7,1	1,6	1,5	1,7	1,0	2,0	1,6
55–59	12,5	7,6	4,6	5,5	3,7	5,3	0,6	0,8	1,0	0,8	0,8	1,2
60–64	6,9	6,3	4,2	3,7	4,0	4,4	0,4	0,5	0,5	0,2	0,4	0,4
65+	2,1	2,0	2,8	1,3	1,4	1,4	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1
16–49	17,6	16,4	27,0	12,6	8,4	10,3	6,4	4,2	4,4	4,9	5,2	6,4
Spolu	5,0	4,5	5,3	2,9	2,6	2,9	0,7	0,5	0,5	0,4	0,4	0,5

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Podľa doby uplynulej od rozvodu z roku 2014 by pri zachovaní intenzity a charakteru sobášnosti rozvedených vstúpilo do ďalšieho manželstva zo 100 rozvedených mužov približne 32 % a zo 100 rozvedených žien 31 %. Vývoj v posledných 15 rokoch pritom osciluje od minima z roku 2008 na úrovni

29 % až po maximum 37 % v roku 2007. Podobne aj u žien minimálna a maximálna úroveň sa nachádzala v predmetných rokoch, pričom išlo o úroveň necelých 27 % a 34 %. Pri zachovaní intenzity sobášnosti ovdovených podľa doby od ovdovenia by do ďalšieho manželstva v najbližších 20 rokoch vstúpilo niečo viac ako 3 % mužov a dokonca len necelé 1 % žien. Úroveň sobášnosti ovdovených sa medzi rokmi 2000–2015 pohybovala na úrovni 2,6–4,7 % u mužov a 0,7–1,2 % u žien. Pre obe skupiny osôb pritom platilo, že postupne dochádza k predlžovaniu obdobia života mimo manželský zväzok. Ak vstúpil do ďalšieho manželstva rozvedený muž, najčastejšie sa to v roku 2014 dialo v priemere po viac ako 7,6 rokoch (v roku 2000 to bolo po necelých 5 rokoch). U rozvedených žien k tomu došlo po približne 7,1 roka. Ešte dlhšie bez manžela zostávajú ovdovení. Ak sa predsa len rozhodli vstúpiť do ďalšieho manželstva, v roku 2014 priemerná doba, ktorá uplynula od ich ovdovenia, predstavovala u mužov viac ako 8,3 roka a u žien dokonca takmer 8,8 roka.

Zastúpenie protogamných manželstiev dlhodobo klesá

Dlhodobo hlavnú úlohu medzi sobášmi na Slovensku hrajú zväzky obojstranne slobodných partnerov. Ich zastúpenie sa však najmä vďaka zvyšujúcemu podielu rozvedených osôb v reprodukčnom veku znižuje. Podľa posledných údajov už netvoria ani 80 % z celkového počtu uzavretých manželstiev. Naopak, zastúpenie uzavretých manželstiev, v ktorých pre jedného z dvojice to bol už druhý a ďalší sobáš, a rovnako aj prípadov, keď do manželstva vstupovali opakovaně obaja partneri, sa postupne mierne zvyšuje. Obojstranne opakované manželstvá predstavovali v roku 2014 takmer 7,5 % a zvyšných necelých 13 % pripadalo na manželstvá, kde jeden zo snúbencov bol slobodný a druhý rozvedený alebo ovdovený.

S rodinným stavom snúbencov úzko súvisí aj ich skladba podľa poradia uzatváraného manželstva. Dlhodobo síce prevažujú u oboch pohlaví prvé manželstvá, no ich zastúpenie má mierne klesajúci trend. Vo všeobecnosti tiež platí, že častejšie do druhého a ďalšieho manželstva vstupujú muži. V roku 2014 tvorili takmer 15 %, kým na strane žien to bolo niečo viac ako 13 %.

V posledných 15 rokoch postupne pokračovalo posilňovanie zastúpenia sobášov, keď do manželstva vstupovali snúbenci s rovnakým dosiahnutým vzdelaním. Takéto prípady predstavujú už viac ako 62 % zo všetkých sobášov. Ak jeden zo snúbencov získal vyššie vzdelanie, častejšie išlo o ženu. Váha takýchto manželstiev sa mierne zvyšovala (v roku 2014 takmer 27 %) práve na úkor prípadov, keď vzdelanejším bol ženich (11 %).

Väčšie vekové rozdiely medzi snúbencami nájdeme v manželských zväzkoch, kde aspoň jedna osoba už má skúsenosti so životom v manželstve

Stabilným javom je tiež častejšie uzatváranie manželstiev medzi vekovo príbuznými osobami. Určité rozdiely však existujú pri hodnotení protogamných zväzkov a manželstiev, kde aspoň jedna osoba už mala so životom v manželstve skúsenosti. V prvom prípade hlavnú úlohu majú sobáše, kde sa rozdiel vekov snúbencov pohybuje v intervale 0–4 roky v prospech ženícha. Spoločne predstavujú takmer 57 % zo všetkých manželstiev uzavretých obojstranne slobodnými osobami. Prípady, keď nevesta bola staršia ako ženich, predstavovali len niečo viac ako 17 %, pričom viac ako desatinu tvorili situácie, keď žena bola staršia maximálne o 2 roky. Odlišnou je situácia, ak pre aspoň jedného zo snúbencov je to už manželstvo druhého alebo vyššieho poradia. Podiel vekovo príbuzných manželov (rozdiel vekov 0–4 roky v prospech muža) sa pohybuje pod hranicou 30 %. Naopak, o niečo častejšie je staršou žena (23 %), no jednoznačne hlavnou skupinou sú sobáše starších mužov s mladšími partnerkami. Až štvrtinu predstavujú prípady, keď ženich bol pri sobáši o 10 a viac rokov starší, pričom 5 a viac ročný rozdiel v prospech muža nájdeme u takmer polovice všetkých manželstiev.

Uzatvorenie manželstva predstavuje jeden z dôležitých faktorov zmeny trvalého bydliska. Dlhodobo na Slovensku platí, že snúbenci pochádzajú z toho istého kraja. V rokoch 2000–2014 takéto prípady

predstavovali až 85 % zo všetkých sobášov. Rovnaký okres trvalého bydliska uviedli takmer tri štvrtiny snúbencov a takmer polovica dvojíc vstupovala do manželstva s rovnakou obcou alebo mestskou časťou (v prípade Košíc a Bratislavy). Pre sobáše na Slovensku tak stále zostáva rozhodujúcou geografická príbuznosť, keďže väčšina nachádza svojho manželského partnera vo svojom relatívne blízkom okolí.

Rastie podiel manželských zväzkov s cudzincom

Otvorenie hraníc, vstup Slovenska do Schengenského priestoru, relatívne vysoké počty mladých osôb študujúcich a pracujúcich v zahraničí, ako aj nárast počtu cudzincov na Slovensku prispievajú k celkovej heterogenizácii manželských partnerov aj z pohľadu ich štátneho občianstva. Znak štátneho občianstva sa sleduje v hláseniach o uzavretí manželstva od roku 2004. Za obdobie rokov 2004–2014 predstavovali sobáše, kde obaja snúbenci boli štátni občania Slovenska, takmer 86 %. Len 2,5 % tvorili prípady, keď si ženích - občan Slovenska - bral nevestu cudzinku. Oveľa častejšie sú situácie (takmer 11,5 %), keď sa nevesta so slovenskou štátnou príslušnosťou vydáva za cudzinca.

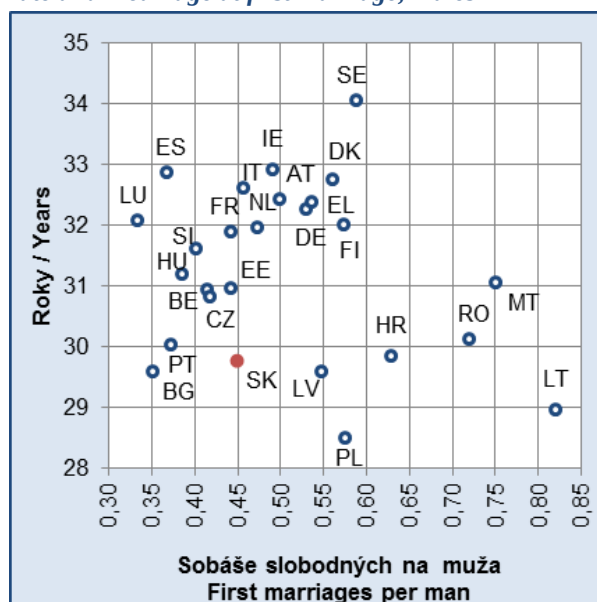
Štátni občania Českej republiky predstavujú pre našich ženíchov a nevesty hlavných sobášnych partnerov. U neviest ďalej skôr sledujeme výber manželského partnera z krajín bývalého západného bloku. Ide predovšetkým o občanov Nemecka, Veľkej Británie, Rakúska, Spojených štátov amerických, Talianska a Švajčiarska. Okrem Česka významnejšiu úlohu ešte z okolitých krajín bývalého východného bloku zohráva Maďarsko. Spoločne uvedené dvojice predstavujú viac ako 70 % prípadov, keď do manželstva vstupuje Slovenska s cudzincom. Slováci si okrem žien z Česka vyberajú skôr manželky v krajinách bývalého východného bloku. Najčastejšie sú to Ukrajinky, Rusky, Poľky a Maďarky. V poslednej dobe sa k nim pridávajú aj Vietnamky a Číňanky, pravdepodobne v spojitosti s početnou komunitou mužov vietnamského a čínskeho pôvodu, ktorým bolo už udelené slovenské štátne občianstvo. Z krajín na západ od Slovenska sa častejšie vyskytujú ženy zo Spojených štátov amerických a z Nemecka.

Presun čoraz väčšieho počtu sobášov do neskorších jarných a letných mesiacov na úkor predovšetkým zimných období pokračuje aj v poslednej dobe. Kým na začiatku nového milénia len september, október a jún dosahovali vyšší ako 10% podiel, v súčasnosti sú to už mesiace máj a jún a v lete august, september, ku ktorým sa postupne pridáva aj október. V týchto piatich mesiacoch vstupujú do manželstva takmer dve tretiny párov. Mierne sa znižuje preferencia sobôt ako sobášneho dňa v prospech piatka. V roku 2014 do manželstva vstúpili v sobotu približne tri štvrtiny párov, kým na začiatku milénia to bolo takmer deväť z desiatich párov. V piatok sa tak odohráva viac ako desatina sobášov.

Slovensko stále patrí medzi krajiny EÚ s priemernou intenzitou sobášnosti slobodných a skorším vstupom do manželstva

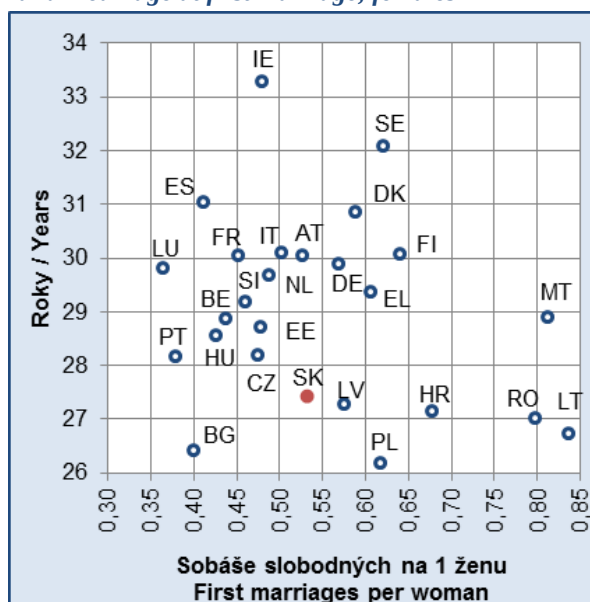
Medzinárodné postavenie Slovenska z pohľadu intenzity a časovania sobášnosti slobodných môžeme sledovať prostredníctvom dvoch zdrojov údajov. Prvý predstavujú hodnoty úhrnnej sobášnosti slobodných vypočítané z prierezových vekovo-špecifických mier sobášnosti a z nich konštruovaný priemerný vek pri prvom sobáši. V roku 2011 sa vo všetkých členských štátoch uskutočnilo sčítanie obyvateľov. Jedným z verejne dostupných údajov sú aj počty slobodných (never married) mužov a žien v kombinácii s vekom. Z nich sme zostavili ukazovateľ SMAM (singulate mean age at marriage), ktorý udáva počet rokov, ktoré prežije osoba ako slobodná do konca reprodukčného veku (50 rokov). Okrem toho dôležitým z pohľadu celkovej intenzity sobášnosti je aj podiel osôb, ktorým sa nikdy nepodarí vstúpiť do manželstva do veku 50 rokov (tzv. trvalo slobodní). Výsledky oboch prístupov zvlášť pre mužov a ženy zobrazujú nasledujúce grafy 2.11 - 2.14.

Graf 2.11: Úhrnná sobášnosť slobodných mužov a priemerný vek pri 1. sobáši / Total first marriage rate and mean age at first marriage, males

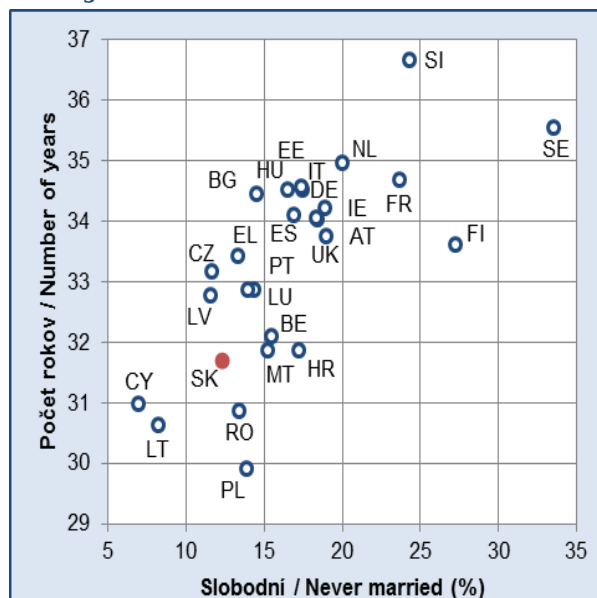

Zdroj dát: EUROSTAT / Data source: EUROSTAT

Graf 2.12: Úhrnná sobášnosť slobodných žien a priemerný vek pri 1. sobáši / Total first marriage rate and mean age at first marriage, females

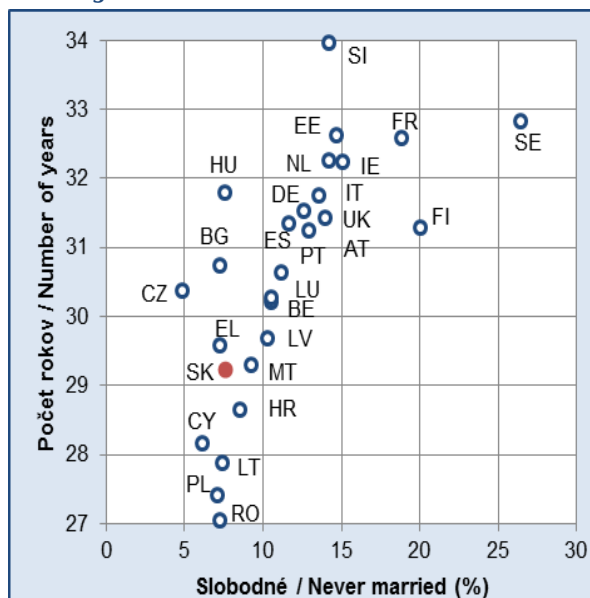

Graf 2.13: Podiel slobodných mužov vo veku 50 rokov a priemerný počet rokov, ktoré prežil ido konca reprodukčného veku ako slobodní / Proportion never married males at age 50 and singulate mean age at marriage

Zdroj dát: EUROSTAT / Data source: EUROSTAT

Graf 2.14: Podiel slobodných žien vo veku 50 rokov a priemerný počet rokov, ktoré prežil ido konca reprodukčného veku ako slobodné / Proportion never married females at age 50 and singulate mean age at marriage

Aj keď medzi krajinami bývalého východného a západného bloku dochádza k určitému zblížovaniu z pohľadu sobášneho správania, naďalej je možné identifikovať v niektorých prípadoch pretrvávajúce pomerne značných rozdielov. Väčšina z nich má pôvod v historickom vývoji (pozri napr. Hajnal 1953, 1965) a viac menej sa ešte prehĺbili v období minulého politického režimu. Okrem toho je tiež potrebné poznamenať, že odkladanie manželských debutov, ako aj znižovanie celkovej intenzity sobášnosti sú v podstate univerzálne javy, ku ktorým dochádza vo všetkých populáciách Európy, čo znižuje dynamiku

konvergencie (Kalmijn 2007). Aj preto stále platí, že na jednej strane máme krajiny severnej a západnej Európy vyznačujúce sa vysokým priemerným vekom pri prvom sobáši u oboch pohlaví a súčasne pomerne nízkou intenzitou sobášnosti slobodných osôb. S tým následne úzko súvisí aj väčší počet rokov prežitých v stave slobodný (-á) a celkovo vyšší podiel trvalo slobodných mužov a žien na konci reprodukčného veku. V mnohých krajinách bývalého východného bloku však naďalej vstupujú muži i ženy do prvého manželstva skôr a celkový počet rokov prežitých v stave slobodný (-á), ako aj podiel trvalo slobodných osôb je tak nižší. Súčasne je však najmä z pohľadu intenzity sobášnosti potrebné tiež poznamenať, že tento stav je do značnej miery výsledkom predchádzajúceho sobášneho správania, kým súčasné údaje hovoria o výraznej premene aj v rámci skupiny krajín východného bloku. Na jednej strane tak máme Lotyšsko, Rumunsko alebo Chorvátsko s pomerne vysokou sobášnosťou slobodných a na druhej Maďarsko, Estónsko či Slovinsko s relatívne nízkou šancou na sobáš. Slovensko môžeme zaradiť medzi krajiny s priemernou úrovňou sobášnosti v európskom priestore, ale so skorším manželským debutom.

SUMMARY - NUPTIALITY

The intensity of nuptiality and the number of marriages after the dynamic decline in the 1990s have stabilized at a relatively low level. This decline was interrupted with short periods of slight increase in the last decade. The irregular development of nuptiality was also confirmed in recent years. In 2012 the number of marriages exceeded 26,000, in 2013 it was less than 25,500 and in 2014 there was a significant increase to over 26,700. The marriage potential of the Slovak population is still much underused. The number and proportion of unmarried men in reproductive age has already increased to almost two thirds and unmarried women constitute approximately 56 %. The reason for this situation is a long-term stagnation in the intensity of marriage caused by increasing mean age at marriage and by widespread cohabitation, which is becoming a common arrangement in the premarital phase. According to the last census, more than half of men entered marriage after 35 years of age and women entered marriage at the age of 31. The period that men and women usually spend outside marriage is significantly prolonged. More than 64 % of single men and 70 % of single women would enter into marriage according to last data. The age of highest intensity of first marriage has shifted into a higher age for both sexes. In 2014 it was at the age of 30–31 for men and at 28 for women. The postponement of marriage to a higher age is one of the main reason of the current low marriage intensity because the following recuperation remains unable to reduce the decline of first marriage intensity in younger age groups. During the period of 2000 to 2014, the mean age at first marriage increased by 3.8 years among men and by 3.7 years among women. In 2014 the indicator reached the highest ever recorded values of almost 32 years for men and 29.3 years for women.

Decrease in the intensity of marriage and its stabilization at a very low level is also reflected in the case of divorced and widowed persons. In addition, the time they spend outside marriage is extended. The level of first marriage rate in Slovakia is at the average of EU-28 countries, and the Slovaks are entering into marriage at a relatively early age.

3. ROZVODOVOSŤ

Tab. 3.1: Základné charakteristiky rozvodovosti / Main divorce indicators

Ukazovateľ		2000	2005	2010	2012	2013	2014	Indicator	
Počet rozvodov		9273	11553	12015	10948	10946	10514	Number of divorces	
Realizované návrhy (%)		77,1	80,5	94,4	94,0	94,1	93,6	Realised proposals (%)	
Úhrnná rozvodovosť		0,269	0,361	0,399	0,371	0,375	0,364	Total divorce rate	
Priemerný vek pri rozvoze	Muži	38,8	40,3	41,7	41,8	42,1	42,5	Males	Mean age at divorce
	Ženy	36,1	37,5	38,8	39,0	39,4	39,7	Females	
Priemerné trvanie manželstva (roky)		12,2	13,0	13,7	15,4	15,5	15,6	Average marriage duration (years)	
Rozvody s maloletými deťmi (%)		70,2	65,9	63,5	61,8	60,7	60,0	Divorces with under age children (%)	

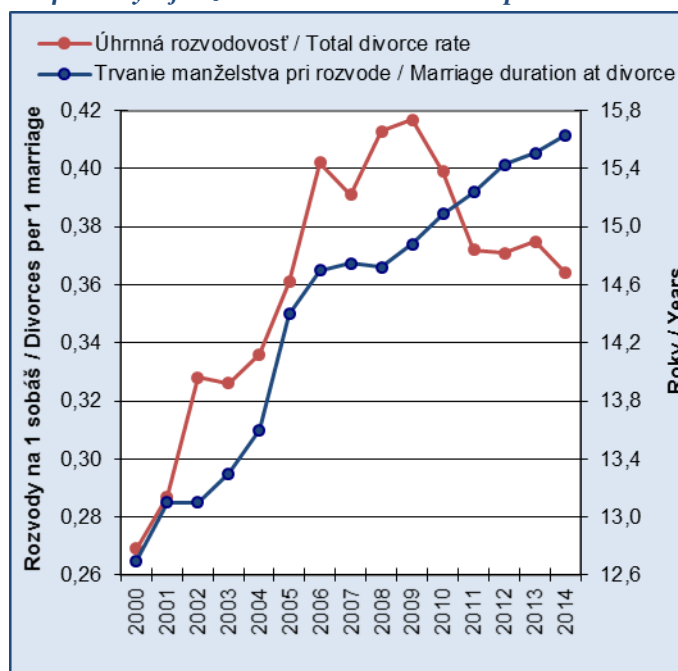
Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Rozvodovosť mala na Slovensku dlhodobý rastúci trend, ktorý sa nezmenil ani po nástupe nového modelu reprodukčného správania na začiatku 90. rokov. V dôsledku postupne sa zvyšujúcej intenzity sa rozvodovosť dostala až nad hranicu 40 %, čo sú síce z európskeho hľadiska len priemerné hodnoty, avšak na Slovensku sa takéto zvýšenie rozvodovosti neočakávalo (aj vzhľadom na historické a kultúrne tradície) (Vaňo 2005).

Dlhodobý rast rozvodovosti sa zastavil

V roku 2009 sa zastavil dlhodobý trend zvyšovania rozvodovosti, ktorý trval na Slovensku od začiatku 50. rokov minulého storočia. Najväčší nárast rozvodovosti za celé toto niekoľko desaťročí trvajúce obdobie bol v jeho závere, t.j. v rokoch 1990 až 2009, keď sa úhrnná rozvodovosť zvýšila viac ako dvojnásobne (Šprocha 2012). Rozhodujúca časť tohto nárastu sa odohrala v rokoch 2000–2006. V priebehu šiestich rokov sa úhrnná rozvodovosť zvýšila o 50 %. V období 2006–2009 sa rast rozvodovosti zmiernil (Graf 3.1). V roku 2009 zaznamenala rozvodovosť na Slovensku historicky najvyššie hodnoty. Pokiaľ by sa zachovala rozvodovosť na úrovni tohto roku aj v ďalšom období, znamenalo by to rozvod pre 42 % uzatvorených manželstiev. Po roku 2009 dochádza k zmene dlhoročného trendu rozvodovosti. V období 2009 až 2014 sa úhrnná rozvodovosť znížila o 12,7 %. Ide o najväčší a najdlhšie trvajúci pokles rozvodovosti od roku 1953, pričom rozhodujúca časť tohto poklesu pripadá na roky 2010 a 2011 (Graf 3.1).

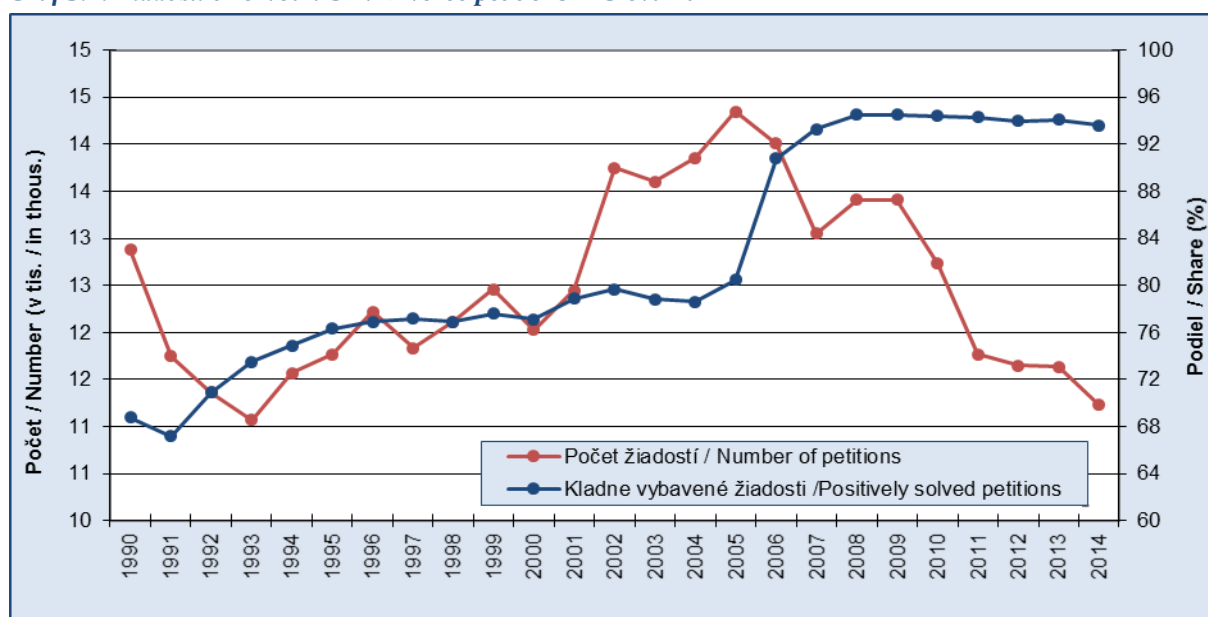
Graf 3.1: Vývoj rozvodovosti / Divorce development

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Na výraznom náraste rozvodovosti po roku 2000 mal podiel nielen zvýšený počet návrhov na rozvod, ale aj súdna prax, keď sa výrazne zvýšil podiel kladne vybavených návrhov na rozvod (Graf 3.2). Zvýšený počet návrhov na rozvod sa podieľal na raste počtu rozvodov v období 2001–2005. Po roku 2005 sa počet podaných návrhov na rozvod výrazne znížil. Za obdobie 2006–2014 išlo o pokles o viac ako 3 tisíc návrhov, resp. 22 %. Počet rozvodov si však až do roku 2009 zachoval vysokú úroveň, a to vďaka zvýšenému podielu kladne vybavených žiadostí, ktorý do roku 2009 dokázal kompenzovať znižovanie počtu podaných návrhov. V roku 2006 sa podiel kladne vybavených žiadostí dostal prvý raz nad 90 % (v roku 2005 to bolo len 80,5 %) a v roku 2007 presiahol hranicu 92 %. Po roku 2009 sa pokles počtu podaných návrhov na rozvod výrazne zrýchlil, čo sa prejavilo na znížení počtu rozvodov aj rozvodovosti. A to aj napriek tomu, že podiel kladne vybavených žiadostí zostal na vysokej úrovni nad 93 %.

Graf 3.2: Žiadosti o rozvod v SR / Divorce petitions in Slovakia

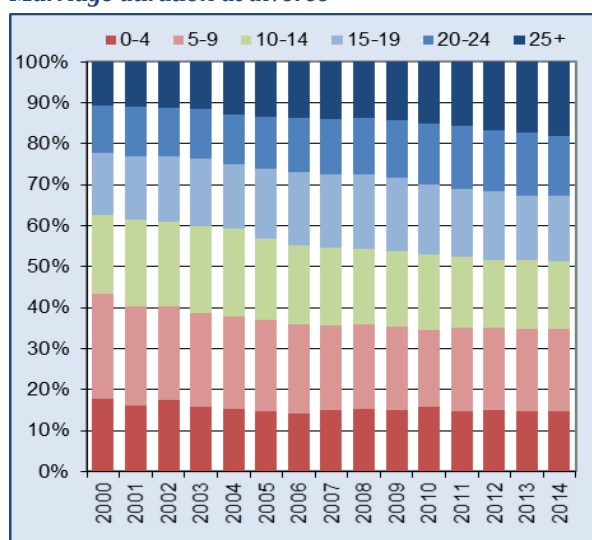

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Dĺžka trvania manželstva v čase rozvodu sa zvyšuje

Na rozdiel od úhrnnej rozvodovosti si dĺžka trvania manželstva v čase rozvodu zachovala svoj rastúci trend až po súčasnosť (Graf 3.1). Kým v roku 2000 manželstvo v čase rozvodu trvalo v priemere 12,7 roka, v roku 2014 to bolo už 15,6 roka, čo znamená zvýšenie skoro o 3 roky, resp. 23 % (Tab. 3.1). Kým podiel rozvodov manželstiev, ktoré trvali menej ako 15 rokov, sa za posledných 15 rokov znížil, podiel rozvodov manželstiev trvajúcich 15 a viac rokov vzrástol (Graf 3.3). Na výraznom náraste priemerného trvania manželstva v čase rozvodu sa podieľajú hlavne rozvody dlhotrvajúcich manželstiev. Podiel rozvádzajúcich sa manželstiev trvajúcich v čase rozvodu od 20 do 24 rokov sa na celkovom počte rozvodov sa zvýšil o viac ako 23 %.

Graf 3.3: Dĺžka trvania manželstva v čase rozvodu / Marriage duration at divorce

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

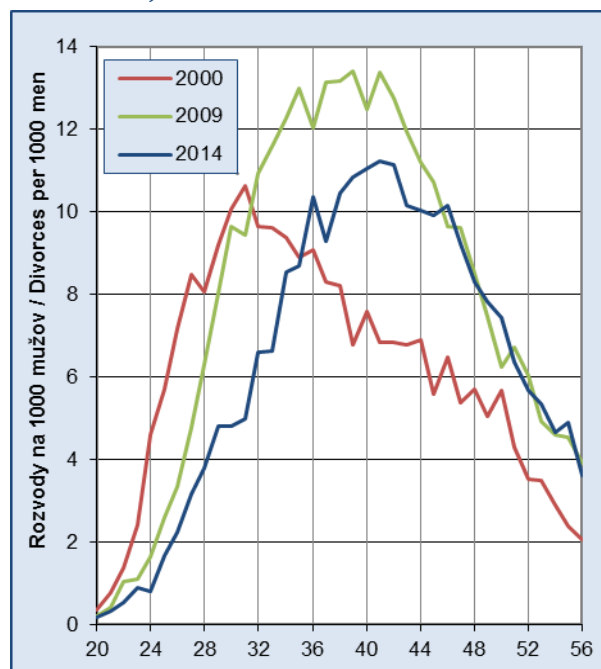
V prípade manželstiev trvajúcich viac ako 25 rokov ide dokonca o nárast väčší ako 70 %. Z kratšie trvajúcich manželstiev, ktorých podiel sa na celkovom počte rozvodov znižuje, najviac strácajú pozíciu manželstvá, ktoré v čase rozvodu trvali od 5 do 9 rokov (úbytok 20,9 %).

Zvyšovanie priemerného veku pri rozvode pokračuje

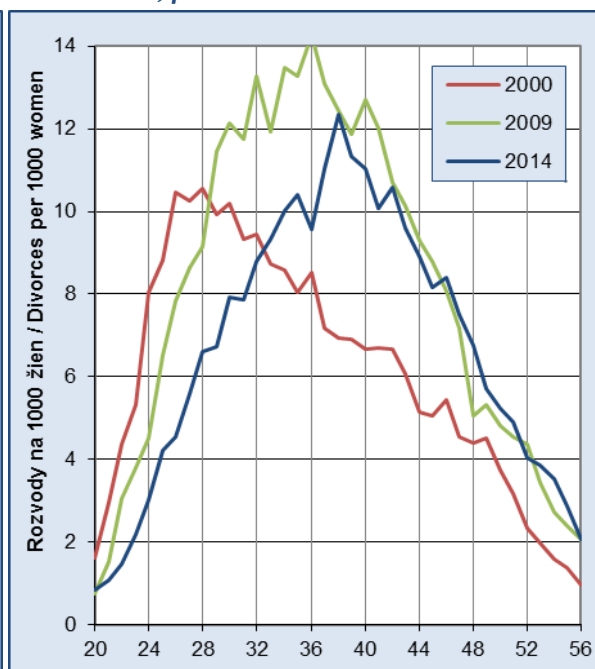
Pokračuje aj zvyšovanie priemerného veku pri rozvode u oboch pohlaví (Graf 3.4, Graf 3.5). Nie je to len dôsledok zvyšovania rozvodovosti dlhoročných manželstiev, ale aj zvyšovania priemerného veku pri sobáši u oboch pohlaví. Preto vek nie je v prípade rozvodov takým významným faktorom, ako v prípade ostatných demografických udalostí. Väčší vplyv na rozvodovosť má dĺžka trvania manželstva a vek, v ktorom snúbenci uzavreli manželstvo (Šprocha 2012).

Priemerný vek mužov v čase rozvodu sa v období 2000–2014 zvýšil o 3,7 roka a priemerný vek žien o 3,6 roka (Tab. 3.1). Ide o hodnoty, ktoré sú u oboch pohlaví o niečo nižšie ako nárast priemerného sobášneho veku. Dôvodom rýchlejšieho rastu priemerného veku pri sobáši v porovnaní s priemerným vekom pri rozvode sú predovšetkým opakované manželstvá, ktoré sa uzatvárajú obvykle vo vyššom veku a menej často sa rozvádzajú v porovnaní s prvými manželstvami. Vývoj rozvodovosti podľa veku je zobrazený na grafoch 3.4 a 3.5. U oboch pohlaví je situácia podobná. V roku 2009, v ktorom dosiahla rozvodovosť na Slovensku historicky najvyššie hodnoty, sú hodnoty rozvodovosti vysoké počas celého vekového intervalu. V období na začiatku vysokého nárastu (do roku 2000) bola vysoká rozvodovosť hlavne v mladšom veku (u mužov do 30 rokov, u žien do 28 rokov), avšak výrazne nižšie hodnoty rozvodovosti boli vo vyššom veku. Naopak, v súčasnosti (po znížení rozvodovosti) zostala rozvodovosť vo vyššom veku rovnaká ako v rokoch najvyššej rozvodovosti (u mužov vo veku od 45 rokov a u žien vo veku od 42 rokov), ale pokles rozvodovosti bol výrazný práve v mladších vekoch.

Graf 3.4: Rozvody podľa veku, muži / Age specific divorce rates, males

Graf 3.5: Rozvody podľa veku, ženy / Age specific divorce rates, females

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Podiel rozvedených manželstiev s maloletými deťmi nad'alej klesá

V roku 2014 bolo 40 % rozvedených manželstiev bez maloletých detí, kým v roku 2000 to bolo len necelých 30 % (Tab. 3.2). Zvyšovanie podielu rozvodov bez maloletých detí bolo počas posledných 15 rokov plynulé. Priemerný počet maloletých detí v rozvedených manželstvách sa znížil z 1,07 v roku 2000 na 0,97 v roku 2014. Po roku 2010 sa znižuje aj počet detí, ktoré sú priamo zasiahnuté rozvodom rodičov. Zníženie za obdobie 2010–2014 predstavuje zhruba 3 tisíc detí, resp. 18 % (Tab. 3.2). Počet maloletých detí v rozvádžajúcich sa manželstvách dosiahol v roku 2014 približne hodnotu z roku 2000, avšak pri podstatne vyššej rozvodovosti. Tieto priaznivé trendy sú spôsobené jednak už spomínaným nárastom rozvodov dlhoročných manželstiev, v ktorých sa už väčšinou nenachádzajú maloleté deti, ďalej stále menším prepojením medzi sobášnosťou a pôrodnosťou, v dôsledku čoho je viac manželstiev určitý čas po sobáši bezdetných, a tiež znížením pôrodnosti, ktoré znamená celkovo menej detí v rodinách.

Tab. 3.2: Rozvody s maloletými deťmi / Divorces with under age children

Počet maloletých detí	2000	2005	2010	2012	2013	2014	Number of under age children
0	29,8	34,1	36,5	38,2	39,3	40,0	0
1	40,7	38,7	37,1	36,4	35,3	34,8	1
2	24,1	22,9	21,5	21,0	21,1	21,1	2
3+	5,5	4,2	4,9	4,4	4,3	4,1	3+
Počet maloletých detí v rozvedených manželstvách	9889	11376	11576	10198	10079	9529	Number of under age children in divorced marriages
Priemerný počet maloletých detí na 1 rozvedené manželstvo	1,07	0,98	0,96	0,93	0,92	0,91	Average number of under age children per 1 divorced marriage

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Dominujú rozvody po dohode manželov

Rozdelenie rozvodov podľa príčiny rozvodu je za posledné roky relatívne stabilné (Tab. 3.3). Dominantnou príčinou rozvodu je dlhodobá rozdielnosť pováh, názorov a záujmov (t.j. rozvody po dohode manželov), ktorej podiel na celkovom počte rozvodov sa postupne zvyšoval a po roku 2010 sa stabilizoval nad hranicou 60 %. Je dosť pravdepodobné, že do tejto skupiny rozvodov spadá aj časť rozvodov, ktorých príčina je iná a ktorú sa manželia z rôznych dôvodov rozhodnú nezverejniť pred súdom. U mužov aj žien je druhou najčastejšou príčinou rozvodu nevera (muži dlhodobu stabilne tesne nad 10 %, ženy mierne zvýšenie zo 6 na 7 %). U mužov je významnou príčinou rozvodu alkoholizmus, táto príčina má však klesajúci trend (z 11,9 % v roku 2000 na 7,1 % v roku 2014). U oboch pohlaví zaznamenal medzi príčinami rozvodu najväčší pokles od roku 2000 nezáujem o rodinu (u mužov zníženie o 65 %, u žien o necelých 50 %). Ostatné príčiny majú u oboch pohlaví dlhodobu zastúpenie na úrovni 13 až 14 %. U významného počtu rozvodov súd nezistil zavinenie na strane ženy. Podiel takýchto prípadov má však významne klesajúcu tendenciu, čo je logické vzhľadom na narastajúci počet rozvodov po dohode manželov. V období od roku 2000 do roku 2014 sa znížil počet prípadov, keď súd nezistil zavinenie na strane ženy z 22,6 % na 12,2 %. U mužov sa podiel takýchto prípadov pohybuje dlhodobo na úrovni 3 % (Tab. 3.3). Najkratšie v priemere trvajú manželstvá, ktoré sa rozvádžajú z dôvodu neuvážaného uzavretia manželstva (5,96 roka), nasledujú manželstvá rozvedené zo zdravotných dôvodov (10,06 roka, ak je príčina na strane muža, resp. 11,85 roka, ak je príčina na strane ženy). Ak je príčina na strane muža, najneskôr sa rozvádžajú manželstvá rozvedené kvôli alkoholizmu a nevere. V prípade príčiny na strane ženy najdlhšie trvajú manželstvá rozvedené kvôli alkoholizmu a nezáujmu o rodinu. Neskôr sa rozvádžajú manželstvá aj v prípade ostatných príčin a v prípade, že súd nezistil zavinenie na strane ženy. Pri zvyšných príčinách rozvodu sa dĺžka trvania manželstva pohybuje v blízkosti priemeru, t.j. rozvádžané manželstvá trvajú v priemere 15–16 rokov (Tab. 3.4).

Tab. 3.3: Rozvody podľa príčiny / Divorces by cause

Príčina rozvodu	2000	2005	2010	2012	2013	2014	Cause of divorce
<i>Príčina na strane muža / Cause on the part of man</i>							
Alkoholizmus	11,9	10,4	8,9	8,0	7,4	7,1	Alcoholism
Nevera	10,2	11,9	11,0	11,0	10,5	10,2	Infidelity
Nezáujem o rodinu	9,6	5,4	4,2	3,9	3,0	3,4	Lack of interest in the family
Rozdielnosť pováh, názorov, záujmov	52,7	59,2	59,7	61,7	62,8	62,7	Different characters, views, interests
Ostatné príčiny	12,1	10,7	13,4	12,3	13,4	13,2	Other causes
Súd nezistil zavinenie	3,5	2,4	2,8	3,1	2,9	3,4	Cause not given
<i>Príčina na strane ženy / Cause on the part of woman</i>							
Alkoholizmus	1,2	1,1	0,9	1,2	1,1	1,1	Alcoholism
Nevera	6,7	6,2	6,7	7,5	7,1	7,3	Infidelity
Nezáujem o rodinu	4,7	2,2	2,0	2,1	1,8	2,4	Lack of interest in the family
Rozdielnosť pováh, názorov, záujmov	52,7	59,2	59,7	61,7	62,8	62,7	Different characters, views, interests
Ostatné príčiny	12,1	13,9	16,5	14,3	14,6	14,3	Other causes
Súd nezistil zavinenie	22,6	17,4	14,2	13,2	12,6	12,2	Cause not given

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Tab. 3.4: Rozvody podľa príčiny, trvania manželstva a počtu detí, 2014 / Divorces by cause, marriage duration and number of children, 2014

Trvanie manželstva, maloleté deti	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0	Marriage duration, under age children
<i>Príčina na strane muža / Cause on the part of man</i>											
Priemerná dĺžka trvania manželstva	5,96	18,34	16,90	16,27	15,79	15,19	10,06	15,05	16,21	15,36	Average marriage duration
Priemerný počet maloletých detí pri rozvoze	0,72	1,05	1,01	0,77	1,21	0,86	0,50	0,82	0,94	1,11	Average number of under age children at divorce
<i>Príčina na strane ženy / Cause on the part of woman</i>											
Priemerná dĺžka trvania manželstva	5,96	18,05	14,95	16,90	13,07	15,19	11,85	15,05	17,29	17,14	Average marriage duration
Priemerný počet maloletých detí pri rozvoze	0,72	0,92	1,10	0,91	1,07	0,86	0,60	0,82	0,92	1,02	Average number of under age children at divorce

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Je zrejmé, že manželstvá, ktoré sa v priemere rozvádajú skôr, majú v priemere aj menej detí. Platí to predovšetkým pre manželstvá rozvedené kvôli neuváženej uzavretiu manželstva a zdravotným problémom (tie sú navyše často spojené práve s neplodnosťou jedného z manželov). Podpriemerný počet detí je aj v manželstvách, ktoré sa rozvádajú z dôvodu nezáujmu muža o rodinu a pre sexuálne nezhody. Naopak, najviac detí je v priemere v manželstvách, ktoré sa rozvádajú z dôvodu zlého zaobchádzania (príčina na strane muža aj ženy), nevery (príčina na strane ženy) a v prípade, že súd nezistil zavinenie (príčina na strane muža) (Tab. 3.4).

Rozvody s patologickými príčinami sú častejšie u osôb s nižším vzdelaním. Naopak, rozvody po dohode manželov sú so zvyšujúcim sa vzdelaním častejšie. U mužov aj žien so základným vzdelaním sa nadpriemerne často vyskytuje ako príčina rozvodu neuváženej uzavretie manželstva, a najmä zlé zaobchádzanie. Menej častými príčinami sú zdravotné dôvody a rozdielnosť pováh, názorov a záujmov

(príčina na strane muža) a sexuálne nezhody (príčina na strane ženy). U stredoškolsky vzdelaných osôb bez maturity je u oboch pohlaví najčastejšou príčinou rozvodu alkoholizmus, u mužov nasledujú ostatné príčiny a u žien nevera. U mužov aj žien so stredoškolským vzdelaním bez maturity sú podpriemerne zastúpené rozvody dohodou a u žien je najmenej častou príčinou rozvodu zlé zaobchádzanie. U stredoškolsky vzdelaných mužov s maturitou sú medzi príčinami rozvodu nadpriemerne zastúpené zdravotné dôvody, sexuálne nezhody a rozdielnosť pováh, názorov a záujmov. U žien len rozdielnosť pováh názorov a záujmov. Najmenej častou príčinou rozvodov u stredoškolsky vzdelaných osôb s maturitou je alkoholizmus (u obidvoch pohlaví). U vysokoškolsky vzdelaných osôb sú nadpriemerne zastúpené rozvody po dohode manželov (u obidvoch pohlaví), u mužov aj nevera a u žien tiež sexuálne nezhody. Najmenej časté príčiny rozvodu u vysokoškolsky vzdelaných osôb sú alkoholizmus a zlé zaobchádzanie (príčina na strane muža) a alkoholizmus a nevera (príčina na strane ženy) (Tab. 3.5).

Tab. 3.5: Rozvody podľa príčiny a vzdelania v roku 2014 / Divorces by cause and education in year 2014

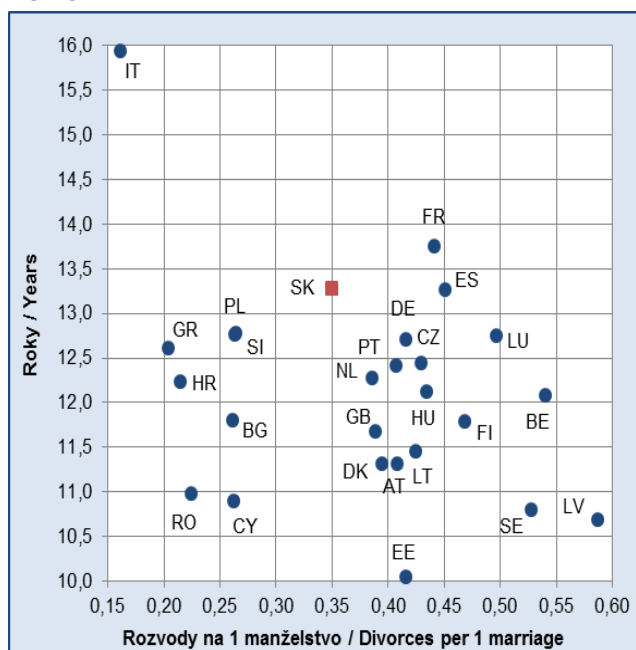
Vzdelanie	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0	Education
<i>Príčina na strane muža / Cause on the part of man</i>											
Základné	15	71	100	33	23	309	0	3	67	35	Primary
Stredné bez maturity	36	384	333	124	44	1 735	5	16	434	132	Secondary 1
Stredné s maturitou	50	265	459	158	54	3 373	9	26	439	154	Secondary 2
Vysokoškolské	15	27	180	45	8	1 171	2	6	136	38	Tertiary
<i>Príčina na strane ženy / Cause on the part of woman</i>											
Základné	15	11	84	22	3	327	2	2	131	116	Primary
Stredné bez maturity	24	43	235	67	1	1 241	5	14	359	322	Secondary 1
Stredné s maturitou	55	50	360	115	7	3 608	10	23	604	651	Secondary 2
Vysokoškolské	22	10	87	44	3	1 412	3	12	217	197	Tertiary

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Intenzitou rozvodovosti sa Slovensko radí pod priemer EÚ-28

Po poklese rozvodovosti v posledných rokoch sa Slovensko vyčlenilo zo skupiny krajín s priemernou rozvodovosťou v EÚ-28 a v roku 2014 sa nachádzalo relatívne osamotene medzi krajinami s nízkou rozvodovosťou a priemernou rozvodovosťou (Graf 3.6). Nižšiu rozvodovosť ako Slovensko má sedem krajín. Ide o všetky krajiny južnej Európy (s výnimkou Španielska) a Poľsko. Úhrnná rozvodovosť v týchto krajinách sa nachádza v rozmedzí 20 % až 27 % s výnimkou Talianska, ktoré má najnižšiu rozvodovosť z krajín EÚ-28 a to na úrovni 16 %. Do veľkej skupiny krajín s priemernou a tesne nadpriemernou rozvodovosťou patrí 10 krajín s hodnotou úhrnnej rozvodovosti od 38 % do 44 %.

Graf 3.6: Rozvodovosť v krajinách EÚ-28 / Divorce in EU-28

Zdroj dát: EUROSTAT / Data source: EUROSTAT

Šesť krajín má rozvodovosť vyššiu ako 45 %. Ide o Španielsko, Fínsko, Luxembursko, Švédsko, Belgicko a Litvu, ktoré majú najvyššiu rozvodovosť v EÚ-28 blížiacu sa k 60 %. Taliansko predstavuje extrém aj čo sa týka dĺžky trvania rozvádžajúcich sa manželstiev v EÚ-28, v ktorom je hodnota 16 rokov s odstupom najvyššia. Slovensko patrí spolu so Španielskom a Francúzskom do skupiny krajín s vysokou dĺžkou trvania manželstva v čase rozvodu. Na druhej strane je päť krajín (Rumunsko, Cyprus, Švédsko, Litva a Estónsko, v ktorých sa manželstvá rozvádžajú v priemere skôr ako po 11 rokoch, čo sú najnižšie hodnoty v rámci krajín EÚ-28.

SUMMARY - DIVORCE

The long-term trend of increasing divorce rate which lasted in Slovakia since the beginning of 1950s came to a stop in 2009. The largest increase in divorce rate for the entire period of several decades was in years 1990 to 2009, when the total divorce rate has increased more than twofold. In 2009 Slovakia recorded the historically highest divorce rate. If the divorce rate would be maintained at the level of this year it would mean that 42 % of concluded marriages would end in divorce. After 2009 there was a change in the long standing trend of increasing divorce rates. In the period 2009–2014, the total rate of divorces declined by 12,7 %. It is the largest and longest lasting decline in divorce rates since 1953.

Unlike the total divorce rate the average duration of marriage at divorce maintained its upward trend until the present. While in year 2000 the marriage at the time of the divorce lasted in average 12,7 years, in year 2014 it was 15,6 years, which is an increase of almost three years, or 23 %.

Increase of the mean age at divorce continues for both sexes. This is not only a consequence of the increasing divorce rate of long-term marriages, but also the result of the increasing mean age at marriage for both sexes. The mean age of men at the time of divorce in the period 2000–2014 increased by 3,7 years and the mean age of women by 3,6 years.

Distribution of divorces by the reason of divorce is relatively stable in recent years. The dominant cause of divorce is the difference in characters, views and interests. In the long-term this cause of divorce has an increasing tendency, and after 2010 it stabilized at the rate of 60 % of all causes of divorce. The second leading cause of divorce for both, men and women is infidelity (men hold steady at just above 10 %, women exhibit a slight increase from 6 to 7 %). For males a significant cause of divorce is alcoholism, but this cause has a declining trend (from 11,9 % in 2000 to 7,1 % in 2014).

4. PLODNOSŤ¹

Tab. 4.1: Základné charakteristiky pôrodnosti a plodnosti / Main fertility indicators

Ukazovateľ	2000	2005	2010	2012*	2013*	2014*	Indicator
Narodení spolu	55366	54625	60599	61082	60647	60909	Total births
Živonarodení	55151	54430	60410	60902	60484	60743	Live births
Mŕtvonarodení	215	195	189	180	163	166	Still births
Živonarodení mimo manželstva	10069	14136	19912	21640	22451	23641	Non.marital live births
Živonarodení mimo manželstva (%)	18,3	26,0	33,0	35,5	37,1	38,9	% non-marital live births
Úhrnná plodnosť	1,292	1,253	1,398	1,464	1,474	1,503	Total fertility rate
Čistá miera reprodukcie	0,623	0,601	0,684	0,701	0,711	0,727	Net reproduction rate
Počet žien vo veku 15–49 rokov (v tis.)	1 450	1 425	1 408	1 360	1 348	1 335	Women aged 15–49 (in thous.)
Priemerný vek matky pri pôrode	26,6	27,7	28,6	29,0	29,0	29,1	Mean age at childbearing
Priemerný vek matky pri 1. pôrode	24,2	25,7	27,0	27,6	27,7	27,8	Mean age at first birth

*vrátane detí narodených v zahraničí

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Posledné roky priniesli mierne oživenie intenzity plodnosti

Posledné štyri roky (2011–2014) sú na Slovensku v znamení opätovného návratu mierneho rastu intenzity plodnosti a čiastočne aj počtu narodených detí. Dochádza k tomu po predchádzajúcom potlačení priaznivého efektu rozvíjajúcej sa fázy rekuperácie, pravdepodobne v dôsledku nepriaznivých podmienok počas globálnej hospodárskej krízy (bližšie pozri Potančoková 2011). K predchádzajúcemu oživeniu plodnosti pritom došlo po pomerne dlhom období jej poklesu a následnej stagnácii na veľmi nízkej úrovni.² V spojitosti s historicky nízkou intenzitou plodnosti na začiatku nového milénia môžeme na Slovensku vidieť aj najnižšie počty narodených detí (50–52 tis.). Ide pritom o paradoxnú situáciu, keď v reprodukčnom veku sa nachádzalo historicky najviac žien, no celkovo sa rodilo historicky najmenej detí.³ Až s prehlbovaním dobiehania odložených reprodukčných zámerov (najmä medzi rokmi 2007–2009) sme svedkami nárastu intenzity plodnosti a určitého zvýšenia počtu narodených detí. Od roku 2009 tak počet živonarodených detí každoročne mierne prekračuje hranicu 60 tis. Ide však len o dočasný jav, keďže počet žien v reprodukčnom veku bude už v najbližších rokoch pomerne prudko klesať. Ani predpokladaný ďalší mierny rast plodnosti dopad znižujúcej sa reprodukčnej základne nedokáže zvrátiť, ba dokonca ani výraznejšie zmierniť. Navyše je potrebné si uvedomiť, že časť z týchto detí sa rodí v zahraničí⁴, pričom len niektoré z nich so svojimi matkami prídu naspäť na Slovensko.

V prípade zachovania intenzity a charakteru plodnosti z roku 2014, by sa v priemere jednej žene počas jej reprodukčného obdobia narodilo približne 1,5 dieťaťa. V roku 2010, keď efekt hospodárskej krízy

¹ Analýza procesu je postavená na všetkých záznamoch o narodených deťoch ženám s trvalým pobytom na Slovensku. Získané výsledky sa tak líšia od oficiálnych údajov, keďže ŠÚ SR od roku 2012 do počtu narodených detí nezapočítava deti narodené v zahraničí ženám s trvalým pobytom v SR.

² Plodnosť na Slovensku sa od roku 2000 do roku 2007 nachádzala pod hranicou 1,3 dieťaťa na ženu, teda v pásme tzv. veľmi nízkej plodnosti, pričom pod hodnotou 1,5 dieťaťa na ženu bola už od roku 1996 až do roku 2013.

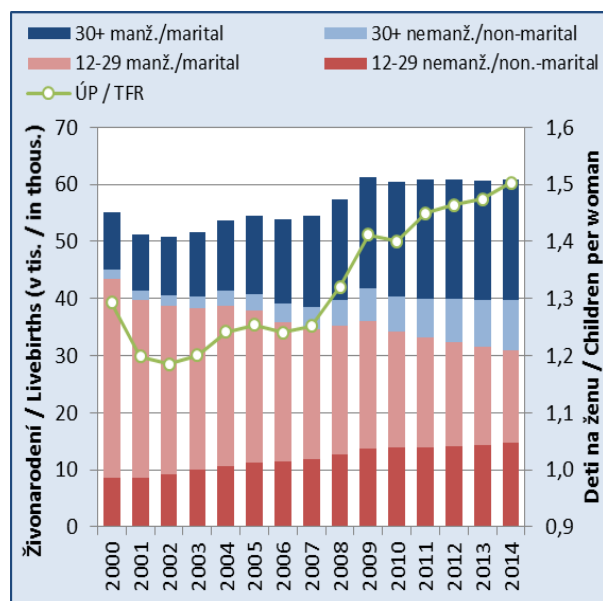
³ Hodnotené je obdobie po prvej svetovej vojne.

⁴ Počet detí narodených na Slovensku ženám s trvalým pobytom v SR sa od roku 2012 pohybuje na úrovni 55–56 tis.

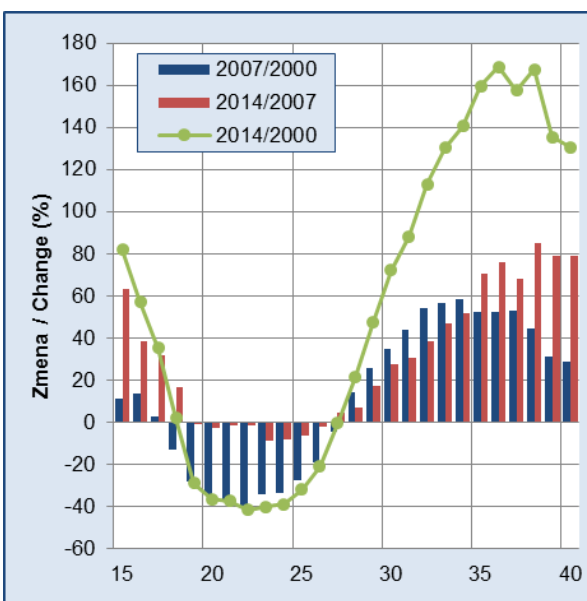
na reprodukciu pravdepodobne vrcholil, to bolo 1,4 dieťaťa. Za viac ako jednu dekádu⁵ sa hodnota úhrnnej plodnosti zvýšila len o 0,3 dieťaťa, pričom Slovensko sa pod hranicu 1,5 dieťaťa⁶ na ženu nachádzalo takmer dve desaťročia.

Odkladanie rodenia detí do vyššieho veku sa výrazne spomalilo

Graf 4.1: Úhrnná plodnosť a počty živonarodených podľa veku a rodinného stavu matky / Total fertility rate and number of life births by age and marital status of the mother

Graf 4.2: Zmena úrovne plodnosti podľa veku / Change in age-specific fertility rates

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Jedným z hlavných znakov transformácie plodnosti na Slovensku bolo odkladanie rodenia detí do vyššieho veku. Prejavovalo sa to na výraznom poklese intenzity plodnosti v mladších vekových skupinách. Išlo predovšetkým o vek 19–27 rokov. K nemu dochádzalo nielen v 90. rokoch, keď tento proces zaznamenal svoju najvyššiu dynamiku, ale pokračovanie s miernejšou intenzitou môžeme sledovať aj v prvej dekáde nového milénia. V posledných rokoch však jednoznačne došlo k výraznému spomaleniu poklesu plodnosti vo veku do 28 rokov. Môžeme predpokladať a niektoré podrobné kohortné analýzy (napr. Šprocha 2014, 2015) to aj potvrdzujú, že proces odkladania sa už viac-menej stabilizoval a ďalej sa už medzigeneračne výraznejšie neprehľbuje. Zaujímavým je však vývoj v najmladších vekových skupinách. Aj v ich prípade síce došlo v 90. rokoch k poklesu intenzity plodnosti, no v posledných rokoch môžeme registrovať jej veľmi mierny nárast. Potvrdzuje sa tak stále prítomnosť určitej špecifickej skupiny žien, ktoré svoje reprodukčné zámery naplňajú už vo veľmi mladom veku. Vývoj navyše signalizuje, že ich váha sa postupne zvyšuje. Na Slovensku tak môžeme vo všeobecnosti identifikovať dva hlavné demografické modely. Prvý dominantný sa vyznačuje odkladaním reprodukcie, a najmä materských štartov do vyššieho veku. V druhom špecifickom identifikujeme príklon ku skorému materstvu a rodičovstvu. Vzhľadom na jeho charakter sa môžeme domnievať, že prevažne ide o ženy s nízkym a veľmi nízkym vzdelaním (aj

⁵ Najnižšiu hodnotu úhrnná plodnosť na Slovensku dosiahla v roku 2002, keď na jednu ženu pripadalo len približne 1,19 dieťaťa.

⁶ Dlhodobé zotrvávanie populácie pod hranicou 1,5 dieťaťa na ženu je vnímané ako rizikové v spojitosti s možnosťami aktívneho pôsobenia politik na budúce zvyšovanie intenzity plodnosti (pozri McDonald 2008). Napríklad v prácach Lutz a kol. (2006) sa hovorí dokonca o možnosti vzniku pasce nízkej plodnosti.

v súvislosti s vekom, kedy sa stávajú matkami), často pochádzajúcimi zo sociálne exkludovaného prostredia, pričom značnú časť z nich pravdepodobne predstavujú ženy rómskeho pôvodu (pozri napr. Šprocha 2009, 2014).

Keďže zvyšovanie plodnosti u -násťročných dievčat je obmedzené, celkový nárast hodnôt úhrnnej plodnosti je predovšetkým výsledkom zvyšovania intenzity rodenia detí vo veku nad 27 rokov. Je zrejmé, že práve v poslednej dekáde⁷ a najmä po roku 2007, sa proces dobíjania odložených reprodukčných zámerov zintenzívnil. Ako už bolo spomenuté, negatívne ho ovplyvnila celosvetová hospodárska kríza (najmä medzi rokmi 2009 a 2010), keď došlo k výraznému spomaleniu rastového trendu a v mladších vekových skupinách sa dokonca už spomaľujúci proces odkladania čiastočne prehĺbil. V nasledujúcom období došlo k oživeniu plodnosti, no jednoznačne hlavná časť sa odohrala medzi rokmi 2010 a 2011. Aj v posledných rokoch síce môžeme identifikovať zvyšovanie plodnosti, no jej dynamika sa značne spomalila. Okrem toho sa zmenilo aj vekové rozloženie hlavných príspevkov. V prvom výraznejšom medziročnom náraste po roku 2010 boli prírastky rozložené do širšieho vekového spektra (približne od 27–36 rokov), v posledných rokoch sú viac koncentrované, a to skôr do vyššieho veku (34–39 rokov). Istou výnimkou je posledný medziročný vývoj, keď došlo jednak k určitému urýchleniu rekuperácie, ktorá sa dotýkala opätovne aj žien vo veku 30–34 rokov. Zaujímavosťou je, že sa zvýšili aj príspevky vo veku 15–19 rokov, ktoré sa na náraste úhrnnej plodnosti v posledných dvoch rokoch podieľali už približne jednou tretinou.

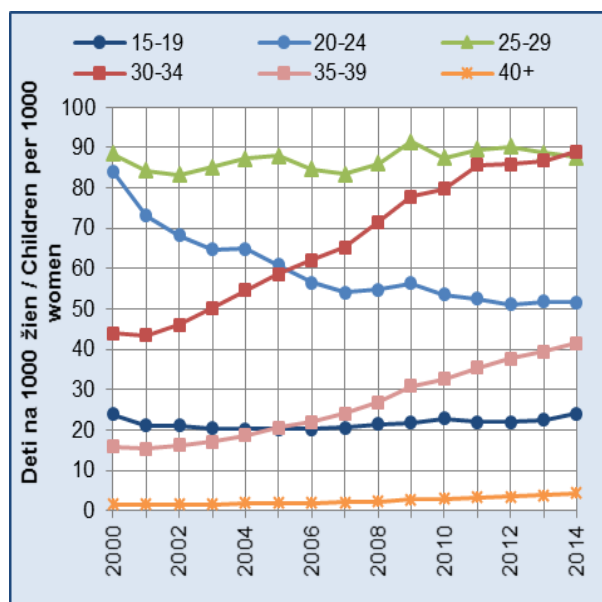
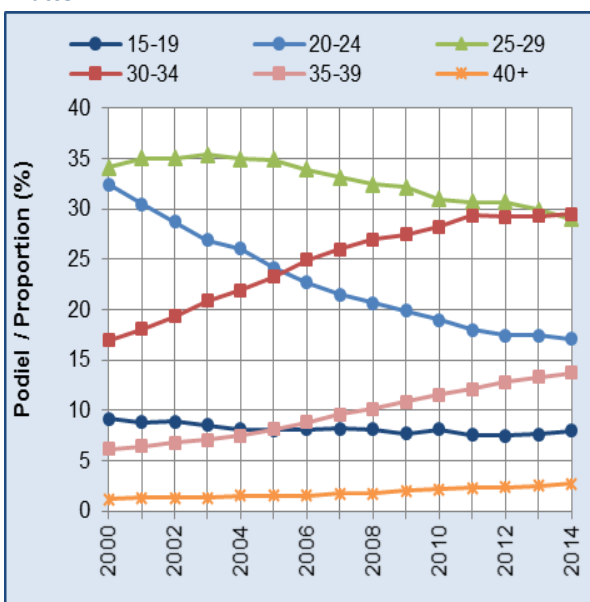
Vzhľadom na predchádzajúce zistenia je logické, že najrýchlejšie od roku 2000 rástli miery plodnosti vo veku 30–34 a 35–39 rokov. Aj pri pohľade na 5-ročné vekové skupiny je zrejmé, že od roku 2011 došlo v prvej menovanej skupine k poklesu dynamiky nárastu plodnosti, kým v staršom veku plodnosť rástla nezmeneným tempom. Intenzita plodnosti vo veku 25–29 rokov osciluje na približne rovnakej úrovni. Odlišný trend tak spôsobil, že približne od roku 2011 sa miery plodnosti vo veku 25–29 a 30–34 rokov takmer vyrovnali.

Plodnosť sa čoraz viac sústreďuje do veku 30 a viac rokov

Keďže proces rekuperácie sa čoraz viac sústreďuje až do druhej polovice reprodukčného veku, nie je prekvapením, že v roku 2014 už ženy naplňajú svoje reprodukčné zámery častejšie až vo veku 30–34 rokov. Váha vekovej skupiny 25–29 rokov na celkovej plodnosti tak mierne klesla z približne 35 % pod hranicu 30 %, kým vo veku 30–34 rokov sa už v súčasnosti koncentruje takmer 30 % z plodnosti, kým na začiatku milénia to bolo len približne 17 %. Rovnako vzrástli príspevky vo veku 35–39 rokov z pôvodných 6 % na takmer 14 %. Veľmi mierny nárast môžeme kontinuálne vidieť aj u najstarších žien vo veku 40 a viac rokov. Aj napriek tomu stále ide o veľmi marginálnu skupinu, ktorá sa na celkovej plodnosti podieľa len necelými 3 %. Vo veku 30 a viac rokov je dnes realizovaných takmer 46 % z celej plodnosti žien a viac ako 36 % z plodnosti prvého poradia.

Pokles plodnosti vo veku 20–24 rokov sa v poslednom období zastavil a intenzita, s akou v tomto veku rodia ženy deti, sa stabilizovala na približne 60 % z úrovne na začiatku milénia. Z pôvodného takmer tretinového zastúpenia sa tak v súčasnosti v tomto vekovom intervale koncentruje už len 17 %. V najmladšej vekovej skupine v poslednom období síce došlo k miernemu nárastu, no vzhľadom na nízku dynamiku tohto trendu v porovnaní s vývojom u žien vo veku 30 a viac rokov, jej váha na celkovej plodnosti klesla o viac ako 9 % na 8 %. Aj napriek tomu stále platí, že sa dieťa skôr narodí -násťročnému dievčaťu, ako žene vo veku 40 a viac rokov.

⁷ Približne od roku 2003 môžeme identifikovať určitý nárast plodnosti vo veku nad 27 rokov.

Graf 4.3: Plodnosť žien podľa veku / Age-specific fertility rates**Graf 4.4: Príspevky vekových skupín k úhrnnej plodnosti / Age-contributions to the total fertility rates**

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Starnutie a veková heterogenizácia plodnosti nadalej pokračujú

Ako ukázali predchádzajúce zistenia, typickým pre transformačný proces plodnosti na Slovensku bol pokles plodnosti v mladšom veku ako dôsledok odkladania reprodukčných zámerov a ich postupná realizácia vo vyššom veku v rámci fázy rekuperácie, čo sa prejavuje spomínaným nárastom plodnosti. Obe transformačné fázy sa podieľajú na zmenách v časovaní plodnosti. Už viac ako dve desaťročia sme svedkami zvyšovania hodnôt priemerného veku, ako aj kvantilov, v spojitosti s rozširovaním intervalu, v ktorom sa realizuje väčšina plodnosti. Priemerný vek pri pôrode vzrástol od roku 2000 o 2,5 roka a v súčasnosti už prekračuje hranicu 29 rokov. Proces odkladania sa najskôr prejavuje predovšetkým u prvých detí, čo dokumentuje aj vývoj priemerného veku pri prvom pôrode. Ten sa za posledných 15 rokov zvýšil o približne 3,7 roka a dnes sa približuje k hranici 28 rokov. Posuny materských štartov pritom následne ovplyvňujú aj časovanie rodenia druhých a prípadne ďalších detí. Je zrejmé, že čím väčšia časť z plodnosti prvého poradia sa bude odohrávať vo vyššom veku, tým menší priestor zostáva na realizáciu ďalších reprodukčných zámerov a hrozí riziko, že sa ich nepodarí naplniť. Podľa údajov z roku 2014 sa polovica z celkovej reprodukcie realizuje až do veku 28,4 roka, kým na začiatku milénia to bolo ešte do veku 25,1 roka. Ešte výraznejšie rástol vekový medián pri prvých pôrodoch. Z pôvodných 22,6 roka sa zvýšil už na viac ako 27 rokov. Tab. 4.2 tiež poukazuje na rozširovanie interdecilového rozpätia, a to u všetkých pôrodov, ako aj u detí prvého poradia. 80 % z celej intenzity plodnosti sa podľa posledných dostupných údajov realizuje v priebehu 16 rokov, kým na začiatku milénia bola prevažná časť plodnosti koncentrovaná do necelých 14 rokov. Ešte výraznejšie sa z pohľadu veku heterogenizovali materské štarty. Tie sa dnes odohrávajú v priebehu takmer 16 rokov, no na začiatku nového milénia to bolo len necelých 11 rokov. Zaujímavý je tiež pohľad na vývoj dolného decilu. V oboch prípadoch jeho hodnoty rástli s nepomerne nižšou dynamikou a treba tiež podotknúť, že nepravidelne. 10 % z celej plodnosti sa podľa posledných dostupných údajov realizovalo ženám pred dovŕšením 20. roku života a v prípade prvých detí to bolo dokonca len do veku 18,5 roka. Je zrejmé, že časovanie začiatkov rodičovských dráh je pre určitú špecifickú skupinu žien na Slovensku stále spájané s veľmi mladým vekom a tento model sa zatiaľ výraznejšie nezmenil.

Tab. 4.2: Ukazovatele časovania plodnosti / Indicators of fertility tempo

Ukazovateľ	2000	2005	2010	2012	2013	2014	Indicator
<i>Všetky pôrody / All births</i>							
Priemerný vek	26,6	27,7	28,6	29,0	29,0	29,1	Mean aget at birth
Dolný decil	19,2	19,6	19,6	19,9	19,8	19,7	1st decil
Medián	25,1	26,6	27,8	28,2	28,3	28,4	Median age
Horný decil	32,9	33,9	35,0	35,3	35,5	35,6	9th decil
Interdecilové rozpätie	13,7	14,3	15,4	15,4	15,6	16,0	Interdecil range
% plodnosti realizovanej vo veku 30+	24,3	32,9	41,9	44,4	45,0	45,9	% of realised fertility after age 30
<i>Prvé pôrody / 1st births</i>							
Priemerný vek	24,1	25,7	27,0	27,6	27,7	27,8	Mean aget at birth
Dolný decil	18,1	18,3	18,4	18,8	18,7	18,5	1st decil
Medián	22,6	24,6	26,2	26,9	27,0	27,1	Median age
Horný decil	28,9	31,0	32,9	33,7	34,0	34,3	9th decil
Interdecilové rozpätie	10,8	12,7	14,5	14,9	15,3	15,8	Interdecil range
% plodnosti realizovanej vo veku 30+	9,7	18,1	29,8	34,0	35,2	36,2	% of realised fertility after age 30

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Slovensko stále patrí v EÚ-28 k populáciám s relatívne nízkou intenzitou plodnosti a skorším začiatkom reprodukčných dráh žien

Plodnosť vo väčšine krajín EÚ-28 po roku 2000 mierne rástla.⁸ Svedčí o tom aj vývoj hodnoty úhrnnej plodnosti za všetky členské štáty. Kým v roku 2001 dosahovala len približne 1,48 dieťaťa na ženu, v rokoch 2008–2010 už prekračovala hranicu 1,6 dieťaťa. Znížil sa aj počet krajín, ktoré sa vyznačovali veľmi nízkou plodnosťou (do 1,3 dieťaťa na ženu). Kým v roku 2002 to bolo až 11 členských štátov⁹, v rokoch 2010 a 2011 už len Maďarsko. Oživenie plodnosti v európskom priestore však výrazne ovplyvnila globálna hospodárska kríza a v mnohých krajinách došlo k stagnácii alebo dokonca k poklesu hodnôt úhrnnej plodnosti (bližšie pozri napr. Goldstein et al. 2010, Sobotka et al. 2011). Aj preto sa priemerný počet detí na jednu ženu v EÚ-28 znížil na 1,55 dieťaťa¹⁰ a do skupiny krajín s veľmi nízkou plodnosťou sa opätovne zaradili tri členské štáty: Poľsko, Španielsko a Portugalsko. Ako sme mohli vidieť z predchádzajúcich údajov, Slovensko patrilo skôr ku krajinám, kde sa vplyvy hospodárskej krízy prejavili s určitým oneskorením a boli pomerne rýchlo oslabené prehlbujúcou sa rekuperáciou. Najvýraznejší prepád plodnosti po roku 2008 zaznamenalo Rumunsko (-0,25 dieťaťa), Dánsko (-0,22 dieťaťa), Estónsko (-0,20 dieťaťa), Grécko (-0,19 dieťaťa), Bulharsko, Španielsko a Portugalsko (všetky -0,18 dieťaťa). Naopak v Litve, v Nemecku, na Slovensku, v Rakúsku, v Slovinsku a vo Francúzsku sa plodnosť výraznejšie neznížila (do -0,03 dieťaťa). Aj preto je súčasná intenzita plodnosti na Slovensku len tesne pod úrovňou priemeru EÚ-28. Podobnú intenzitu nájdeme napríklad v susednom Česku, ale aj v niektorých ďalších krajinách bývalého východného bloku, ako je Lotyšsko, Estónsko, Chorvátsko a Bulharsko.

Na vývoji úhrnnej plodnosti sa tak v posledných 15 rokoch podieľala jednak prehlbujúca sa rekuperácia (najmä v prípade niektorých krajín býv. východného bloku) a nepriaznivá situácia spojená

⁸ Výnimkou bolo len Portugalsko a malé členské štáty Malta, Cyprus a Luxembursko, ktoré maximum svojej plodnosti mali na prelome milénia a v nasledujúcich rokoch skôr došlo k jej poklesu.

⁹ išlo predovšetkým o štáty bývalého východného bloku a niektoré juhoeurópske populácie (zoraďené zostupne podľa intenzity plodnosti: Rumunsko, Taliansko, Grécko, Lotyšsko, Poľsko, Španielsko, Litva, Bulharsko, Slovinsko, Slovensko, Česko). Po roku 2000 najnižšiu plodnosť pritom dosiahla Česká republika, keď v rokoch 2000 a 2001 sa pohybovala na úrovni 1,15 dieťaťa na ženu.

¹⁰ V čase prípravy publikácie posledné dostupné hodnoty úhrnnej plodnosti boli za väčšinu členských krajín ako aj celú EÚ-28 z roku 2013.

s globálnou hospodárskou krízou. Podľa posledných dostupných údajov najvyššiu plodnosť nachádzame vo Francúzsku, Írsku, Švédsku a vo Veľkej Británii, kde sa priemerný počet detí na ženu pohyboval v rozpätí 1,83–1,99 dieťaťa. Najnižšiu intenzitu dosahovalo už spomínané Portugalsko, Španielsko, ktoré výrazne ovplyvnila hospodárska kríza a Poľsko. Nepriaznivá situácia sa premietla aj do poklesu plodnosti v Grécku a na Cypre, ktoré sa v európskom priestore tiež radia k populáciám s najnižšou plodnosťou (1,3 dieťaťa na ženu).

Priemerný vek pri prvom pôrode sa v roku 2013 v EÚ-28 dostal na úroveň 28,7 rokov. Ženy na Slovensku sa matkami stávali v priemere o rok skôr. Ešte nižšie hodnoty priemerného veku pri prvom pôrode nachádzame v niektorých ďalších krajinách bývalého východného bloku. Ide predovšetkým o Rumunsko a Bulharsko, kde sa priemerný vek pri prvom pôrode ešte nedostal cez hranicu 26 rokov. Relatívne skoro sa v európskom priestore matkami stávajú aj ženy v pobaltských štátoch a v Poľsku, kde sa priemerný vek pri prvom pôrode pohybuje v rozpätí 26–27 rokov. Naopak, najdlhšie odkladajú materský štart ženy v niektorých štátoch južnej Európy (Španielsko, Taliansko), keďže sa matkami stávajú až po dovŕšení 30. roku života. Blízko k tejto hranici sa v roku 2013 nachádzalo aj Grécko a Luxembursko. Je zrejmé, že v niektorých štátoch tak platí úzke prepojenie medzi vysokým vekom pri materskom debute a celkovo nízkou plodnosťou. Na druhej strane nachádzame v EÚ-28 tiež populácie, v ktorých priemerný vek pri prvom pôrode je tiež vysoký, no úhrnná plodnosť dosahuje najvyššie hodnoty (napr. Írsko, Švédsko), a naopak, populácie, v ktorých sa ženy matkami stávajú skoro, ale ich celková plodnosť je veľmi nízka (napr. Poľsko, Rumunsko).

V podstate vo všetkých členských štátoch EÚ-28 dochádza k zvyšovaniu hodnôt priemerného veku pri prvom pôrode. Najrýchlejšie však rastie v populáciách bývalého východného bloku ako logický dôsledok transformácie plodnosti odkladaním. Špecifické miesto pritom v období rokov 2000–2013 malo Česko a Slovensko, kde sa priemerný vek pri prvom pôrode zvýšil o viac ako 3 roky.

Väčšinu odložených materských štartov sa podarí vo vyššom veku realizovať

Proces odkladania sa dotýka predovšetkým prvých detí. Posun materských štartov však ovplyvňuje aj časovanie ďalších reprodukčných zámerov. S tým je následne úzko spojená transformácia zloženia žien podľa počtu narodených detí. Podľa prierezových tabuliek plodnosti sa priemerný počet detí na jednu bezdetnú ženu po dosiahnutí minima v roku 2001 na úrovni 0,69 detí stabilne zvyšoval až na súčasnú hodnotu 0,81 dieťaťa. Ak by sa zachovala takáto úroveň materských štartov, potom by približne pätina žien na Slovensku zostávala bezdetná. V prípade druhých a ďalších detí však intenzita plodnosti tak dynamicky nerástla. Medzi rokmi 2003–2014 sa index plodnosti druhého poradia zvýšil z približne 0,39 na 0,48 druhého dieťaťa pripadajúceho na jednodetnú ženu. V podstate rovnaký vývoj zaznamenala aj intenzita plodnosti u tretích a ďalších detí. Z minimálnej úrovne v rokoch 2001 a 2002, keď na jednu ženu s dvomi deťmi by pripadalo približne 0,15 tretích a ďalších detí, sa index plodnosti zvýšil na súčasných približne 0,26 dieťaťa tretieho a vyššieho poradia. Prierezové ukazovatele naznačujú, že prevažná časť odložených detí prvého poradia by mohla byť vo vyššom veku rekuperovaná a celková bezdetnosť by sa tak pri zachovaní intenzity plodnosti prvých detí mala pohybovať na úrovni okolo 20 %. Oveľa problematickejšie sa javí dobiehanie druhých a ďalších detí z reprodukčných zámerov, kde celková transformácia plodnosti pravdepodobne prinesie významný odklon od dvojdetného modelu rodiny a tiež zníženie zastúpenia žien s tromi a viac deťmi.

Ženy narodené v druhej polovici 60. rokov sú posledné, ktoré mali v priemere dve deti

Proces transformácie plodnosti na Slovensku prebieha naprieč jednotlivými generáciami. Ukazuje sa, že posledné kohorty, ktoré boli nositeľkami predchádzajúceho (tzv. východoeurópskeho) modelu reprodukcie, sa narodili v polovici 60. rokov. Ako je zrejmé z grafov 4.5 a 4.6, ich hlavným znakom bola výrazná

koncentrácia plodnosti do úzkeho vekového spektra a skoré otvorenie reprodukčných dráh. Vo veku nad 30 rokov sa realizovala len veľmi malá časť reprodukčných zámerov. U mladších generácií vidíme postupne sa prehlbujúci pokles realizovanej plodnosti približne vo veku do 28 rokov a rovnako sa medzigeneračne čoraz viac presadzujúcu fázu rekuperácie, ktorej dôsledkom je rastúca intenzita plodnosti v druhej polovici reprodukčného obdobia. Keďže generačné miery hodnotia skutočnú realizovanú plodnosť, dokážeme prostredníctvom nich analyzovať skutočné zmeny v intenzite a charaktere procesu plodnosti, ako aj následne v štruktúre žien podľa parity.

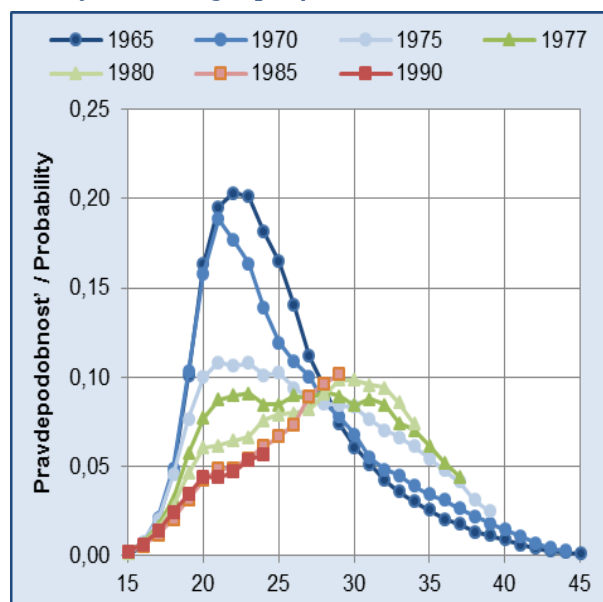
Konečná plodnosť ako priemerný počet detí, ktorý sa narodil jednej žene počas jej reprodukčného obdobia má na Slovensku dlhodobý klesajúci trend. Keďže miera bezdetnosti dlhodobo zostávala pomerne nízka a podobnú úroveň dosahoval generačný podiel žien len s jedným dieťaťom, hlavným faktorom bol pokles zastúpenia žien s vyšším počtom detí. U žien, ktoré sa narodili po druhej svetovej vojne sa postupne presadil dvojdetný model, ktorý dominoval predovšetkým v kohortách zo 60. rokov. Generácie narodené v druhej polovici 60. rokov (1965–1968) sú poslednými, ktoré mali v priemere dve deti. Hodnoty realizovanej plodnosti u žien narodených v prvej polovici 70. rokov (1970–1974)¹¹ s určitou túto úroveň nedosiahnu. Ženy narodené v roku 1970 mali vo veku 44 rokov v priemere 1,93 dieťaťa a u kohort z roku 1975 sa realizovaná plodnosť vo veku 39 rokov pohybovala na úrovni 1,69 dieťaťa na ženu. Jednoduchý odhad konečnej plodnosti založený na zachovaní generačných mier o rok starších kohort predpokladá, že by sa priemerný počet detí pripadajúcich na jednu ženu narodenú v rokoch 1970–1974 mohol pohybovať v rozpätí 1,94–1,80 dieťaťa. U žien narodených v druhej polovici 70. rokov bude pre konečnú plodnosť v oveľa väčšej miere rozhodujúcou úroveň rekuperácie¹² odložených pôrodov. Pri jej nezmenenej hladine by realizovaná plodnosť mohla do generácie 1980 klesnúť výraznejšie pod hranicu 1,6 dieťaťa na ženu. Keďže je ešte možné očakávať jej určité zvýšenie, konečná plodnosť by sa napokon predsa len mohla pohybovať tesne nad touto úrovňou. U žien narodených v prvej polovici 80. rokov sledujeme postupné zastavovanie medzigeneračného prehlbovania odkladania reprodukčných zámerov. Odkladanie tak pravdepodobne dosiahlo vrchol v kohortách z polovice 80. rokov, v ktorých sa narodilo v priemere o jedno dieťa menej ako u žien z polovice 60. rokov. Na prvý pohľad ide o dramatický pokles, no je potrebné si uvedomiť, že fáza odkladania je následne previazaná s realizáciou odložených reprodukčných zámerov vo vyššom veku. Práve od celkového rozsahu rekuperácie vo veku nad 30 rokov bude závisieť aký napokon bude výsledný priemerný počet detí. Keďže tieto ženy už do reprodukčného veku vstupovali po skončení turbulentných 90. rokov, v čase určitého zvyšovania životnej úrovne a stabilizácie reprodukčných podmienok, dá sa predpokladať, že výsledná rekuperácia bude vyššia ako u žien zo 70. rokov. Aj preto by sa napokon ich konečná plodnosť nemusela výraznejšie odlišovať od úrovne 1,6 dieťaťa na ženu.

Podobná analýza transformácie plodnosti odkladaním (pozri napr. Šprocha 2015, Potančoková 2011) potvrdila, že značná časť odložených prvých detí bude vo vyššom veku rekuperovaná a konečná generačná bezdetnosť sa tak zvýši oveľa miernejšie ako ukazovali prierezové údaje na začiatku milénia a tiež ako naznačujú hodnoty za generácie z prvej polovice 80. rokov. Na druhej strane sa však ukazuje, že veľmi dôležitým faktorom poklesu realizovanej plodnosti bude obmedzená rekuperácia druhých a ďalších reprodukčných zámerov. Okrem toho to znamená, že postupne medzigeneračne dôjde k odklonu od dvojdetného modelu a do popredia sa bude dostávať jednodetnosť a čiastočne aj spomínaná bezdetnosť.

¹¹ Ide o kohorty, ktoré v roku 2014, dosiahli vek 40 a viac rokov. Vzhľadom na úroveň plodnosti v tomto veku môžeme očakávať, že hodnota konečnej plodnosti sa nebude výraznejšie odlišovať od realizovanej plodnosti, ktorú sme v ich prípade zaznamenali do roku 2014.

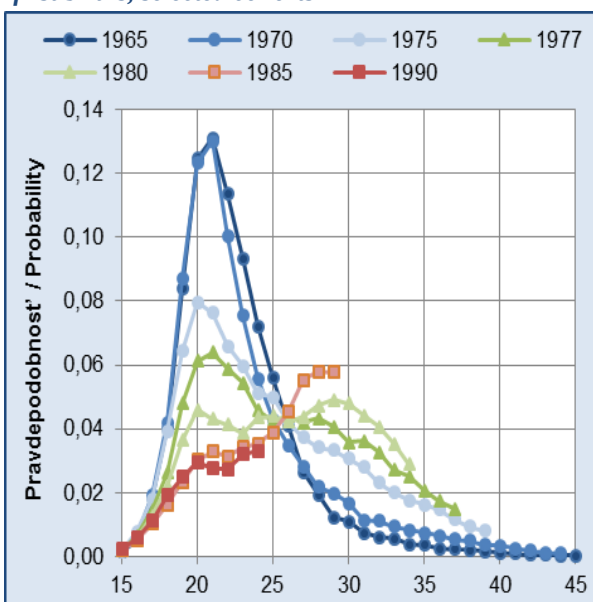
¹² V roku 2014, pre ktorý disponujeme poslednými hodnotami o ich realizovanej plodnosti, dosiahli tieto generácie vek 34–39 rokov.

Graf 4.5: Generačné miery plodnosti, vybrané kohorty / Cohort age-specific rates, selected cohorts

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Graf 4.6: Generačné miery plodnosti prvého poradia, vybrané kohorty / Cohort age-specific fertility rates, first births, selected cohorts

Tab. 4.3: Dosiahnutá plodnosť a bezdetnosť žien vo vybraných vekoch a kohortách / Realised fertility and childlessness of women at selected ages and cohorts

Vek Age	Generácia / Birth cohort						
	1965	1970	1975	1977	1980	1982	1985
<i>Dosiahnutá plodnosť / Realised fertility</i>							
20	0,34	0,34	0,25	0,19	0,16	0,13	0,11
25	1,29	1,13	0,78	0,63	0,51	0,45	0,40
30	1,77	1,57	1,22	1,07	0,96	0,91	0,76 (29)
35	1,95	1,79	1,54	1,45	1,31 (34)		
40	2,03	1,91	1,69 (39)				
45	2,04	1,93 (44)					
49	2,04						
<i>Bezdetnosť / Childlessness</i>							
20	73	72	79	84	87	89	91
25	26	32	49	58	66	70	74
30	15	19	31	37	43	45	52 (29)
35	12	15	20	23	29 (34)		
40	11	12	16 (39)				
45	11	12 (44)					
49	11						

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Podiel detí narodených mimo manželstva už dosahuje takmer 40 %

Na vývojové trendy z 90. rokov nadviazal v novom miléniu aj podiel detí narodených nevydatým ženám. Dlhodobý nárast ich zastúpenia spôsobuje, že od roku 2011 sa mimo manželstva rodí na Slovensku viac ako tretina detí. Podľa posledných údajov z roku 2014 to bolo takmer 39 %, kým v roku 2000 nemanželské deti predstavovali len niečo viac ako 18 %.

Spomedzi detí narodených mimo manželstva majú dlhodobo prevahu deti prvého poradia. V súčasnosti predstavujú 60 %, kým na druhé deti pripadá približne 22 %. Rastúci podiel pritom

zaznamenávame v podstate vo všetkých biologických poradiach. Podľa údajov z roku 2014 sa medzi prvými deťmi už viac ako 46 % detí narodilo nevydatým ženám, kým na začiatku milénia to bola len približne pätina. Tradične najnižší podiel nachádzame u druhých detí. V roku 2000 ich zastúpenie neprekročilo hranicu 12 %, no v súčasnosti už tvoria takmer 28 % z celkového počtu narodených detí druhého poradia. Ak sa žene na Slovensku v roku 2014 narodilo tretie alebo ďalšie dieťa, až v 37 % prípadoch to bolo mimo manželský zväzok, kým na začiatku milénia išlo len o približne každé piate dieťa. Postupne tak rastie šanca, že mimo manželstva sa narodí aj druhé a ďalšie dieťa. Zdá sa, že pre určitú skupinu žien už nie sú mimomanželské pôrody len otázkou vstupu do materstva a rodičovstva, ale pre čoraz väčší počet predstavuje rodenie detí mimo manželský zväzok integrálnu súčasť ich reprodukčného správania. Okrem iného to môže nepriamo naznačovať na čoraz častejší výskyt funkčných kohabitácií, ktoré nepredstavujú len predmanželské súžitie „na skúšku“, ale ktoré sú plnou náhradou (aj po reprodukčnej stránke) legitímnych manželských zväzkov.

Jedným z hlavných faktorov vysvetľujúcich nárast podielu detí narodených mimo manželstva je vývoj intenzity plodnosti nevydatých a vydatých žien. Kým plodnosť vydatých žien po dramatickom poklese len veľmi mierne rástla (a aj to len v starších vekových skupinách), plodnosť nevydatých žien sa zvyšovala pomerne dynamicky (s výnimkou žien do 20 rokov). Súčasne sa postupne mení aj vnútorná štruktúra plodnosti žien žijúcich mimo manželský zväzok, keďže dochádza k zvyšovaniu váhy starších vekových skupín. Starnutie plodnosti sa tak týka nielen vydatých, ale aj nevydatých žien. Potvrďuje to aj štruktúra detí narodených mimo manželstva podľa veku matky. Viac ako tretina z nich sa dnes narodí ženám starším ako 30 rokov, kým na druhej strane poklesol podiel detí narodených nevydatým ženám vo veku do 25 rokov (pod hranicu 40 %).

Prevalu detí narodených mimo manželstva tak môžeme registrovať v súčasnosti až do 24. roku života, kým na prahu nového milénia to bolo len u -násťročných dievčat. Naopak, najnižšie zastúpenie nachádzame vo veku 29–35 rokov, kde predstavujú približne 27–30 % z celkového počtu narodených detí matkám v tomto vekovom intervale. Pre porovnanie, v roku 2000 to bolo len 10–12 %, pričom ale išlo o vek 25–31 rokov.

Na rastúcu plodnosť nevydatých žien nepriamo poukazujú aj výsledky realizovanej plodnosti zo sčítania 2011. Kým na začiatku 90. rokov pripadalo na jednu slobodnú ženu vo veku 35–45 rokov približne 0,3 dieťaťa, podľa údajov z posledného sčítania 2011 už kohortná plodnosť prekročila vo veku 33–45 rokov hodnotu 0,5 dieťaťa. Ako ukázala vnútorná analýza štruktúry žien podľa parity, za týmto nárastom realizovanej plodnosti nestálo len zníženie podielu bezdetných slobodných žien, ale aj nárast zastúpenia slobodných žien s dvomi a viac deťmi.¹³

Deti mimo manželský zväzok sa na Slovensku rodia predovšetkým slobodným ženám. V posledných troch rokoch ide takmer o deväť z desiatich detí narodených nevydatým ženám. Zastúpenie rozvedených žien kleslo pod 10 % hranicu. Na ovdovené ženy tak pripadá len niečo viac ako 0,5 %.

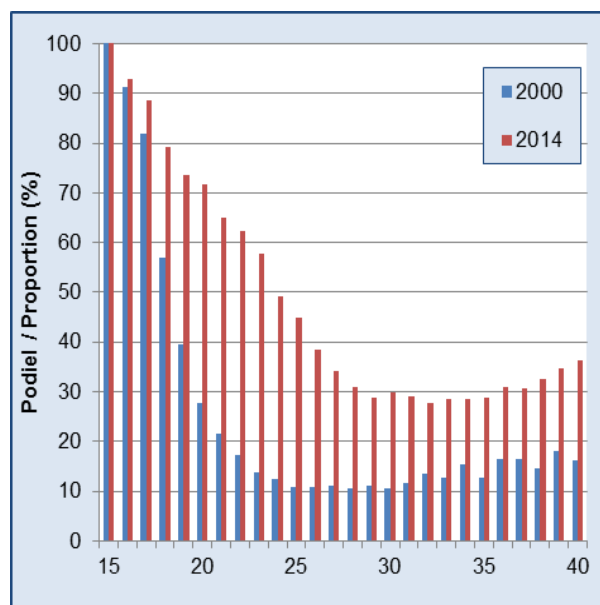
Najčastejšie sa deti mimo manželstva nad'alej rodia ženám s nízkym vzdelaním

Viaceri autori (Potančoková 2008, 2012; Šprocha 2015) poukazujú na úzke prepojenie vyššieho podielu detí narodených mimo manželstva a nižšieho vzdelania ich matiek. Potvrďujú to aj posledné údaje. Takmer dve tretiny detí matiek s nanajvýš základným vzdelaním sa v roku 2014 narodili mimo manželský zväzok. O niečo nižší podiel (takmer 50 %) nachádzame u matiek so stredoškolským vzdelaním bez maturity. Jednoznačne najmenej často sa rodia deti mimo manželstva absolventkám terciárneho stupňa vzdelávania. V roku 2014 predstavovali niečo viac ako 21 %. V skupine žien s úplným stredoškolským vzdelaním sa mimo manželstva narodilo takmer 38 % detí. Na druhej strane však platí, že v relatívnom vyjadrení za posledných 15 rokov najvýraznejšie vzrástlo zastúpenie nemanželských detí u vysokoškolsky

¹³ Vo veku 34 – 42 rokov predstavovali viac ako 10 % z celého súboru slobodných žien.

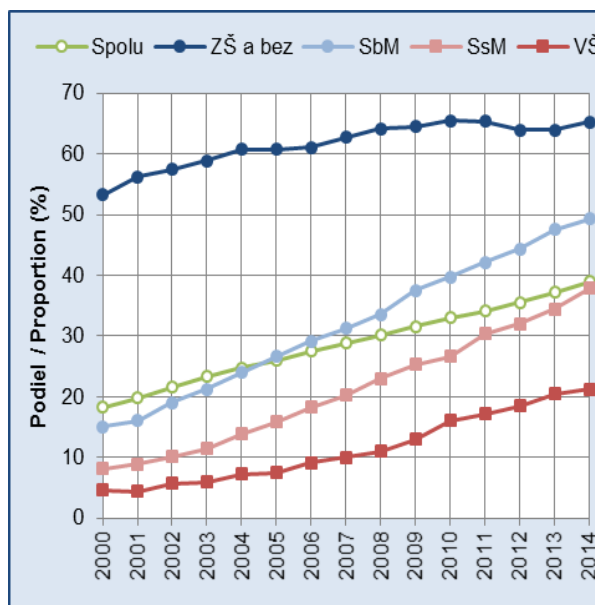
vzdelaných žien. Nasledovala skupina žien s maturitou, pričom najmenej výrazný bol nárast u žien s nanajvyš základným vzdelaním. Rastúci trend tak môžeme pozorovať vo všetkých vzdelanostných skupinách, čo poukazuje na univerzálnosť tohto fenoménu. Proces uvoľňovania vzťahov medzi manželstvom a rodičovstvom, normatívne oslabovanie inštitúcie manželstva, ako aj jeho nahrádzanie reprodukčne funkčnými alternatívnymi párovými zväzkami spolu s možným šírením slobodného materstva, sa presadzujú vo všetkých vzdelanostných skupinách žien. Rozdiely medzi nimi sú tak výsledkom odlišnej dynamiky presadzovania a rozsahu prijímania uvedených zmien v reprodukčných vzorcoch.

Graf 4.7: Narodení mimo manželstva podľa veku matky / Non-marital births by age of the mother at birth

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Graf 4.8: Narodení mimo manželstva podľa dosiahnutého vzdelania matky pri pôrode / Non-marital births by the mother's educational attainment at birth

Dôležitou otázkou zostáva, či nárast počtu a podielu detí narodených mimo manželstva znamená skôr posun od manželskej rodiny k iným formám párových zväzkov alebo sa v tomto fenoméne odzrkadľuje nárast osamelého rodičovstva. Aj keď potrebné údaje zatiaľ na Slovensku absentujú, niektoré nepriame indície môžeme získať z informácií o otcoch nemanželského dieťaťa, ktoré začal ŠÚ SR zbierať od roku 2011. Predpokladajme, že ak predmetné údaje chýbajú¹⁴, otec je skutočne neznámy alebo sa k otcovstvu nehlási. Výsledky analýzy za posledné štyri roky hovoria, že u 55–60 % detí narodených nevydatej žene figuroval aj údaj o rodnom čísle otca. Najčastejšie prípady bez predmetného údaj o otcovi sa týkali mladých slobodných žien s nízkym vzdelaním (dominanciu malo najmä základné vzdelanie). Naopak najvyššiu mieru vyplnenia údajov o otcovi nachádzame u vysokoškolsky vzdelaných žien, u žien vo veku 29–34 rokov, u rozvedených žien a tiež v prípadoch keď išlo o prvé dieťa.

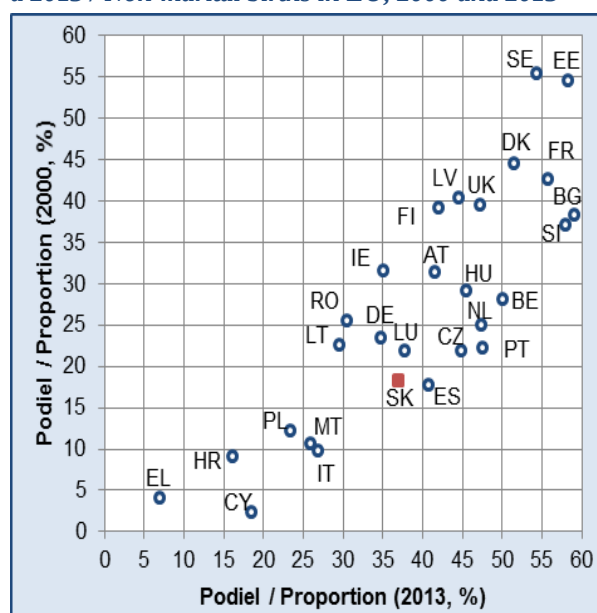
Slovensko stále patrí v EÚ-28 ku krajinám s nižším podielom nemanželsky narodených detí

Aj keď podiel detí narodených mimo manželstva má na Slovensku už viac ako dve desaťročia rastúci trend a v súčasnosti sa už rodia takmer štyri z desiatich detí nevydatej žene, stále patrí skôr k európskym krajinám s priemerným až podpriemerným zastúpením. Nižší podiel nachádzame predovšetkým

¹⁴ V našom prípade sme ako referenčný zobrali údaj o rodnom čísle otca. Predpokladáme, že túto informáciu je možné v hlásení o narodení dieťaťa vyplniť len so súhlasom otca, a tým teda de facto po administratívnom priznaní otcovstva.

v niektorých juhoeurópskych krajinách (Grécko, Cyprus, Chorvátsko, Malta, Taliansko) a v Poľsku. Podobný podiel detí narodených mimo manželstva nachádzame v Nemecku, Írsku a Luxembursku. Celkovo najčastejšie sa deti nevydatým ženám rodia v niektorých krajinách bývalého východného bloku (Bulharsko, Slovinsko, Estónsko) a tiež vo Francúzsku, Švédsku a Dánsku. Vo všetkých spomínaných krajinách podiel nemanželských detí prekročoval podľa posledných dostupných údajov hranicu 50 %. Ako je zrejmé z grafu 4.9, rast podielu detí narodených mimo manželstva, sa netýka len Slovenska. V podstate vo všetkých krajinách EÚ-28, s výnimkou Švédska, došlo medzi rokmi 2000 a 2013 k nárastu zastúpenia nemanželských detí. Ak budeme abstrahovať od Cypru a Malty, kde došlo v predmetnom období k niekoľkonásobnému nárastu, najdynamickejšie sa váha detí narodených nevydatým ženám zvyšovala v stredomorských populáciách Španielska, Portugalska a Talianska. Hneď za nimi však nasledovalo Česko a Slovensko. Vo všeobecnosti platilo, že krajiny, kde už na začiatku milénia bol vysoký podiel nemanželských detí, sa v nasledujúcich rokoch vyznačovali skôr len miernym zvyšovaním. Vzhľadom na pozíciu Slovenska, predchádzajúci vývoj a predpokladané budúce zmeny sa dá očakávať, že aj v ďalších rokoch zastúpenie detí narodených mimo manželstva bude rásť, aj keď pravdepodobne s klesajúcou dynamikou. Aj preto nepredpokladáme, že by sa Slovensko v dohľadnej dobe zaradilo k populáciám s ich najvyšším podielom.

Graf 4.9: Narodení mimo manželstva v EÚ, 2000 a 2013 / Non-marital births in EU, 2000 and 2013

Zdroj dát: EUROSTAT / Data source: EUROSTAT

Podiel predmanželských koncepcií, čiže detí prvého poradia narodených síce manželskému páru, no počatých ešte pred uzavretím manželstva, klesol za posledných 15 rokov z takmer 50 % pod hranicu 30 %. Pod touto úrovňou sa udržiava už od roku 2011. Podľa posledného dostupného údaje z roku 2014 podiel detí prvého poradia narodených do 9. mesiaca od sobáša predstavoval 28 %. Je zrejmé, že opačné vývojové tendencie z pohľadu zastúpenia detí narodených mimo manželstva a predmanželských koncepcií signalizujú na výrazné uvoľnenie ešte donedávna pevného následného vzťahu medzi vstupom do manželstva a rodičovstvom. Tehotenstvo nevydatej ženy prestáva byť vnímané vo väčšine prípadov ako spúšťačiaci mechanizmus vedúci k uzavretiu manželstva pred narodením dieťaťa.

Odkladanie materstva je čoraz častejšie prítomné aj u manželských párov

Okrem trendu znižovania zastúpenia predmanželských koncepcií sme ďalej svedkami prehlbovania odkladania rodenia prvých detí aj v rámci manželstva. Čoraz častejšie sa vydaté ženy stávajú matkami s dlhším časovým odstupom od sobáša. Deti prvého poradia, ktoré sa narodili po 4 a viac rokoch, už predstavujú takmer pätinu, kým na začiatku milénia to nebolo ani 8 %. Podobne sa zvýšilo zastúpenie detí narodených po 2 až 3 rokoch, ktoré v súčasnosti predstavujú viac ako 21 %. Po dvoch rokoch od manželstva sa tak manželom dnes rodia štyri z desiatich prvorođených detí.

Štruktúra pôrodov podľa doby od sobáša sa pomerne výrazne mení v spojitosti s dosiahnutým vzdelaním matky. Vo všeobecnosti platí, že čím je nižšie, tým častejšie ide o predmanželské koncepcie alebo pôrody v kratšej dobe od vstupu do manželstva. Naopak ženy s úplným stredoškolským a najmä

vysokoškolským vzdelaním vo väčšej miere odkladajú materský debut v manželstve a oveľa menej často ich tehotenstvo začalo pred sobášom.

SUMMARY - FERTILITY

Total fertility rate in Slovakia after more than 15 years reached again the threshold of 1.5 children per woman. It seems that Slovakia has finally managed to break free from the very-low fertility trap, since in 2002 reached its historical low point at 1.18 children per women. Slovakia exceeded threshold of 1.3 children in 2008 but a further increasing was hampered by the economic crisis. Despite the starting recuperation of fertility rates, Slovakia still belongs to the EU-28 countries with a low total fertility rate.

The dynamic decline in 1990s and a subsequent slow growth in fertility rates were caused by a profound postponement of childbearing, followed by only a limited recuperation at older age. The process of postponing fertility into the late 20s and early 30s in Slovakia started among the cohorts born at the end of 1960s and in the first half of 1970s. Cohorts born in 1970s and especially in second half of 70s are characterized by intensive fall of fertility at younger ages with inter-cohort increase of the realized fertility gap. In cohorts born in the 1980s the dynamic of inter-cohort spread of the postponement process was less significant. The postponement of the first-order births maintains a dominant role. Nevertheless, the final overall decline of the cohort fertility is caused mainly by low recuperation of the second and higher-order births. Transition in cohort fertility of women born in the 1970s and 1980s indicates that their completed fertility will be certainly below two children per woman and the proportion of women with one child or no children will increase (at the expense of two child families).

The postponement of fertility causes the ageing of the fertility profile. Fertility is increasingly concentrated at the age of 30 and beyond. This is supported by the development of the mean age at first birth. The mean age of mothers at first birth has increased by 3.6 years since 2000, and reached 27.8 years in 2014. However, women in Slovakia still belong to a group of younger mothers in comparison with other EU-28 countries.

Another important trend in fertility transition in Slovakia is a weakening bound between the fertility and marriage. Proportion of non-marital births increased to almost 39 % in 2014 and fertility rates of unmarried women are on the rise. Extramarital fertility depends upon the woman's educational attainment, where less educated women are more likely to bear a child out of wedlock.

5. POTRATOVOSŤ

Tab. 5.1: Základné charakteristiky potratovosti / Main abortion indicators

Ukazovateľ		2000	2005	2010	2012	2013	2014	Indicator	
Potraty celkom		23593	19332	17218	16377	16347	15615	Abortions total	
Samovoľné potraty		5125	4905	4636	5163	5242	5033	Miscarriages	
Umelé potraty		18468	14427	12582	11214	11105	10582	Induced abortions	
Umelé potraty (%)		78,3	74,6	73,1	68,5	67,9	67,8	Induced abortions (%)	
Úhrnná potratovosť	celkom	0,571	0,462	0,408	0,398	0,401	0,387	total	Total abortion rate
	samovoľné	0,122	0,116	0,109	0,125	0,128	0,124	miscarriages	
	umelé	0,449	0,346	0,30	0,273	0,273	0,263	induced	
Priemerný vek ženy pri potrate	celkom	29,22	29,9	30,09	30,32	30,35	30,49	total	Mean age at abortion
	samovoľné	28,25	29,66	30,12	30,57	30,38	30,72	miscarriages	
	umelé	29,48	29,97	30,08	30,20	30,34	30,37	induced	
Potraty na 100 ukončených tehotenstiev	celkom	29,9	26,1	22,1	22,7	22,9	22,1	total	Abortions per 100 terminated pregnancies
	samovoľné	6,5	6,6	6,0	7,2	7,3	7,1	miscarriages	
	umelé	23,4	19,5	16,1	15,6	15,6	14,9	induced	

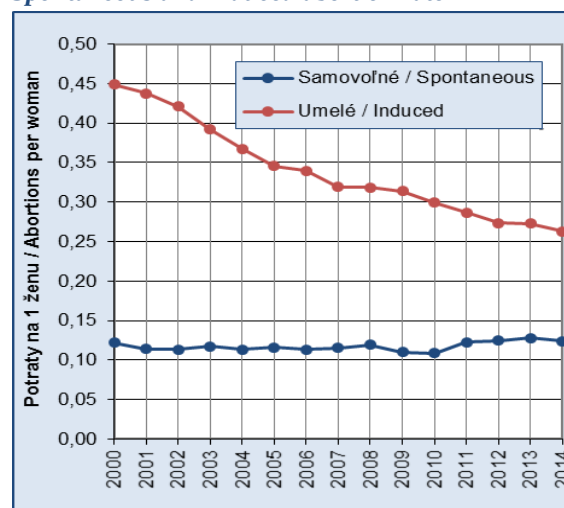
Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Na Slovensku sa v roku 2014 uskutočnilo 15 615 potratov, čo je historicky najnižší počet od druhej polovice 50. rokov minulého storočia, keď sa zlegalizovali umelé potraty (ďalej aj ako UPT). Úhrnná celková potratovosť sa v období 2000–2014 znížila z hodnoty 0,57 na 0,39 potratov na ženu počas reprodukčného obdobia, čo predstavuje pokles o viac ako 32 % (Tab. 5.1). Pokračuje predovšetkým priaznivý vývoj umelých potratov. Samovoľné potraty majú stabilný trend. Preto sa ich podiel na celkovom počte potratov zvyšuje, kým podiel umelých potratov klesá (Tab. 5.1). V roku 2000 bol podiel umelých potratov na celkovom počte potratov 78,3 %, v roku 2010 73,1 a v roku 2014 len 67,8 %, čo je tiež historické minimum od roku 1958.

Samovoľné potraty majú stabilný trend

Počet samovoľných potratov aj samovoľná potratovosť sa po troch rokoch mierneho rastu v roku 2014 znížili (Tab. 5.1, Graf 5.1). Celkovo však možno hodnotiť vývoj samovoľnej potratovosti po roku 2000 ako stabilný. Počet samovoľných potratov sa osciluje okolo hodnoty 5 000 samovoľných potratov ročne. Najvyšší počet samovoľných potratov v tomto období (5 242) bol v roku 2013, najnižší (4 636) v roku 2010. Samovoľná potratovosť sa po celý čas pohybuje v úzkom intervale medzi 0,11 a 0,13 samovoľných potratov na ženu počas reprodukčného obdobia. Neklesajúci trend samovoľnej potratovosti súvisí s rastúcim počtom tehotenstiev.

Graf 5.1: Vývoj samovoľnej a umelej potratovosti / Spontaneous and induced abortion rate

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

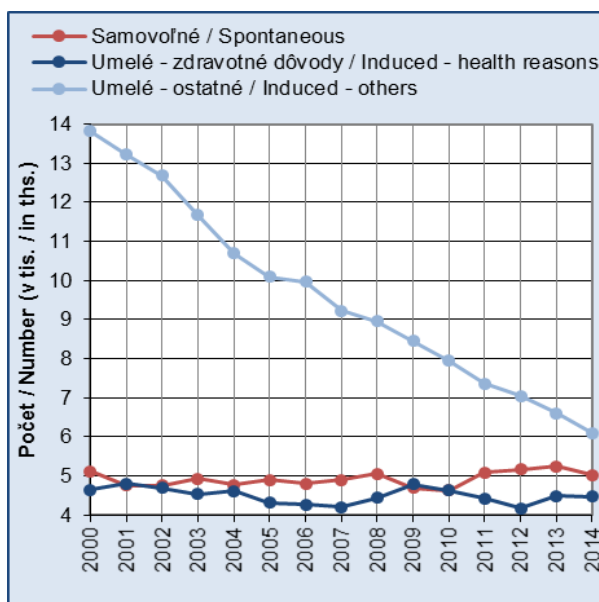
Počet umelých potratov aj umelá potratovosť klesli v roku 2014 na historické minimum

Počet umelých potratov sa v roku 2014 znížil na historické minimum. V porovnaní s rokom 2000 ide o zníženie o takmer 8 tisíc umelých potratov, resp. 43 % (Tab. 5.1). Úhrnná umelá potratovosť sa za obdobie 2000–2014 znížila z 0,45 na 0,26 umelého potratu na 1 ženu počas reprodukčného obdobia, čo znamená zníženie o 41,5 % (Graf 5.1). Z porovnania vývoja počtu interrupcií a úhrnnej umelej potratovosti je zrejmé, že počet interrupcií sa neznížil kvôli nižšiemu počtu žien v reprodukčnom veku, ale v rozhodujúcej miere ho ovplyvnila nižšia intenzita umelej potratovosti. Skoro 58 % spomínaného zníženia umelej potratovosti sa odohralo v období 2000–2007. Po roku 2007 sa pokles umelej potratovosti zmiernil a v období 2012–2014 sa ešte viac spomalil. Je teda pravdepodobné, že úroveň umelej potratovosti sa priblížila k hranici, pod ktorú sa už pri platnej legislatíve (bez reštrikčných opatrení) znižovať nebude.

Podiel UPT z iných ako zdravotných dôvodov na celkovom počte UPT sa znižuje

Od druhej polovice 50. rokov 20. storočia po legalizácii umelých potratov tvorili interrupcie zo zdravotných dôvodov len malú časť umelých potratov. Ich podiel na celkovom počte interrupcií sa postupne znižoval a na konci 80. rokov minulého storočia tvoril menej ako 4 % z celkového počtu umelých potratov (Potančoková 2012). Po zmene trendu umelej potratovosti na prelome 80. a 90. rokov minulého storočia je trend UPT zo zdravotných dôvodov stabilizovaný, UPT na žiadosť ženy však majú výrazne klesajúci trend (Graf 5.2). Preto sa podiel UPT zo zdravotných dôvodov zvyšuje. V roku 2000 to bolo 25 %, v roku 2014 už viac ako 42 %. Počet aj trend umelých potratov zo zdravotných dôvodov je po roku 2000 prakticky zhodný s počtom aj trendom samovoľných potratov. K tomuto trendu prispieva skutočnosť, že ide o procesy, ktoré majú spoločný základ, a tým sú zdravotné komplikácie počas tehotenstva.

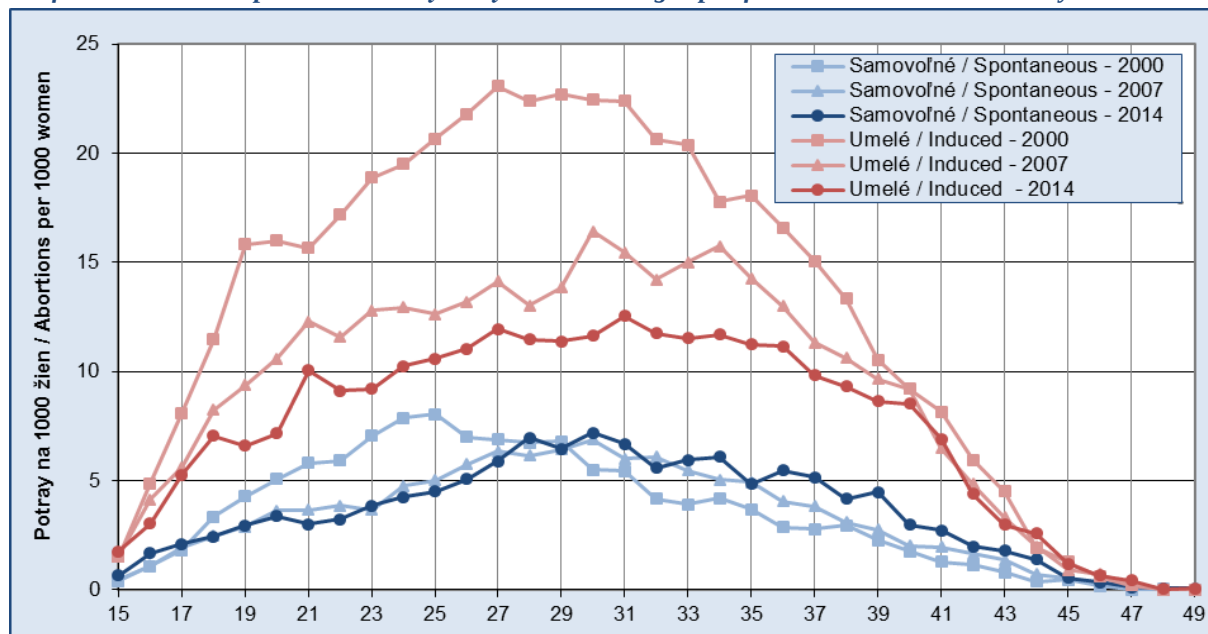
Graf 5.2: Vývoj umelých potratov zo zdravotných dôvodov / Induced abortions due to health reasons

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Výraznejšie sa zvyšuje priemerný vek žien pri samovoľnom potrate

Priemerný vek žien pri samovoľnom potrate sa v období 2000–2014 zvýšil z hodnoty 28,2 roka na 30,7 roka. Zvýšenie priemerného veku o 2,5 roka znamená nárast o 8,7 % (Tab. 5.1). Ide o podobný trend ako v prípade vývoja priemerného veku pri pôrode, nakoľko za obidvomi týmito demografickými procesmi stoja rovnaké reprodukčné zámery (na rozdiel od umelých potratov, ktoré riešia neželané tehotenstvá). Vekové rozloženie žien pri samovoľnom potrate sa zmenilo hlavne v období 2000–2007, po roku 2007 už boli tieto zmeny menej významné. Vekový modus sa posunul z veku 25 rokov v roku 2000 do veku 30 rokov v roku 2014 (Graf 5.3). Rozdiely medzi rokom 2000 a 2014 čo sa týka vekového rozloženia pri samovoľnom potrate sú výraznejšie vo vekovom intervale 18–26 rokov, kde sa samovoľná potratovosť výrazne znížila. Vo veku nad 30 rokov naopak mierne vzrástla. Vo veku nad 35 rokov sa samovoľná potratovosť zvýšila aj v období 2007–2014.

Graf 5.3: Potratovosť podľa veku vo vybraných rokoch / Age-specific abortion rates in selected years

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

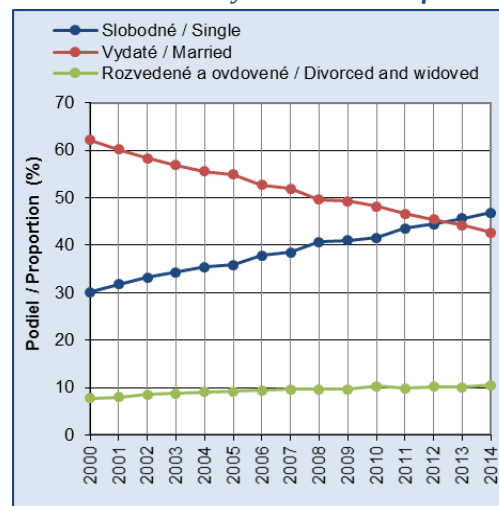
Priemerný vek žien pri umelom potrate sa od roku 2000 do roku 2014 zvýšil len o necelý rok z hodnoty 29,5 rokov na 30,3 roka (Tab. 5.1). K tomuto trendu prispieva neskorší vstup do reprodukcie. Opačne pôsobí zvyšovanie podielu interrupcií na začiatku reprodukčného obdobia, teda slobodných a bezdetných žien. Preto sa priemerný vek pri umelom potrate zvyšuje pomalšie ako pri pôrode.

Vekové rozloženie umelých potratov sa po roku 2000 výraznejšie nezmenilo, pokiaľ samozrejme neberieme do úvahy znižovanie úrovne umelej potratovosti. To sa odohralo predovšetkým vo veku od 17 do 39 rokov, vo veku 40 rokov a viac sa úroveň umelej potratovosti za posledných 15 rokov nezmenila. Najväčší pokles umelej potratovosti v období 2000–2014 môžeme sledovať vo vekovom intervale 21 až 28 rokov. Miernemu zvyšovaniu priemerného veku pri umelom potrate zodpovedá posun modálneho veku z hodnoty 27 rokov v roku 2000 na 31 rokov v roku 2014 (Graf 5.3).

Slobodné ženy sú už najpočetnejšou skupinou medzi žiadateľkami o interrupciu

Po roku 2000 sa posilňuje trend, keď sa ťažisko medzi žiadateľkami o interrupciu presúva z priebehu a konca reprodukčného obdobia (ženy, ktoré už nechcú mať deti) na začiatok reprodukčného obdobia (ženy, ktoré zatiaľ alebo vôbec nechcú mať deti). Svedčia o tom nie len údaje o umelej potratovosti podľa veku, ale aj podľa rodinného stavu (Graf 5.3, Graf 5.4)

V minulosti dominovali medzi žiadateľkami o UPT vydaté ženy. Ešte v roku 2000 tvorili interrupcie vydatých žien viac ako 60 % zo všetkých umelých potratov. Na slobodné ženy pripadalo 30 % interrupcií a na rozvedené a ovdovelé ženy menej ako 10 % (Graf 5.4).

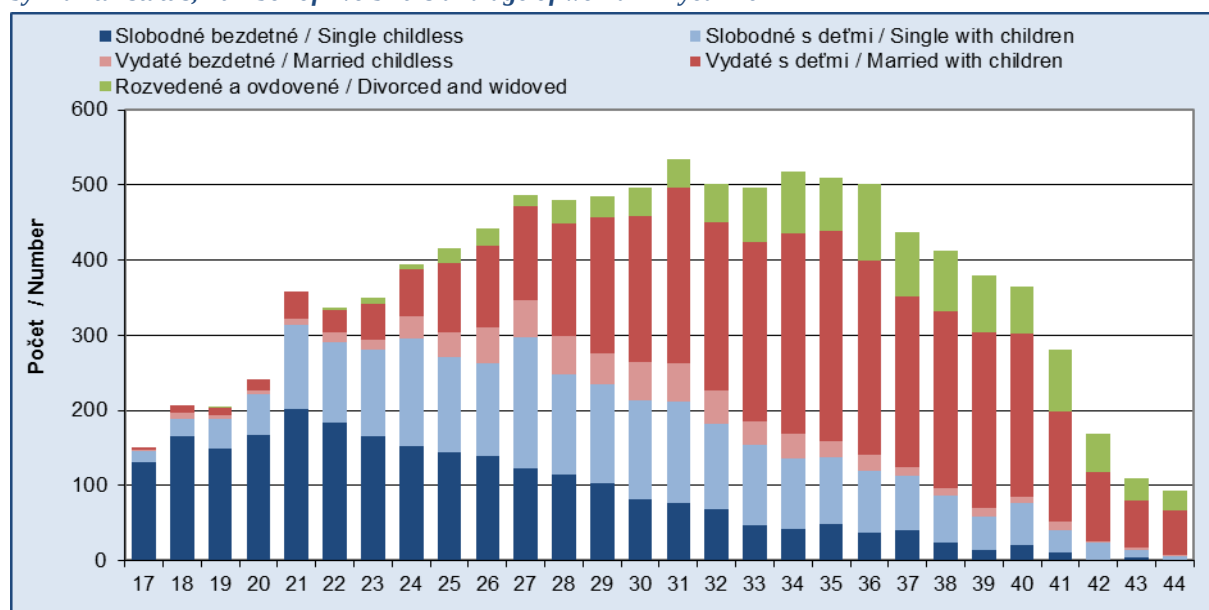
Graf 5.4: UPT podľa rodinného stavu ženy / Induced abortions by marital status of woman

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Podiel vydatých žien medzi žiadateľkami o UPT sa znižuje, do roku 2012 však zostali vydaté ženy najpočetnejšou skupinou medzi ženami, ktoré podstúpili interrupciu. V roku 2014 sa podiel UPT vydatých žien znížil až ku hranici 40 %. Od roku 2013 pripadá najviac interrupcií na slobodné ženy, ktorých podiel na celkovom počte interrupcií sa plynule zvyšoval z 30 % v roku 2000 až na 47 % v roku 2014.

Keď berieme do úvahy rodinný stav aj počet detí, tak v roku 2014 najviac UPT podstúpili vydaté ženy s deťmi (37,1 %), nasledujú slobodné bezdetné ženy (23,7 %) a slobodné ženy aspoň s jedným dieťaťom (22,7 %). Rozvedené a ovdovené ženy sa na celkovom počte interrupcií podieľajú 10,5 % a najmenej UPT pripadá na vydaté ženy bez detí (6,0 %) (Graf 5.5).

Graf 5.5: UPT podľa rodinného stavu, počtu živonarodených detí a veku žien v roku 2014 / Induced abortions by marital status, number of live births and age of woman in year 2014

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Medzi ženami, ktoré podstúpili interrupciu, prevládajú až do veku 29 rokov slobodné ženy, pričom do veku 25 rokov je viac slobodných bezdetných žien a vo veku nad 25 rokov prevládajú medzi slobodnými žiadateľkami o interrupciu ženy s deťmi. Vydaté ženy sú najpočetnejšou skupinou žien, ktoré podstupujú UPT vo veku nad 30 rokov. V celom vekovom intervale od 17 do 44 rokov prevažujú vydaté žiadateľky o UPT s deťmi nad vydatými žiadateľkami bez detí. Rozvedené a ovdovené ženy sú medzi žiadateľkami o UPT zastúpené najmenej zo všetkých rodinných stavov až do veku 38 rokov. Od veku 39 rokov je ich podiel väčší ako podiel slobodných žien, avšak stále nižší ako podiel vydatých žien (Graf 5.5).

Keď neberieme do úvahy rodinný stav, len počet detí, tak do veku 23 rokov prevládajú medzi žiadateľkami o UPT bezdetné ženy, od veku 24 rokov ženy aspoň s jedným dieťaťom (Graf 5.5).

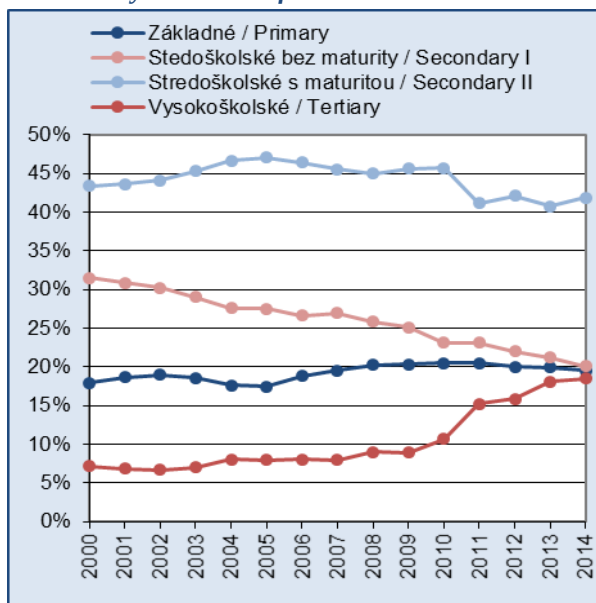
Ženy s nižším vzdelaním častejšie regulujú svoju plodnosť prostredníctvom UPT ako ženy s vyšším vzdelaním

Najviac interrupcií podstupujú ženy so stredoškolským vzdelaním s maturitou. Podiel interrupcií u tejto skupiny žien na celkovom počte interrupcií sa po roku 2000 mierne znížil, stále však zostáva nad hranicou 40 %. Ostatné tri vzdelanostné skupiny žien sa v súčasnosti podieľajú na celkovom počte interrupcií zhruba rovnakým dielom, t.j. ich podiel na celkovom počte interrupcií je zhruba 20 %. Podiel žien so základným vzdelaním na celkovom počte interrupcií má po roku 2000 stabilný trend. Ženy so stredoškolským

vzdelaním bez maturity sa k súčasnej úrovni dostali po znížení z úrovne nad 30 % a ženy s vysokoškolským vzdelaním naopak po zvýšení z úrovne pod 10 % (Graf 5.6).

Uvedené podiely sú skreslené nerovnomerným zastúpením jednotlivých vzdelanostných skupín v populácii. Keď zoberieme do úvahy vzdelanostnú štruktúru žien v reprodukčnom veku, tak môžeme skonštatovať, že ženy s nižším vzdelaním (základným a stredoškolským bez maturity) častejšie využívajú interrupcie ako prostriedok na regulovanie plodnosti v porovnaní so ženami s vyšším vzdelaním (stredoškolským s maturitou a vysokoškolským). U žien s nižším vzdelaním je totiž podiel interrupcií na celkovom počte interrupcií vyšší, ako je zastúpenie týchto stupňov vzdelaní v populácii žien v reprodukčnom veku, a u žien s vyšším vzdelaním je to naopak (Tab. 5.2).

Graf 5.6: UPT podľa vzdelania ženy / Induced abortions by education of woman

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Tab. 5.2: UPT podľa vzdelania ženy a vzdelanostná štruktúra žien v roku 2011 (%) / Induced abortions by education of woman and educational structure of women in 2011 (%)

Vzdelanie	Ženy 15–49	Interrupcie	Education
	Females 15–49	Induced abortions	
Základné	15,0	20,5	Primary
Stredoškolské bez maturity	19,7	23,1	Secondary 1
Stredoškolské s maturitou	43,0	41,1	Secondary 2
Vysokoškolské	22,3	15,3	Tertiary

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Podiel opakovaných interrupcií sa znižuje hlavne u vydatých žien

Počas celého obdobia poklesu umelej potratovosti od konca 80. rokov minulého storočia sa znižuje aj podiel opakovaných interrupcií na celkovom počte UPT (Potančoková 2012). V roku 2000 tvorili opakované interrupcie ešte 36,6 % z celkového počtu UPT, v roku 2014 to už bolo menej ako 25 %, čo predstavuje pokles o viac ako 10 percentuálnych bodov za obdobie 2000–2014. Opakované interrupcie podstupovali v minulosti častejšie vydaté ženy ako nevydaté. Ešte v roku 2000 bolo u vydatých žien viac ako 40 % interrupcií druhého a vyššieho poradia, kým u nevydatých žien to bolo len necelých 28 % (Tab. 5.3). Výrazné zníženie podielu opakovaných interrupcií u vydatých žien a len mierny pokles u nevydatých žien spôsobil, že v súčasnosti je priaznivejšia situácia u vydatých žien, u ktorých pripadá na opakované interrupcie menej ako 18 % zo všetkých interrupcií, kým u nevydatých žien je to viac ako 20 %.

Čo sa týka vzdelania, väčší podiel opakovaných interrupcií evidujeme u žien s nižším vzdelaním (základné a stredoškolské bez maturity) a nižší podiel u žien s vyšším vzdelaním (stredoškolské s maturitou a vysokoškolské). Tento trend pretrváva dlhodobo a smerom k súčasnosti sa prehĺbuje (Tab. 5.3). Za obdobie 2000–2014 vidno výrazný pokles podielu opakovaných interrupcií u žien so stredoškolským vzdelaním s maturitou, u žien s vysokoškolským vzdelaním, ale aj u žien so základným vzdelaním. Najmenej sa znížil podiel opakovaných interrupcií u žien so stredoškolským vzdelaním bez maturity (Tab. 5.3).

Tab. 5.3: UPT podľa poradia, rodinného stavu a vzdelania / Induced abortions by order, marital status and education

Poradie	Rodinný stav Marital status		Vzdelanie / Education				Order
	vydaté	nevydaté	základné	stredné bez maturity	stredné s maturitou	vysokoškolské	
	married	unmarried	primary	secondary 1	secondary 2	tertiary	
	Rok 2000 / Year 2000						
1	58,2	72,2	56,8	61,5	66,6	69,8	1
2	25,7	18,6	21,6	24,7	22,6	22,1	2
3	10,5	6,4	11,6	9,5	7,9	6,2	3
4+	5,6	2,8	10,0	4,2	2,9	1,8	4+
Opakované	41,8	27,8	43,2	38,5	33,4	30,2	Repeated
	Rok 2014 / Year 2014						
1	82,3	78,3	74,2	69,8	82,0	90,1	1
2	12,3	15,1	15,2	19,9	13,6	8,2	2
3	3,7	4,2	5,7	6,8	3,3	1,4	3
4+	1,7	2,4	4,8	3,5	1,1	0,4	4+
Opakované	17,7	21,7	25,8	30,2	18,0	9,9	Repeated

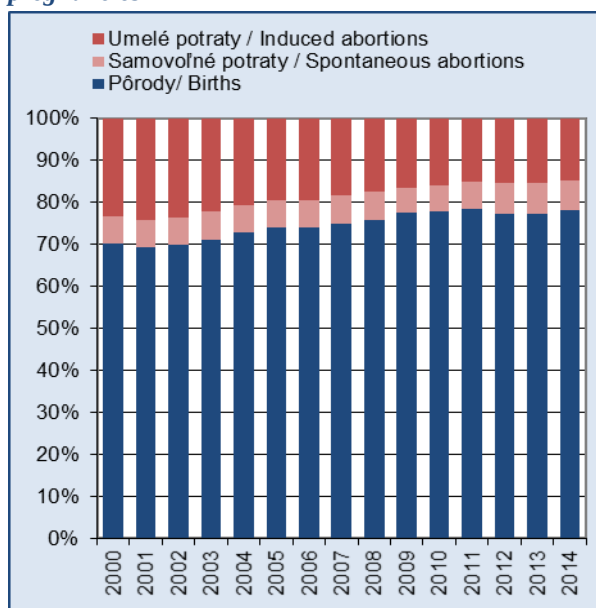
Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Podiel tehotenstiev ukončených potratom zostáva na historických minimách

Pokračuje dlhodobý trend znižovania podielu tehotenstiev ukončených potratom, ktorý sa začal ešte na prelome 80. a 90. rokov minulého storočia. V roku 2000 sa zo 100 tehotenstiev skončilo potratom 30, v roku 2014 už len 22 (Tab. 5.1, Graf 5.7). Historicky najnižší podiel potratov na ukončených tehotenstvách bol v roku 2011 (21,7 %), v posledných troch rokoch sa tento podiel mierne zvýšil. Tento priaznivý trend je spôsobený tým, že potratovosť sa znižuje počas posledných 25 rokov rýchlejšie ako pôrodnosť. V posledných rokoch k priaznivému vývoju prispel aj nárast pôrodnosti a plodnosti.

Podiel samovoľných potratov na ukončených tehotenstvách sa pohybuje dlhodobo na úrovni 6–7 %. Kolísania vo vývoji závisia predovšetkým od vývoja pôrodnosti. Súčasnú hodnotu nad 7 % patria z dlhodobého pohľadu k tým najvyšším.

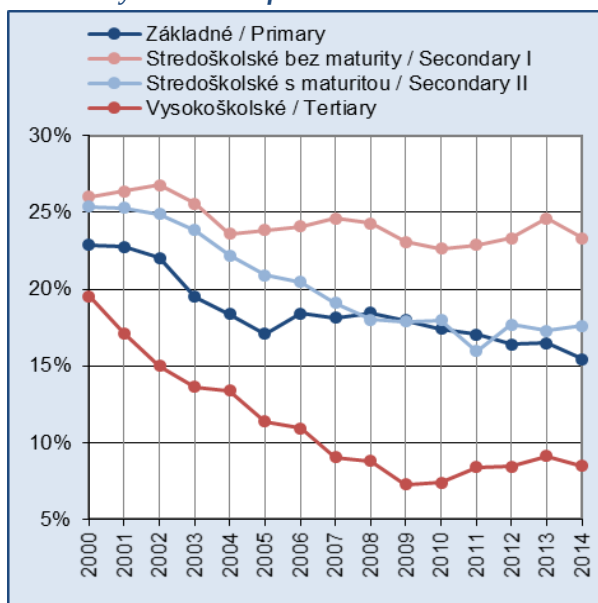
K znižovaniu podielu tehotenstiev ukončených potratom prispeli rozhodujúcou mierou umelé potraty. Ich podiel na ukončených tehotenstvách sa od roku 1990 znižuje. Medzi rokmi 2000 a 2014 sa znížil z 23,4 % na 14,9 %. Takúto nízku hodnotu dosiahol podiel umelých potratov na ukončených tehotenstvách naposledy v roku 1959. Klesajúci trend tehotenstiev ukončených umelým potratom sa zachoval až po súčasnosť u všetkých vzdelanostných skupín žien (Graf 5.8). Pri žiadnom vzdelaní však nejde o priamočiary pokles, ale obdobia poklesu sú prerušované obdobiami stagnácie alebo mierneho rastu. Najväčší pokles za obdobie 2000–2014 je v skupine vysokoškolsky vzdelaných žien (viac ako 56 %), najmenší v skupine žien so stredoškolským vzdelaním bez maturity (len zhruba 10 %).

Graf 5.7: Ukončené tehotenstvá / Terminated pregnancies

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

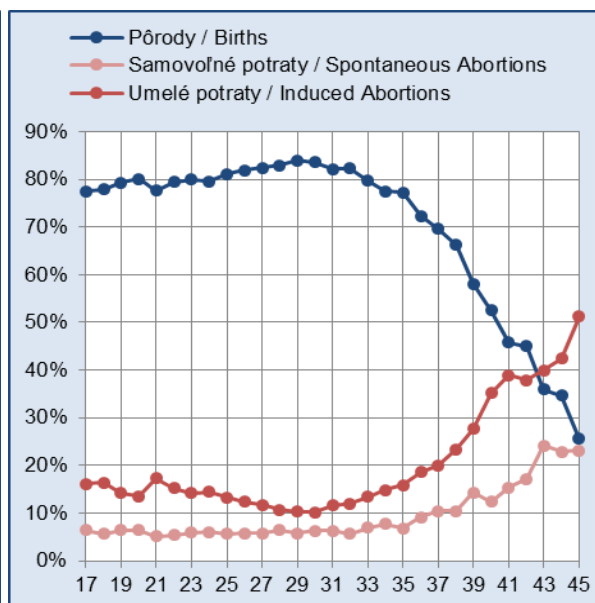
Prevládajúci spôsob ukončenia tehotenstva sa mení s vekom žien. Graf 5.9 prezentuje situáciu v roku 2014. V mladšom veku sa väčšina tehotenstiev skončila pôrodom (vo veku do 33 rokov to bolo viac ako 80 % tehotenstiev). Vo veku od 34 rokov sa tento podiel znižoval, avšak až do veku 42 rokov zostal pôrod najčastejším ukončením tehotenstva. Od veku 43 rokov sa najviac tehotenstiev ukončilo umelým potratom (viac ako 40 %) a vo veku 45 rokov sa vyrovnal počet pôrodov a počet samovoľných potratov v blízkosti hranice 25 %. Podiel samovoľných potratov na celkovom počte ukončených tehotenstiev sa vo veku nad 40 rokov výrazne zvyšuje a ku koncu reprodukčného obdobia (vo veku od 46 rokov) je pôrod už najmenej častým spôsobom ukončenia tehotenstva.

Graf 5.8: Tehotenstvá ukončené UPT podľa vzdelania ženy / Pregnancies terminated by induced abortion by education of woman

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Graf 5.9: Ukončené tehotenstvá podľa veku ženy v roku 2014 / Terminated pregnancies by age of woman in 2014

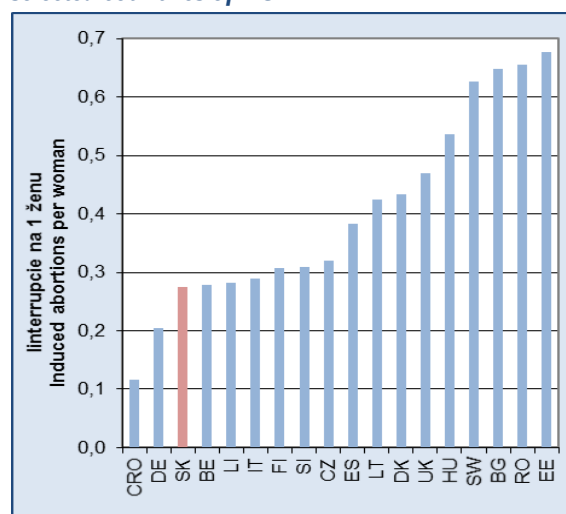

Slovensko patrí medzi krajiny s najnižšou umelou potratovosťou v Európe

Rozdiely v legislatíve medzi jednotlivými krajinami EÚ komplikujú medzinárodné porovnanie potratovosti. Vo väčšine členských štátov EÚ (vrátane Slovenska) sú interrupcie dostupné bez obmedzení, v niektorých existujú rozsiahle terapeutické výnimky a v niektorých existujú prísne obmedzenia (Írsko, Malta, Poľsko). Preto nie sú k dispozícii porovnateľné štatistické údaje za všetky krajiny EÚ-28.

Keď neberieme do úvahy krajiny s prísnymi obmedzeniami pre poskytovanie interrupcií, patrí Slovensko medzi krajiny s najnižšou umelou potratovosťou v Európe (Graf 5.10). Podľa dostupných a porovnateľných údajov má len Chorvátsko a Nemecko nižšiu umelú potratovosť ako Slovensko. Podobnú úroveň umelej potratovosti ako Slovensko má aj Belgicko, Litva a Taliansko.

Graf 5.10: Úhrnná umelá potratovosť vo vybraných krajinách EÚ / Total induced abortion rate in selected countries of EU

Zdroj dát: EUROSTAT / Data source: EUROSTAT

Všetky tieto krajiny majú umelú potratovosť nižšiu ako 0,3 interrupcií na ženu počas reprodukčného obdobia. Treba povedať, že v skupine krajín s nízkou potratovosťou sú aj krajiny s prísnejšími potratovými zákonmi (napr. Nemecko a Taliansko). Najvyššia potratovosť v EÚ-28 je vo Švédsku, Bulharsku, Rumunsku a Estónsku (viac ako 0,6 interrupcií na ženu počas reprodukčného obdobia). Viac ako 0,5 interrupcií na ženu počas reprodukčného obdobia je ešte v Maďarsku.

SUMMARY - ABORTIONS

In Slovakia in 2014 there were 15,615 abortions, which is historically the lowest number since the legalization of induced abortions in the second half of the 50s of the last century. The total abortion rate in the period 2000–2014 declined from the value of 0,57 to 0,39 abortions per woman during her reproductive period, it means a decrease by more than 32 %. In particular it continues the favorable development of induced abortions. Spontaneous abortions have a stable trend. Therefore their share in the total number of abortions increased, while the proportion of induced abortions decline. In 2000 the proportion of induced abortions in the total number of abortions was 78,3 % and in 2014 only 67,8 %, which is also a historical minimum since 1958. It continues also the long-term trend of reducing the proportion of pregnancies terminated by abortion. Currently around 22 % pregnancies are terminated by abortion, 7 % by spontaneous abortion and 15 % by induced abortion.

The number of spontaneous abortions after three years of modest growth declined in 2014. Overall the development of spontaneous abortion after 2000 can be evaluated as stable. Spontaneous abortion are moving permanently in a narrow range between 0,11 and 0,13 per woman during her reproductive period. The declining trend of spontaneous abortion is related to the increasing number of pregnancies.

The number of induced abortions in 2014 dropped to the historical low. The total induced abortion rate over the period 2000–2014 declined from 0,45 to 0,26 induced abortions per woman during her reproductive period, which means a decline of 41,5 %.

The share of married women between the applicants for induced abortion is also declining, but until year 2012, married women were the largest group among women who have undergone induced abortion. In 2014 the share of induced abortions of married women fell to 40 %. Since 2013 most abortions fell on single women, whose share in the total number of induced abortions increased steadily from 30 % in 2000 to 47 % in 2014.

During the period of decline of induced abortion since the late 1980s the proportion of repeated abortions continued to decline. At present repeated abortions constitute 25 % of all abortions, while in 2000 it was still more than 36 %.

Slovakia, despite the liberal law regulating induced abortions, currently ranks among the countries with the lowest induced abortion rates in Europe.

6. ÚMRTNOSŤ

Tab. 6.1: Základné charakteristiky úmrtnosti / The main mortality indicators

Ukazovateľ	2000	2005	2010	2012	2013	2014	Indicator
Počet zomrelých - spolu	52,724	53,475	53,445	52,437	52,089	51,346	Deaths - total
muži	28,157	28,151	27,645	26,884	26,866	26,499	males
ženy	24,567	25,324	25,800	25,553	25,223	24,847	females
Hrubá miera úmrtnosti	9,76	9,93	9,84	9,70	9,62	9,48	Crude mortality rate
Stredná dĺžka života							Life expectancy
pri narodení - muži	69,14	70,11	71,62	72,47	72,90	73,19	at birth - males
pri narodení - ženy	77,22	77,90	78,84	79,45	79,61	80,00	at birth - females
pri narodení - rozdiel	8,08	7,79	7,22	6,98	6,71	6,80	at birth - difference
vo veku 65 r. - muži	12,91	13,20	13,86	14,52	14,65	14,91	at age 65 - males
vo veku 65 r. - ženy	16,38	16,91	17,47	17,96	18,19	18,47	at age 65 - females
vo veku 65 r. - rozdiel	3,47	3,70	3,61	3,44	3,54	3,56	at age 65 - difference
Dojčenská úmrtnosť	8,58	7,20	5,69	5,78	5,49	5,78	Infant mortality rate

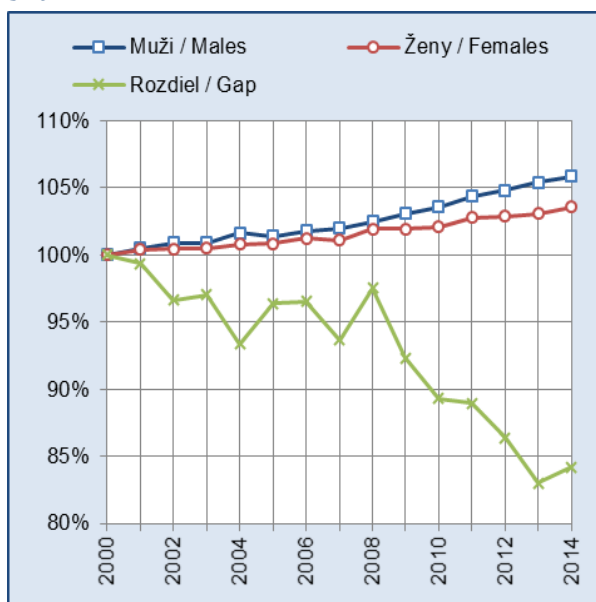
Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Dĺžka života populácie Slovenska naďalej rastie

V roku 2014 poklesla populácia Slovenska v dôsledku úmrtí o 51 346 osôb, čo je 9,48 % celej populácie. V tomto smere nenastali významné zmeny, ktoré by mohli ovplyvniť dĺžku života populácie. Dĺžka života v kontexte s ostatnými demografickými procesmi naďalej rastie. Ak ju meriame strednou dĺžkou života pri narodení, dieťa narodené v roku 2014 by sa mohlo dožiť v priemere veku 73 roka, ak je to chlapec, a veku 80 roka, ak je to dievča, a to za predpokladu, že by sa faktory pôsobiace na úmrtnosť nezmenili počas celého ich života.

Z hľadiska dlhodobého vývoja badať rýchlejší rast ukazovateľa u mužov, avšak v ostatnom období sa ten nárast spomalil a predstavuje 0,3 roka. U žien naopak, ostatný ročný prírastok narástol na 0,39 roka. Tieto medziročné nárasty strednej dĺžky života pri narodení sú dôsledkom zlepšenia úmrtnosti; u mužov, najmä v kapitole príčiny smrti na obehovú sústavu vo vekovej skupine 65 a viac rokov a úmrtnosti na nádorové ochorenia vo vekovej skupine 35 až 64 rokov. U žien k nárastu ukazovateľa najviac prispela kapitola úmrtí na obehovú sústavu vo veku 65 a viac rokov.

Graf 6.1: Relatívny vývoj strednej dĺžky života pri narodení / Relativ progress of the life expectancy at birth

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Tab. 6.2: Príspevky príčin smrti a veku k medziročnému nárastu strednej dĺžky života pri narodení /
Contribution of causes of death and age to the annual increase of the life expectancy at birth

Muži 2013/2014 - Males 2013/2014					
Príčiny smrti	0–34	35–64	65+	príspevok príčin	Causes of death
<i>v rokoch / in years</i>					
Nádory	0,01	0,08	0,04	0,14	Neoplasms
Obehová sústava	0,00	0,03	0,12	0,15	Circulatory system
Dýchacia sústava	-0,01	0,02	0,02	0,03	Respiratory system
Tráviaca sústava	-0,01	-0,02	0,01	-0,02	Digestive system
Vonkajšie príčiny	0,03	0,03	0,02	0,08	External causes
Ostatné príčiny	-0,03	-0,04	-0,01	-0,08	Other causes
Príspevok veku	0,00	0,10	0,20	0,30	Contribution of age
<i>v percentách / in %</i>					
Nádory	5 %	27 %	15 %	47 %	Neoplasms
Obehová sústava	0 %	10 %	40 %	50 %	Circulatory system
Dýchacia sústava	-3 %	7 %	7 %	11 %	Respiratory system
Tráviaca sústava	-3 %	-8 %	5 %	-6 %	Digestive system
Vonkajšie príčiny	11 %	9 %	6 %	26 %	External causes
Ostatné príčiny	-12 %	-12 %	-4 %	-27 %	Other causes
Príspevok veku	-1 %	34 %	68 %	100 %	Contribution of age
Ženy 2013/2014 - Females 2013/2014					
Príčiny smrti	0–34	35–64	65+	príspevok príčin	Causes of death
<i>v rokoch / in years</i>					
Nádory	0,00	0,01	-0,04	-0,03	Neoplasms
Obehová sústava	0,01	0,03	0,30	0,34	Circulatory system
Dýchacia sústava	-0,01	0,04	0,03	0,06	Respiratory system
Tráviaca sústava	0,00	0,02	0,00	0,02	Digestive system
Vonkajšie príčiny	-0,03	0,02	0,00	-0,02	External causes
Ostatné príčiny	0,06	-0,01	-0,02	0,03	Other causes
Príspevok veku	0,03	0,10	0,26	0,39	Contribution of age
<i>v percentách / in %</i>					
Nádory	0 %	2 %	-10 %	-8 %	Neoplasms
Obehová sústava	2 %	8 %	76 %	86 %	Circulatory system
Dýchacia sústava	-2 %	10 %	7 %	15 %	Respiratory system
Tráviaca sústava	0 %	4 %	0 %	5 %	Digestive system
Vonkajšie príčiny	-8 %	4 %	-1 %	-4 %	External causes
Ostatné príčiny	16 %	-3 %	-5 %	7 %	Other causes
Príspevok veku	9 %	25 %	66 %	100 %	Contribution of age

Zdroj dát: výpočty autora / Data source: autor's calculation

Tab. 6.3: Príspevky príčin smrti a veku k rozdielu strednej dĺžky života pri narodení podľa pohlavia /
Contribution of causes of death and age to difference of the life expectancy at birth by sex

Muži 2014/Ženy 2014 - Males 2014/Females 2014					
Príčiny smrti	0–34	35–64	65+	Príspevok	Causes of death
<i>v rokoch / in years</i>					
Nádory	0,02	0,57	1,14	1,74	Neoplasms
Obehová sústava	0,04	1,20	1,13	2,37	Circulatory system
Dýchacia sústava	0,02	0,17	0,31	0,51	Respiratory system
Tráviaca sústava	0,02	0,42	0,12	0,57	Digestive system
Vonkajšie príčiny	0,34	0,65	0,15	1,13	External causes
Ostatné príčiny	0,15	0,26	0,08	0,49	Other causes
Príspevok veku	0,59	3,27	2,94	6,80	Contribution of age

Muži 2014/Ženy 2014 - Males 2014/Females 2014

Príčiny smrti	0–34	35–64	65+	Príspevok	Causes of death
v percentách / in %					
Nádory	0 %	8 %	17 %	26 %	Neoplasms
Obehová sústava	1 %	18 %	17 %	35 %	Circulatory system
Dýchacia sústava	0 %	3 %	5 %	7 %	Respiratory system
Trávacia sústava	0 %	6 %	2 %	8 %	Digestive system
Vonkajšie príčiny	5 %	9 %	2 %	17 %	External causes
Ostatné príčiny	2 %	4 %	1 %	7 %	Other causes
Príspevok veku	9 %	48 %	43 %	100 %	Contribution of age

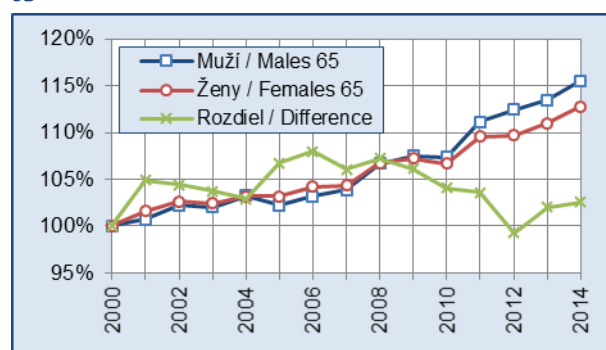
Zdroj dát: výpočty autora / Data source: autor's calculation

Rozdielny nárast strednej dĺžky života pri narodení podľa pohlaví určuje aj rozdiel v strednej dĺžke života medzi pohlaviami a predstavuje v poslednom období 6,8 roka. Ten rozdiel je dôsledkom nadúmŕtnosti mužov vo všetkých kapitolách príčin smrti, ale hlavne v kapitolách úmrtí na obehovú sústavu, nádorových ochorení a úmrtí na vonkajšie príčiny smrti.

Dĺžka života v dôchodkovom veku 65 rokov rastie intenzívnejšie

Stredná dĺžka života vo veku 65 rokov dosiahla v roku 2014 u mužov hodnotu 14,91 roka a u žien 18,47 roka. Je to dôsledok jej intenzívnejšieho nárastu ako v predchádzajúcich rokoch. Zmenšovanie rozdielu ukazovateľa medzi pohlaviami sa zastavilo v roku 2012, a v súčasnosti má hodnotu 3,56 roka v neprospech mužov.

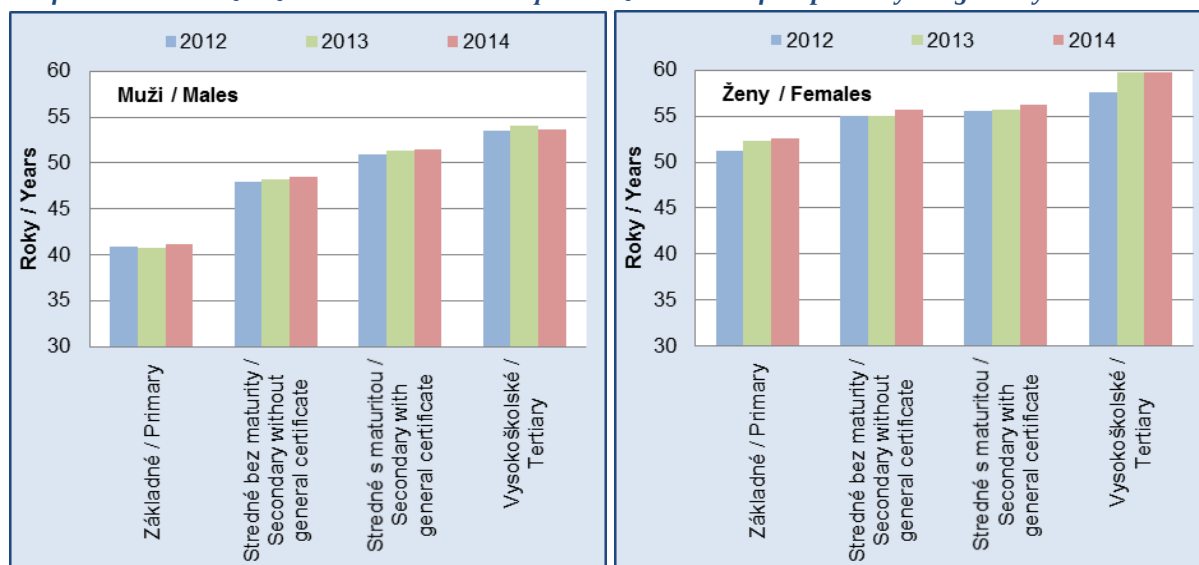
Graf 6.2: Relatívny vývoj strednej dĺžky života vo veku 65 rokov / Relativ progress of the life expectancy at age 65

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Vzdelaní ľudia žijú dlhšie

Dôležitým faktorom pôsobiacim na dĺžku života je vzdelanie. Osoby s vyšším vzdelaním dokážu vyhodnotiť svoj zdravotný stav lepšie, skôr môžu reagovať na nepriaznivé vplyvy. Samozrejme prejavuje sa to vo vyšších vekoch, keď sa stabilizujú vzdelanostné skupiny. Najnižším vekom v tomto smere môže byť vek 25 rokov, kedy sa dokončí tvorba vysokoškolskej vzdelanostnej skupiny. Stredná dĺžka života vo veku 25 rokov podľa vzdelania ukazuje výrazné rozdiely v dĺžke života osôb s rôznym stupňom vzdelania. Najkratšie žijú osoby so základným vzdelaním a najdlhšie s vysokoškolským. U mužov je ten rozdiel väčší ako u žien, je to viac ako 10 rokov, u žien menej. Maturita vplýva na strednú dĺžku života vo väčšej miere u mužov, kým u žien má minimálny dopad.

Graf 6.3: Stredná dĺžka života vo veku 25 rokov podľa vzdelania / Life expectancy at age 25 by education

Zdroj dát: výpočty autora / Data source: autor's calculation

Zosobášené osoby žijú dlhšie ako osoby s iným rodinným stavom

Pri skúmaní rodinného stavu, ako faktora pôsobiaceho na dĺžku života osôb, treba upozorniť na slabú vypovedaciu schopnosť údajov. Na jednej strane sú nepresnosti, či už vo vekovej štruktúre populácie alebo vo vekovej štruktúre zomrelých podľa rodinného stavu. Na druhej strane nie je možné určiť vek, od ktorého môžeme povedať, že začali intenzívne pôsobiť faktory rodinného stavu (najmä rozvedených a ovdovených). Napriek týmto nedostatkom je možné tendencie, ktoré sa očakávajú (Mészáros 2005), ukázať. Ako vidno z grafu 6.4, na základe strednej dĺžky života vo veku 30 rokov najdlhšie žijú osoby v manželstve. V ďalšom poradí u mužov sú rozvedení, slobodní a na poslednom mieste ovdovení. U žien sú v ďalšom poradí rozvedené, ovdovené a na poslednom mieste slobodné. Z týchto poradí možno vyčítať aj vyššiu odolnosť žien pri zmenách rodinného stavu.

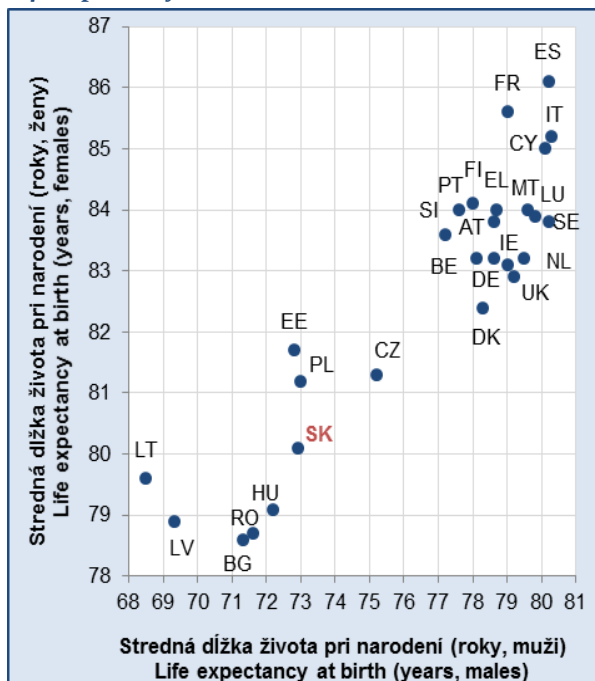
Graf 6.4: Stredná dĺžka života vo veku 30 rokov podľa rodinného stavu / Life expectancy at age 30 by marital status

Zdroj dát: výpočty autora / Data source: autor's calculation

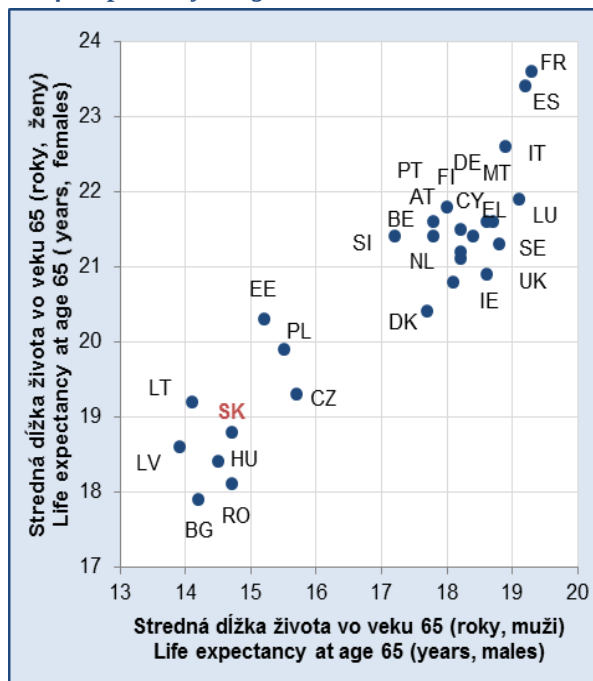
Dĺžkou života populácia Slovenska patrí medzi najhoršie v Európskej únii

Pozitívne trendy nárastu strednej dĺžky života pri narodení nestačia na to, aby Slovensko dobehlo dĺžku života populácií štátov EÚ, ktoré nepatrili do tzv. východného bloku. Slovenskí muži žijú o 6 rokov a ženy o 4 roky kratšie. Horšie výsledky vykazujú zo štátov EÚ len Lotyšsko, Litva, Bulharsko, Rumunsko a Maďarsko. Poľskí a estónski muži sú na rovnakej úrovni ako slovenskí. Českí muži žijú o 2 roky dlhšie. Poľské, estónske a české ženy žijú o rok dlhšie ako slovenské. Z bývalých štátov východného bloku iba Slovensko sa dokázalo začleniť medzi štáty západného bloku.

Graf 6.5: Stredná dĺžka života pri narodení v EÚ /
Life expectancy at birth in the EU

Graf 6.6: Stredná dĺžka života vo veku 65 rokov v EÚ /
Life expectancy at age 65 in the EU

Zdroj dát: EUROSTAT / Data source: EUROSTAT

V priemere kratší život majú aj slovenskí seniori. Merané strednou dĺžkou života vo veku 65 rokov, slovenskí muži žijú kratšie o 4 roky a ženy o 3 roky ako osoby v tom veku v krajinách EÚ, ktoré nepatrili do východného bloku. Prakticky je to o štvrtinu kratší život. V tomto smere Slovensko patrí do skupiny štátov EÚ, ako Lotyšsko, Litva, Bulharsko, Rumunsko a Maďarsko. Štáty Estónsko, Poľsko a Česko tvoria ďalšiu skupinu štátov s o rok dlhším životom seniorov.

Odstrániť veľký rozdiel v dĺžke života populácie Slovenska v rámci EÚ môžeme minimalizovaním odvrátiteľnej úmrtnosti

Na predĺženie dĺžky života populácie je potrebné znížiť úmrtnosť. Reálny priestor na takýto postup poskytuje odvrátiteľná úmrtnosť (Burcin, Mészáros 2008), pod ktorou treba chápať úmrtnosť populácie na choroby, ktoré sa dajú liečiť a preventívnymi opatreniami oddialiť. Ak nastane takéto úmrtie, je to dôsledok zlyhania, či už poskytovania zdravotnej starostlivosti alebo využitia možností preventívnych opatrení. V roku 2014 zomrelo 8 608 mužov na tieto choroby, čo je 32 % zo všetkých úmrtí mužov a 4 116 žien, čo je 17 % všetkých úmrtí žien. Ak by bol zdravotný systém dokázať týmto úmrtiam zabrániť, stredná dĺžka života pri narodení by bola narástla na hodnotu 79 rokov u mužov a na hodnotu 84 rokov u žien. Týmto hodnotami by sme sa dostali na úroveň štátov západného bloku EÚ.

V úmrtnosti v prvom roku života sa nepodarilo udržať úroveň z roku 2013

Skoro všetky ukazovatele úmrtnosti v prvom roku života vykazujú v roku 2014 zhoršenie, s výnimkou novorodeneckej úmrtnosti chlapcov a ponovorodeneckej úmrtnosti dievčat. Najväčšie zhoršenie nastalo v skorej novorodeneckej úmrtnosti, keď u chlapcov ukazovateľ narástol o 25 % a u dievčat o 16 %. Tento nárast ovplyvnil aj nárast perinatálnej úmrtnosti u chlapcov o 16 %. U perinatálnej úmrtnosti dievčat sa nárast neprejavil, lebo poklesli počty mŕtvonarodených dievčat. Najsledovanejší ukazovateľ z tejto oblasti, dojčenská úmrtnosť, v roku 2014 vykazuje 5,78 ‰, čo znamená úmrtie skoro 6 detí do veku jedného roka z 1000 živonarodených detí. Je to 5% nárast oproti predchádzajúcemu roku. U chlapcov sa nepodarilo udržať ukazovateľ pod 6 ‰.

Tab. 6.4: Úmrtia a úmrtnosť v prvom roku života / Deaths and mortality at the first year of life

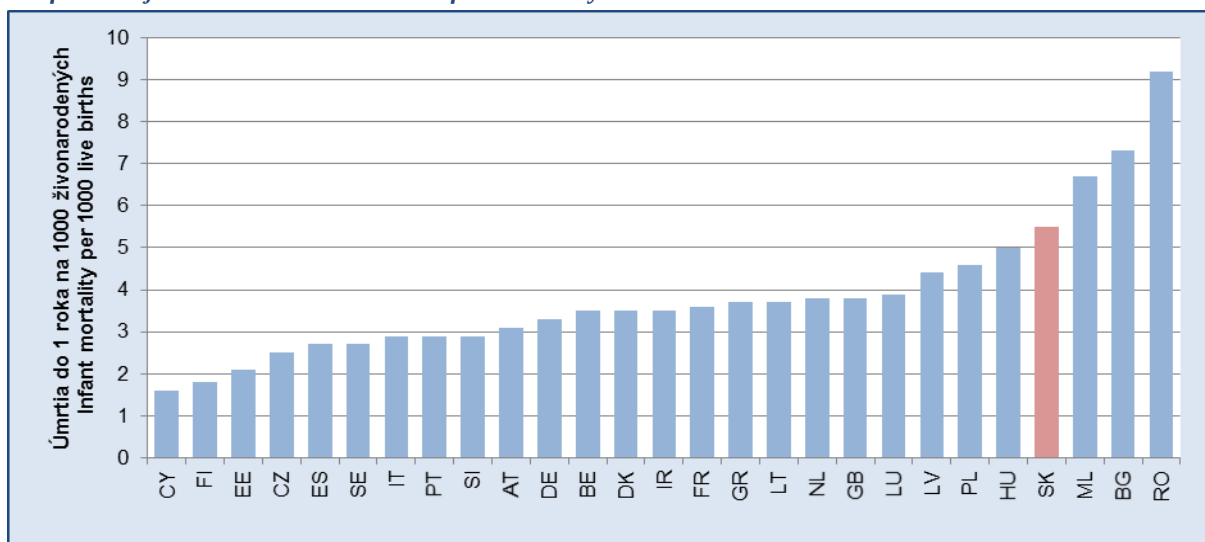
Ukazovateľ	Pohlavie	2000	2005	2010	2012	2013	2014	Sex	Indicator
Počet zomrelých / Number of deaths									
Do 1 roka	chlapci	280	225	195	185	158	169	males	Up to 1 year
	dievčatá	193	167	149	136	143	149	females	
	spolu	473	392	344	321	301	318	total	
Do 28 dni	chlapci	173	130	116	107	100	96	males	Up to 28 days
	dievčatá	124	95	101	78	78	86	females	
	spolu	297	225	217	185	178	182	total	
Do 7 dni	chlapci	114	88	76	70	56	70	males	Up to 7 days
	dievčatá	84	65	63	47	53	62	females	
	spolu	198	153	139	117	109	132	total	
Mŕtvonarodení	chlapci	116	102	102	104	82	91	males	Stillbirths
	dievčatá	99	93	87	76	81	75	females	
	spolu	215	195	189	180	163	166	total	
Miery úmrtnosti / Mortality rates									
Dojčenská (do 1 roka)	chlapci	9,92	8,04	6,38	6,45	5,63	6,01	males	Infant (up to 1 year)
	dievčatá	7,17	6,31	4,99	5,06	5,34	5,53	females	
	spolu	8,58	7,20	5,69	5,78	5,49	5,78	total	
Novorodenecká (do 28 dní)	chlapci	6,13	4,65	3,80	3,73	3,56	3,42	males	Neonatal (up to 28 days)
	dievčatá	4,61	3,59	3,38	2,90	2,92	3,19	females	
	spolu	5,39	4,13	3,59	3,33	3,25	3,31	total	
Skorá novorodenecká (do 7 dní)	chlapci	4,04	3,15	2,49	2,44	2,00	2,49	males	Early neonatal (up to 7 days)
	dievčatá	3,12	2,46	2,11	1,75	1,98	2,30	females	
	spolu	3,59	2,81	2,30	2,11	1,99	2,40	total	
Ponovorodenec ká (od 29 dní do 1 roka)	chlapci	3,79	3,40	2,59	2,72	2,07	2,60	males	Post neonatal (from 28 days to 1 year)
	dievčatá	2,56	2,72	1,61	2,16	2,43	2,34	females	
	spolu	3,19	3,07	2,10	2,45	2,24	2,47	total	
Perinatálna (do 7 dní a mŕtvonarodení)	chlapci	8,54	6,77	5,81	6,05	4,90	5,71	males	Perinatal (up to 7 days and stillbirths)
	dievčatá	7,95	5,95	5,01	4,57	4,99	5,07	females	
	spolu	8,25	6,37	5,41	5,33	4,95	5,40	total	

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Úmrtnosťou v prvom roku života Slovensko patrí medzi najhorších štátov EÚ

Slovensko sa radí medzi štáty EÚ s vysokou hodnotou dojčenskej úmrtnosti. Horšie výsledky ako Slovensko majú iba štáty Rumunsko, Bulharsko a Malta. Ostatné štáty tzv. východného bloku sa tiež radia medzi najhoršie. Výnimkou sú štáty Slovinsko, Estónsko a Česko s dojčenskou úmrtnosťou pod 3 ‰.

Graf 6.7: Dojčenská úmrtnosť v EÚ / Infant mortality rate in EU

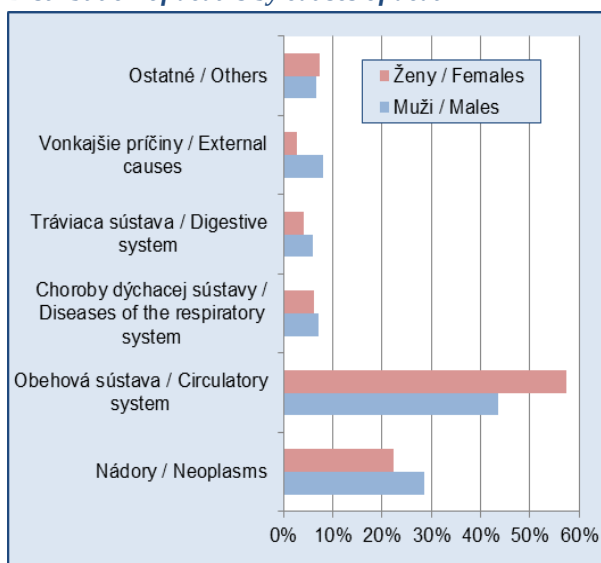
Zdroj dát: EUROSTAT / Data source: EUROSTAT

Podľa príčin smrti je naďalej najvyššia úmrtnosť na choroby obehovej sústavy

Dôležitým aspektom pri hodnotení vývoja úmrtnosti je jej skúmanie podľa príčin smrti. Je dlhodobo známe, že najvyššia početnosť úmrtí sa eviduje na choroby obehovej sústavy. U mužov je to 44 % a u žien 57 % zo všetkých úmrtí. Na druhom mieste sú nádorové ochorenia, u mužov s 29 % a u žien 22 %. Ďalšie príčiny smrti v súhrne predstavujú u mužov 21 % a u žien 13 %.

Vývojové trendy úmrtnosti podľa príčin smrti môžeme skúmať na základe štandardizovaných mier úmrtnosti. U mužov môžeme konštatovať mierny pokles úmrtnosti za posledné obdobie na choroby obehovej sústavy a aj na nádorové ochorenia (o 4 %). Na druhej strane vidno nárast úmrtnosti na menej početné príčiny smrti málo skúmané, napr. abnormálne chorobné nálezy, choroby močovej a pohlavnej sústavy, úmrtia na dopravné nehody, na úmyselné sebapoškodenia a aj na iné príčiny smrti, ktoré nie sú v tab. 6.5 zvlášť vytriedené. U žien je 7% pokles úmrtnosti na choroby obehovej sústavy, čo však o úmrtnosti na nádorové ochorenia nemôžeme konštatovať, keďže v posledných dvoch rokoch narástla o 6 %. Rastúce tendencie badať u úmrtí, podobne ako u mužov, na menej početné príčiny smrti málo skúmané.

Graf 6.8: Rozdelenie úmrtí podľa príčin smrti / Distribution of deaths by causes of death

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

V rámci EÚ úmrtnosť na choroby obehovej sústavy je na Slovensku výrazne vysoká

Úmrtnosť na choroby obehovej sústavy na Slovensku v porovnaní so štátmi mimo tzv. východného bloku je výrazne vysoká. Je dvakrát vyššia ako ich priemer, či už u mužov alebo u žien. V rámci východného bloku má SR vyššiu úmrtnosť ako Maďarsko, Estónsko, Česko, Poľsko a aj Slovinsko. Na druhej strane má SR nižšiu úmrtnosť na tieto choroby ako Litva, Lotyšsko, Rumunsko a Bulharsko.

Tab. 6.5: Štandardizovaná miera úmrtnosti na vybrané príčiny smrti na 100 000 osôb / Standardised mortality rate by selected causes of death per 100 000 persons

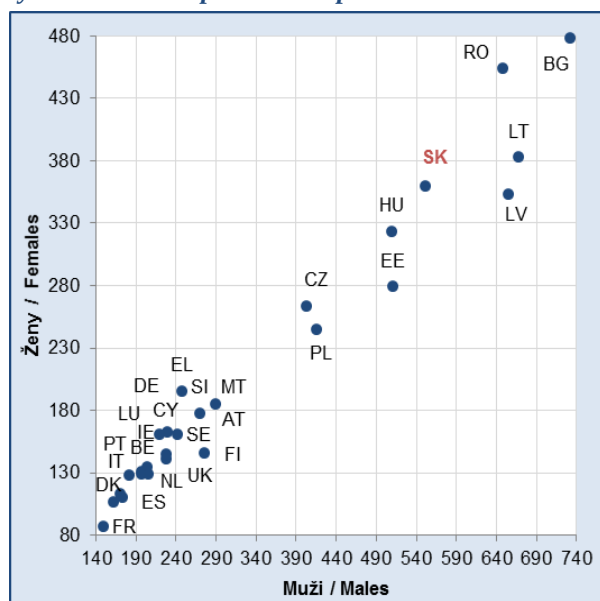
Príčina smrti	2000	2005	2010	2012	2013	2014	Cause of death
<i>Muži / males</i>							
Infekčné a parazitálne choroby	4,6	5,2	7,5	9,1	9,2	8,7	Infectious and parasitic diseases
Nádory	328,1	304,6	285,1	267,5	290,9	279,9	Neoplasms
z toho zhubné nádory	326,6	303,0	282,8	264,4	288,0	276,6	of which malignant neoplasms
Choroby žliaz s vnútorným vylučovaním	15,6	14,6	12,5	11,8	12,7	11,0	Endocrine, nutritional and metabolic dis.
z toho diabetes melitus	14,8	13,6	11,0	10,2	10,5	9,0	of which diabetes mellitus
Choroby nervového systému	13,1	15,2	14,7	16,4	14,3	14,7	Diseases of the nervous system
Choroby obehovej sústavy	664,3	637,3	551,9	510,4	470,0	449,2	Diseases of the circulatory system
z toho ischemické choroby srdca	367,1	338,1	333,8	305,4	277,7	271,0	of which ischaemic heart diseases
Choroby dýchacej sústavy	80,4	84,2	78,0	76,2	77,0	71,7	Diseases of the respiratory system
Choroby tráviacej sústavy	78,6	70,5	69,2	66,4	58,5	57,8	Diseases of the digestive system
Choroby močovej a pohlavnej sústavy	17,5	15,5	14,4	12,2	12,2	12,7	Diseases of the genitourinary system
Abnormálne nálezy	13,3	17,3	14,9	14,2	13,7	16,6	Abnormal findings
Vonkajšie príčiny smrti	97,2	94,9	84,3	75,2	77,6	73,9	External causes of deaths
z toho dopravné nehody	26,0	22,2	14,3	12,1	10,2	11,2	of which transport accidents
a úmyselné sebapoškodenie	23,3	21,9	19,4	17,9	16,1	16,4	and intentional self-harm
Ostatné príčiny smrti vyššie nezaradené	14,7	13,0	10,1	9,6	9,4	12,2	Other causes of deaths
<i>Ženy / females</i>							
Infekčné a parazitálne choroby	2,4	3,3	4,7	5,6	6,33	6,3	Infectious and parasitic diseases
Nádory	157,5	147,6	140,1	139,4	146,0	148,4	Neoplasms
z toho zhubné nádory	156,6	146,5	138,7	137,2	143,0	146,0	of which malignant neoplasms
Choroby žliaz s vnútorným vylučovaním	13,7	11,8	10,5	9,2	10,0	9,7	Endocrine, nutritional and metabolic dis.
z toho diabetes melitus	13,0	11,1	9,4	8,0	8,19	7,8	of which diabetes mellitus
Choroby nervového systému	6,8	9,7	9,9	10,1	9,97	9,8	Diseases of the nervous system
Choroby obehovej sústavy	440,3	422,0	360,2	337,3	309,0	286,8	Diseases of the circulatory system
z toho ischemické choroby srdca	234,4	221,0	209,5	199,6	181,0	169,8	of which ischaemic heart diseases
Choroby dýchacej sústavy	37,5	37,5	36,1	34,8	36,1	32,6	Diseases of the respiratory system
Choroby tráviacej sústavy	28,5	33,6	29,0	28,4	25,7	25,3	Diseases of the digestive system
Choroby močovej a pohlavnej sústavy	9,3	10,1	10,4	9,3	8,67	9,0	Diseases of the genitourinary system
Abnormálne nálezy	5,1	6,1	6,6	4,8	5,55	7,5	Abnormal findings
Vonkajšie príčiny smrti	22,3	21,9	19,5	19,0	19,0	19,3	External causes of deaths
z toho dopravné nehody	5,7	5,8	3,8	3,7	2,82	3,7	of which transport accidents
a úmyselné sebapoškodenie	4,7	3,2	3,0	2,4	2,04	2,6	and intentional self-harm
Ostatné príčiny smrti vyššie nezaradené	12,7	9,9	8,9	7,3	9,47	9,9	Other causes of deaths

Zdroj dát: výpočty autora / Data source: autor's calculation

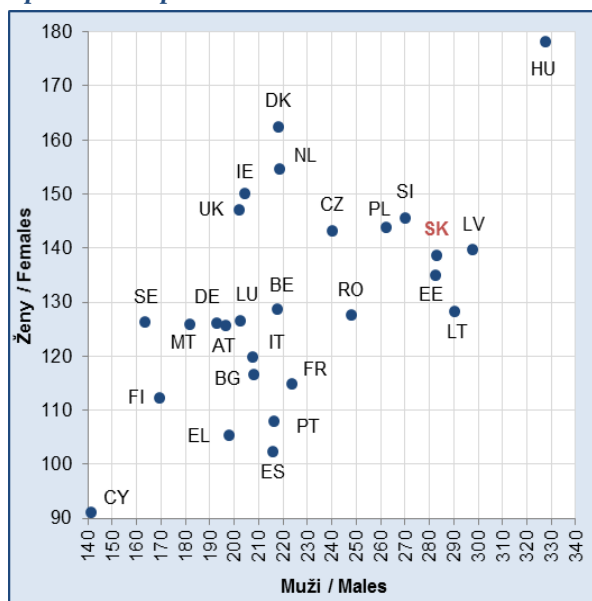
Úmrtnosť žien na nádorové ochorenia je na úrovni priemeru v EÚ, muži patria medzi najhorších

Pri porovnávaní úmrtnosti populácie Slovenska na nádorové ochorenia s ostatnými štátmi EÚ sa dostávame k iným výsledkom, ako pri úmrtnosti na obehovú sústavu. V úmrtnosti na nádorové ochorenia žien patrí SR medzi štáty s priemernou úmrtnosťou. U slovenských mužov to však tvrdiť nemôžeme, nakoľko v úmrtnosti na nádorové ochorenia mužov patrime medzi štáty s najvyššou úmrtnosťou, avšak odstup nie je taký výrazný.

Graf 6.9: Štandardizovaná miera úmrtnosti na choroby obehovej sústavy v EÚ na 100 000 osôb / Standardised mortality rate of diseases of circulatory system in the EU per 100 000 persons

Graf 6.10: Štandardizovaná miera úmrtnosti na nádorové ochorenia v EÚ na 100 000 osôb / Standardised mortality rate of neoplasms in the EU per 100 000 persons

Zdroj dát: Svetová zdravotnícka organizácia, posledne dostupné roky, stiahnuté 29.6.2015 / Data source: WHO, last available years, downloaded 29.6.2015

SUMMARY - MORTALITY

In 2014 the population of Slovakia declined due to death of 51,346 persons, which is 9.48 ‰ of the population. No important changes have taken place. The life expectancy at birth continues to rise. At the last year for males it stood at 73 years and 80 years for females. A significant difference remains between genders, where males lived about 7 years shorter than females. The life expectancy at the age 65 stood at 15 years for males and at 18 for females. These indicators show that Slovakia belongs to the states of the European Union with the lowest life expectancy for both genders. Our men live about 6 years shorter than the men in the states of the western part of the EU, while women live about 4 years shorter. Only in Lithuania, Latvia, Bulgaria, Romania and in Hungary live people shorter than in Slovakia.

To eliminate this unfavorable position is need to decrease mortality. The real place for this decrease is in the field of avoidable mortality, which is calculated from the treatable and the preventable causes of deaths. In 2014 8,608 males and 4,116 females died due to these causes, constituting is 32 % of all male deaths and 17 % of all female deaths. If the Slovak health care system would have avoided these kind of deaths the life expectancy at birth would rise to 79 years for males and to 84 years for females. With this values Slovakia would reach the level comparable with states in the western part of the EU.

In 2014 increased tendencies were recorded in mortality at the first year of life. A significant increase was in neonatal mortality, where the indicator increased by 25 % for boys, and by 16 % for girls. The main indicator for this part of life - infant mortality - has risen by 5 % to a value of 5.78 ‰.

An important aspect when assessing developments of mortality is its examination by the causes of death. It is a well-known fact that the highest frequency of deaths is caused by diseases of the circulatory system. It is responsible for 44 % of all male deaths and for 57 % of all women deaths. In the second place is mortality caused by neoplasms, accounting for 29 % of male, and for 22 % of female deaths. If compared with other EU member states, the death rates caused by the circulatory system diseases are significantly higher in Slovakia. The mortality rate of women caused by neoplasms is at the EU average, while the mortality of men is among the worse in the EU.

7. MIGRÁCIA

Tab. 7.1: Migrácia cez hranice SR / Cross-border migration of Slovakia

Sťahovanie	2000	2005	2010	2012	2013	2014	Migration
so zahraničím bez ČR							Without the Czech Republic
prist'ahovaní	1 006	4 132	4 112	4 247	4 012	4 125	immigrants
vyst'ahovaní*	501	1 139	1 260	1 380	1 833	2 482	emigrants*
saldo	505	2 993	2 852	2 867	2 179	1 643	net migration
s Českou republikou							With the Czech Republic
prist'ahovaní	1 268	1 144	1 160	1 172	1 137	1 232	immigrants
vyst'ahovaní*	310	734	629	623	937	1 162	emigrants*
saldo	958	410	531	549	200	70	net migration
úhrn							Total
prist'ahovaní	2 274	5 276	5 272	5 419	5 149	5 357	immigrants
vyst'ahovaní*	811	1 873	1 889	2 003	2 770	3 644	emigrants*
saldo	1 463	3 403	3 383	3 416	2 379	1 713	net migration

*Neúplná evidencia / Incomplet recording

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Obdobie po roku 2000 vo vývoji migrácie možno považovať za turbulentné. Prispelo k tomu jednak postupné rozširovanie EÚ počnúc rokom 2004, ako aj rozšírenie Schengenského priestoru v roku 2007. Na zmene migračnej situácie v Európe sa však významnou mierou podpísala hospodárska kríza. Posilnila vnútorné migračné toky medzi jednotlivými krajinami EÚ, k čomu prispieva aj voľný pohyb v rámci Schengenu. Súčasne hospodárska kríza zmenila smer migračných tokov v Európe. Kým pred krízou bolo napríklad Španielsko významnou imigračnou krajinou, v súčasnosti má migračné straty. Prehĺbili sa migračné toky z juhu na sever, ale aj z východu na západ. Výrazné migračné toky legálnych migrantov smerujú najmä do Nemecka.

Migračná situácia v Európe je v súčasnosti zložitá. Násilné konflikty v severnej Afrike a na blízkom východe zvyšujú migračný tlak a znižujú efektívnosť migračných kontrol na vonkajších hraniciach EÚ. Do Európy tak smerujú mohutné zmiešané migračné toky žiadateľov o azyl a ekonomických migrantov. Nárazníkovými krajinami sú Grécko a Taliansko, tranzitnými krajinami Macedónsko, Srbsko a Maďarsko. Aj tieto migračné toky smerujú do Nemecka, ale aj do Spojeného kráľovstva a Rakúska. Európska únia zatiaľ (september 2015) nenachádza uspokojivé riešenie tejto situácie.

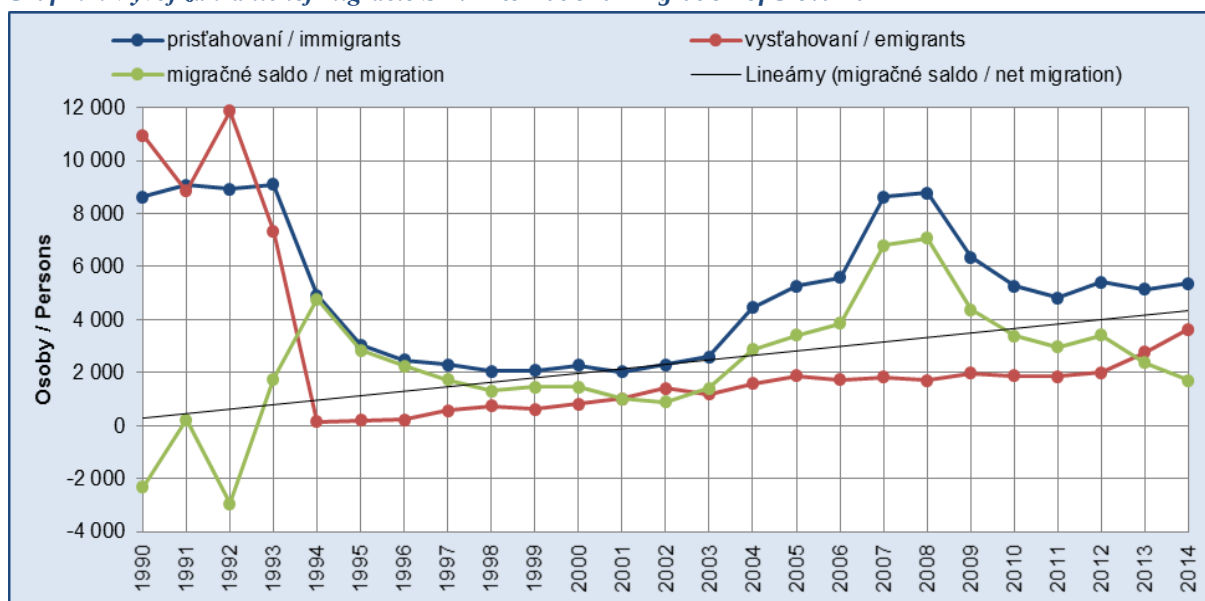
Počet vyst'ahovaných zo SR v roku 2014 sa oproti roku 2005 zdvojnásobil

Z hľadiska migrácie spojenej s trvalým pobytom, Slovenská republika patrí od roku 1993 – od vzniku samostatného štátu – medzi migračne ziskové krajiny. V období pred vstupom SR do EÚ v roku 2004 mala len slabé migračné zisky a nízky migračný obrat. V období medzi rokom 2004 a nástupom hospodárskej krízy v roku 2008 počet imigrantov rástol, až na hodnotu 8,8 tisíc osôb v roku 2008. Pri pomerne stabilnej emigrácii (cca 2 tisíc osôb ročne) vývoj migračných prírastkov kopíroval vývoj imigrácie, samozrejme, znížený o hodnotu emigrácie.

Po roku 2008 dochádza k poklesu počtu prist'ahovaných do SR s minimom v roku 2011 (4,8 tisíc osôb). Emigrácia sa aj naďalej udržiavala na hodnote 2 tisíc osôb až do roku 2012, ale do roku 2014 vzrástla na hodnotu 3,6 tisíc osôb, čo bolo dvakrát viac ako v roku 2005 a zároveň maximum v ére samostatnosti SR. Možno konštatovať, že v súčasnosti emigrácia vykazuje rastúci trend, kým imigrácia je

pomerne stabilná a vykazuje hodnoty mierne nad úrovňou 5 tisíc osôb. Prírastok obyvateľstva z migrácie od roku 2008 klesá (s výnimkou roku 2012) a v roku 2014 sa nachádza na úrovni roku 1997, čo je iba polovica úrovne migračného prírastku z roku 2005 či 2012 a ¼ úrovne z roku 2008.

Graf 7.1: Vývoj zahraničnej migrácie SR / International migration of Slovakia

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Tab. 7.2: Hlavné zdrojové krajiny zahraničnej imigrácie / Main countries of immigrant's origin

Štát	2000		2005		2010		2012		2013		2014		Country
	abs. num.	por. rank	abs. num.	por. rank	abs. num.	por. rank	abs. num.	por. rank	abs. num.	por. rank	abs. num.	por. rank	
Česko	1 268	1.	1 144	1.	1160	1.	1172	1.	1137	1.	1232	1.	Czech Republic
Spojené kráľovstvo	23	14.-15.	126	12.	177	8.	549	3.	617	2.	706	2.	United Kingdom
Maďarsko	22	16.	248	6.	708	2.	744	2.	385	3.	408	3.	Hungary
Rakúsko	37	10.	325	3.	275	6.	290	4.	250	7.	405	4.	Austria
Rumunsko	49	8.	155	11.	416	3.	286	5.	275	5.	298	5.	Romania
Nemecko	74	4.	742	2.	355	4.	276	6.	278	4.	271	6.	Germany
Ukrajina	161	2.	251	5.	119	12.	144	12.	148	10.	234	7.	Ukraine
Taliansko	10	21.	123	13.	233	7.	265	7.	258	6.	198	8.	Italy
Spojené štáty	108	3.	187	9.	124	11.	265	9.	154	9.	155	9.	United States
Poľsko	30	11.	311	4.	286	5.	128	10.-11.	170	8.	135	10.	Poland
Írsko	0	x	4	57.	55	17.	128	10.-11.	136	12.	113	11.	Ireland
Švajčiarsko	39	9.	72	16.	55	18.	37	22.	77	15.	75	12.	Switzerland

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Výrazne sa znížili zisky zo sťahovania s Českou republikou, čo spôsobil nárast počtu vyst'ahovaných do ČR, ktorý sa v roku 2014 oproti rokom 2010 a 2012 takmer zdvojnásobil. Napriek tomu Česká republika je hlavnou zdrojovou krajinou zahraničnej imigrácie SR, s pomerne stabilným počtom imigrantov, vo výške v priemere cca 1,2 tisíc osôb ročne. Tento trend je dlhodobý, s výnimkou rokov 2007 a 2008, keď po vstupe Rumunska do EÚ najviac prisťahovaných bolo z Rumunska. V súčasnosti je s odstupom v poradí druhou zdrojovou krajinou imigrácie Spojené kráľovstvo (0,7 tisíc prisťahovaných).

Z regionálneho hľadiska najviac prisťahovaných smeruje do SR z Európy (90,2 %), 80 % tvoria prisťahovaní z EÚ, prisťahovaní z EHP tvoria 83,5 %. Aj tieto trendy sú pomerne stabilné.

Tab. 7.3: Regionálna štruktúra prisťahovaných zo zahraničia / Immigrants by region

Región	2000	2005	2010	2012	2013	2014	Region
Afrika	33	50	51	41	47	31	Africa
Amerika	192	300	197	220	241	259	America
Austrália a Oceánia	16	53	45	38	45	39	Australia and Oceania
Ázia	70	473	223	286	289	198	Asia
Európa	1 963	4400	4756	4834	4527	4830	Europe
Spolu ¹	2 274	5276	5272	5419	5149	5357	Total
EÚ*	170	3524	4355	4459	3949	4281	EU
EZVO	41	109	107	158	147	193	EFTA
EHP	172	3561	4407	4540	4021	4378	EEA
EHP+ Švajčiarsko	211	3633	4462	4617	4096	4474	EEA+Switzerland

*V roku 2000 EÚ-15, v roku 2005 EÚ-25, v rokoch 2010–2013 EÚ-27, v roku 2014 EÚ-28 / In 2000 EU-15, 2005 EU-25, in 2010–2013 EU-27, in 2014 EU-28.

Zdroj dát: ŠÚ SR; výpočty autora / Data source: SO SR; autor's calculation

Pätinu cudzincov prisťahovaných do SR v roku 2014 tvorili maďarskí štátni občania

Sťahovanie podľa štátneho občianstva v posledných rokoch nekopíruje situáciu v sťahovaní podľa krajiny prisťahovania, resp. vystťahovania. Zahraničným sťahovaním sa v SR zvyšuje najmä počet osôb s maďarským štátnym občianstvom (najvyšší prírastok v roku 2011, 2012 a 2014) a českým štátnym občianstvom (najvyšší prírastok v rokoch 2009, 2010 a 2013). Výnimkou boli roky 2007 a 2008, keď najviac prisťahovaných do SR, a teda aj najväčší prírastok, zaznamenali osoby s rumunským štátnym občianstvom a ako už bolo uvedené, aj podľa krajiny prisťahovania prisťahovaní z Rumunska.

V roku 2014 sa prvýkrát prisťahovalo do SR zo zahraničia viac občanov SR ako cudzincov

Občania SR prisťahovaní na Slovensko tvorili do roku 2011 iba okolo 1/5 osôb prisťahovaných do SR, a teda cudzinci tvorili zhruba 80 %. V rokoch 2012 a 2013 bol už podiel prisťahovaných občanov SR a cudzincov takmer vyrovnaný a v roku 2014 sa dokonca prisťahovalo na Slovensko viac občanov SR ako cudzincov. Uvedená situácia evokuje otázku, či zvýšený počet prisťahovaných občanov SR nesúvisí s ich s návratmi domov po určitom období pôsobenia v zahraničí. Hlbšia analýza ukázala, že napríklad zo 706 osôb prisťahovaných do SR zo Spojeného kráľovstva v roku 2014, malo slovenské štátne občianstvo až 641 osôb. U prisťahovaných z Írska bola situácia podobná, keď zo 113 osôb prisťahovaných do SR z Írska malo až 104 osôb slovenské štátne občianstvo. Zaujímavé je však to, že medzi prisťahovanými občanmi SR zo Spojeného kráľovstva bolo iba 66 narodených v SR a u prisťahovaných z Írska sa v SR narodilo iba 8 osôb. Znamená to, že návrat domov sa týkal iba 8–10 % občanov SR vystťahovaných v minulosti do uvedených krajín. Ostatní prisťahovaní sa narodili v Spojenom kráľovstve alebo v Írsku, prevažne od roku 2009 vrátane. Ide teda o deti týchto navrátilcov alebo o deti, ktoré sa narodili v roku 2014 občanom SR v týchto krajinách a boli v SR prihlásené na trvalý pobyt (deti so slovenským štátnym občianstvom, narodené v roku 2014, tvorili 22 % prisťahovaných občanov SR z každej z týchto dvoch krajín).

Osoby vystťahované zo Slovenska v rokoch 2012–2014 reprezentujú takmer výlučne občania SR, s podielom 96–99 % z celkového počtu vystťahovaných zo SR. V roku 2014 počet vystťahovaných občanov dosiahol maximum, keď sa zo SR vystťahovalo až 3 575 osôb. Pri veľmi nízkom počte vystťahovaných cudzincov v počte 67 osôb (pravdepodobne aj kvôli ich nedostatočnému odhlasovaniu sa z pobytu v SR), prírastok obyvateľov zo sťahovania zabezpečujú, s výnimkou roku 2012, iba cudzinci. Občania SR vykazujú v zahraničnom sťahovaní straty a migračný prírastok Slovenskej republiky vlastne iba znižujú.

Tab. 7.4: Zahraničné sťahovanie podľa štátneho občianstva / External migration by nationality

2010					2014				
Štátne občianstvo	Prist'ahovaní	Vyst'ahovaní	Migračné saldo	Nationality Citizenship	Štátne občianstvo	Prist'ahovaní	Vyst'ahovaní	Migračné saldo	Nationality Citizenship
	Immigrants	Emigrants	Net Migration			Immigrants	Emigrants	Net Migration	
Česko	786	54	732	Czech Republic	Maďarsko	510	8	502	Hungary
Maďarsko	678	17	661	Hungary	Česko	414	4	410	Czech Republic
Rumunsko	412	14	398	Romania	Rumunsko	290	1	289	Romania
Poľsko	280	32	248	Poland	Poľsko	122	1	121	Poland
Taliansko	206	12	194	Germany	Taliansko	107	1	106	Italy
Rakúsko	160	20	140	Italy	Ukrajina	94	2	92	Ukraine
Bulharsko	135	6	129	Austria	Nemecko	76	1	75	Germany
Spojené kráľovstvo	126	9	117	Bulgaria	Chorvátsko	72	2	70	Croatia
Francúzsko	118	2	116	United Kingdom	Spojené kráľovstvo	62	2	60	United Kingdom
Ukrajina	107	1	106	France	Francúzsko	52	1	51	France
Ostatní	1153	210	943	Other	Ostatní	619	46	573	Other
Cudzinci spolu	4161	377	3784	Non-nationals	Cudzinci spolu	2418	69	2349	Non-nationals
Slovensko	1111	1512	-401	Slovakia	Slovensko	2939	3575	-636	Slovakia
Spolu	5272	1889	3383	Total	Spolu	5357	3644	1713	Total

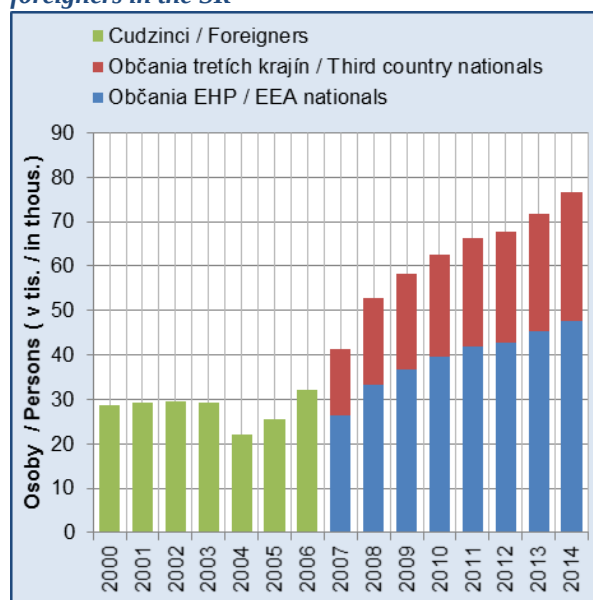
Zdroj dát: ŠÚ SR; výpočty autora / Data source: SO SR; autor's calculation

Vyššie uvedené údaje o sťahovaní občanov SR a cudzincov na trvalý pobyt poskytuje databáza ŠÚ SR. Od sčítania v roku 2011 sú k dispozícii aj údaje o krajine narodenia osôb žijúcich v SR.

Vstup a pobyt cudzincov na území SR patrí do kompetencie Ministerstva vnútra SR – Úradu hraničnej a cudzineckej polície PPZ. Databáza ÚHCP (s názvom ECU) je administratívnym zdrojom údajov o cudzincoch nielen s trvalým pobytom, ale obsahuje aj ďalšie typy pobytov cudzincov – prechodný a tolerovaný. Okrem toho ÚHCP má aj databázu údajov o nelegálnej migrácii v SR.

Jednotlivé typy pobytu cudzincov v SR sú vymedzené zákonom číslo 404/2011 Z. z. v znení neskorších predpisov. Podľa tohto zákona občania EÚ/EHP majú v SR právo na trvalý pobyt, prechodný pobyt sa im neudeľuje. Občania tretích krajín môžu mať v SR udelený trvalý a prechodný pobyt. Tolerovaný pobyt sa udeľuje osobám, ktoré nemožno vyhostiť (istý čas sa toleruje prítomnosť cudzinca na území SR), platí to aj pre občanov EÚ/EHP.

Graf 7.2: Legálny pobyt cudzincov v SR / Legal stay of foreigners in the SR

Zdroj dát: Ministerstvo vnútra SR / Data source: Ministry of Interior of the SR

Počet cudzincov žijúcich v SR od roku 2004 kontinuálne rastie. Za krátke obdobie 2004–2008 sa ich počet viac ako zdvojnásobil a za desaťročné obdobie 2004–2014 vzrástol približne 3,5 krát. Napriek tomu Slovenská republika je krajinou s nízkym podielom cudzincov. 76,7 tisíc cudzincov žijúcich v SR v roku 2014 tvorilo iba 1,4 % obyvateľov SR. Pritom občania EHP sa na počte cudzincov v SR stabilne podieľajú 62–63 percentami, kým na občanov tretích krajín pripadá 36–38 %.

Tab. 7.5: Občania tretích krajín v SR podľa typu pobytu / Third country nationals in the SR by type of residence

Občania tretích krajín	2007	2010	2012	2013	2014	Third country nationals
Trvalým	7 319	9 089	10 681	11 342	12 297	Permanent
Prechodným	7 343	13 610	14 080	14 561	16 642	Temporary
Tolerovaným	250	233	258	254	232	Tolerated
Spolu	14 912	22 932	25 019	26 157	29 171	Foreigners in total

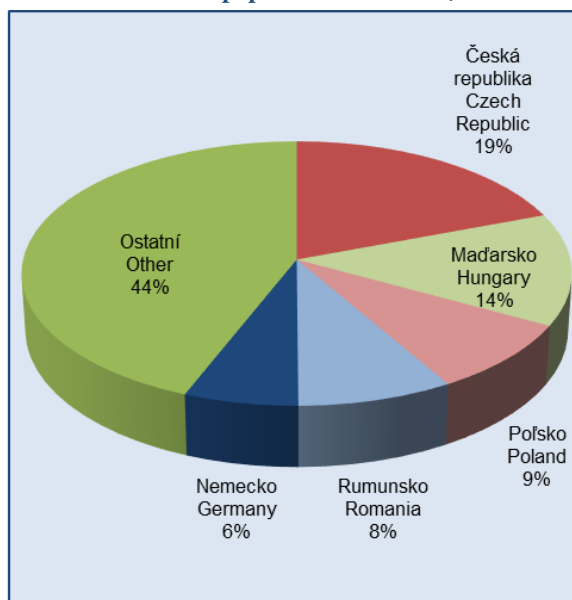
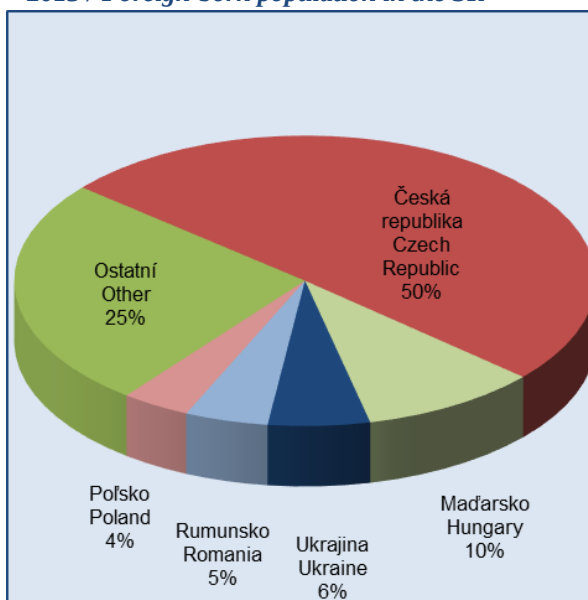
Zdroj dát: Ministerstvo vnútra SR / Data source: Ministry of Interior of the SR

Viac ako polovica - 57 % občanov tretích krajín žije v SR na povolenie na prechodný pobyt, ktorý sa povoľuje za určitým účelom. Prechodný pobyt sa najčastejšie povoľuje Slovákom žijúcim v zahraničí (35 % prípadov), za účelom zlúčenia rodiny (cca 20 % prípadov) a za účelom zamestnania a podnikania (po cca 15 %). Trvalý pobyt v SR má 42 % a tolerovaný pobyt necelé 1 % občanov tretích krajín.¹⁵

Najviac cudzincov žijúcich v SR má české štátne občianstvo

Najpočetnejšou skupinou cudzincov žijúcich v SR sú českí štátni občania (11,4 tisíc osôb, t.j. 19,3 % cudzincov v SR), čo je logické vzhľadom na existenciu spoločného štátu do konca roku 1992. Ako už bolo uvedené, počet osôb s rumunským štátnym občianstvom vzrástol najmä v rokoch 2007–2008 po vstupe krajiny do EÚ. V súčasnosti žije v SR necelých 5 tisíc občanov Rumunska, ktorí tvoria 8,4 % cudzincov v SR. V mnohých prípadoch ide o osoby so slovenskými koreňmi.

Zaujímavé sú aj údaje o obyvateľoch SR, ktorí sa narodili v zahraničí. Podľa údajov z roku 2013 sa polovica z nich narodila v Českej republike (88,2 tisíc), 10 % v Maďarsku (17,3 tisíc) a 6 % na Ukrajine (9,9 tisíc).

Graf 7.3: Cudzinci v SR podľa štátneho občianstva, 2013 / Non-national population in the SR, 2013**Graf 7.4: Obyvatelia SR narodení v zahraničí, 2013 / Foreign-born population in the SR, 2013**

Zdroj dát: EUROSTAT / Data source: EUROSTAT

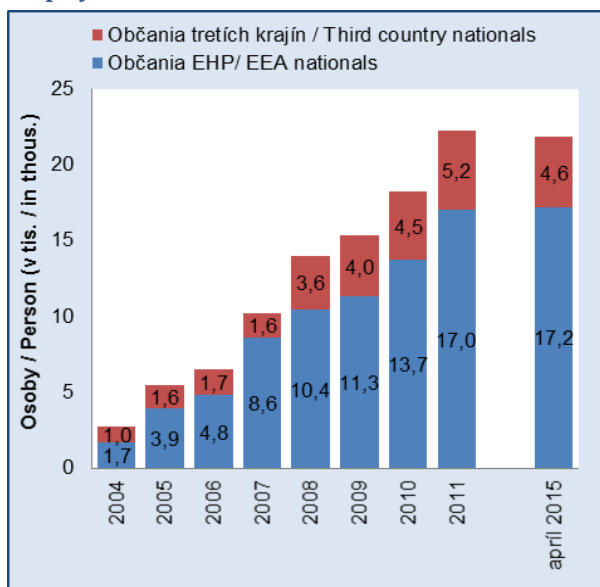
¹⁵ V súčasnosti je problematickejšie vykazovanie nových pobytov z databázy cudzincov ECU ÚHCP. Nakoľko databáza je určená pre potreby MV SR, každá zmena účelu pobytu v evidencii osoby s prechodným pobytom znamená nový záznam, t.j. nedá sa určiť, či sa osoba k tomuto dátumu práve prisťahovala do SR alebo žije v SR už dlhšie.

Počet cudzincov zamestnaných v SR postupne rastie

Zo 76,7 tisíc cudzincov žijúcich v SR je zamestnaných v SR cca 22 tisíc, t.j. 28 %. V porovnaní s počtom občanov SR pracujúcich v zahraničí je počet cudzincov zamestnaných v SR veľmi nízky, je to iba 1/6. Napriek tomu počet cudzincov zamestnaných v SR postupne rástol, medzi rokmi 2004 a 2011 až osemnásobne. Podiel cudzincov tretích krajín sa postupne stabilizoval zhruba na 1/4, kým tesne po vstupe SR do EÚ ich podiel bol vyšší a pohyboval sa na úrovni 1/3.

Najviac cudzincov pracujúcich v SR má štátne občianstvo Rumunska (5,1 tisíc), Poľska (3,1 tisíc), Českej republiky (2,7 tisíc), Maďarska (2,2 tisíc). Medzi cudzincami z tretích krajín sú na vedúcej pozícii občania Ukrajiny (1,1 tisíc), ktorí tvoria 1/4 cudzincov tretích krajín. Občania Srbska na druhej pozícii majú 17 percentný podiel (0,8 tisíc) a na tretej pozícii figurujú občania Kórejskej republiky so 14 percentným podielom (0,6 tisíc osôb).¹⁶

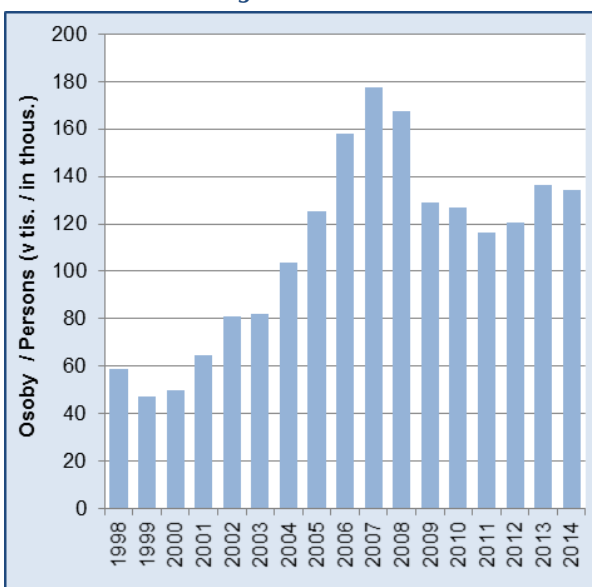
Graf 7.5: Cudzinci zamestnaní v SR / Foreigners employed in the SR

Zdroj: ÚPSVAR / Data source: Centre of Labour, Social Affairs and Family

Poznámka/Note: Údaje za roky 2012–2014 nie sú k dispozícii, údaje za apríl 2015 (ku dňu spracovania-17.4.) sú predbežné, nakoľko po nasadení nového informačného systému prebieha konsolidácia a synchronizácia údajovej základne./ Data for 2012–2014 are not available; data of 17th April 2015 are preliminary in character, since after the introduction of the new information system consolidation and synchronisation of the database take place

Graf 7.6: Občania SR pracujúci v zahraničí / Slovak citizens working abroad

Zdroj dát: ŠÚ SR, Výberové zisťovanie pracovných síl / Data source: SO SR, Labour Force Survey

Podľa VZPS v roku 2014 pracovalo v zahraničí takmer 135 tisíc občanov SR

Podmienky pre zamestnávanie občanov SR na trhu práce v EÚ/EHP sa zjednodušili hlavne po vstupe SR do EÚ v roku 2004. Medzi rokmi 2003–2007 sa počet občanov SR pracujúcich v zahraničí viac ako zdvojnásobil. V roku 2007 pracovalo v zahraničí 177 tisíc občanov SR, čo bolo maximum v histórii

¹⁶ Podrobnejšie údaje ÚPSVAR nemá zatiaľ publikované v potrebnej kvalite (september 2015).

vykazovania podľa VZPS. Hospodárska kríza sa prejavila v znižovaní počtu pracujúcich v zahraničí a ich návrate do SR. O návratoch existuje iba čiastočná evidencia, t.j. iba o tých, ktorí sa po návrate prihlásili na úradoch práce do evidencie nezamestnaných. Do roku 2011 počet pracujúcich v zahraničí klesal až na hodnotu 116,5 tisíc osôb, v ostatných dvoch rokoch sa pohybuje na úrovni cca 135 tisíc osôb.

Problémom je, že pracovať do zahraničia odchádzajú najmä mladí ľudia. Približne 37 % pracujúcich v zahraničí je vo veku 25–34 rokov a vo veku 35–44 rokov je 27 %. Z hľadiska vzdelania 44 % pracujúcich v zahraničí má stredoškolské vzdelanie bez maturity, 41 % stredoškolské vzdelanie s maturitou a vysokoškolské vzdelanie má približne 12 % osôb pracujúcich v zahraničí.

Keďže je už dlhšie nepriaznivá situácia v súvislosti s odlivom mozgov z krajiny, Ministerstvo školstva SR začína v súčasnosti realizovať projekt s názvom *Návrat domov*. Ide o štipendijný program pre tých občanov SR, ktorí majú záujem vrátiť sa späť na Slovensko. Štát bude finančne motivovať absolventov vysokých škôl v zahraničí či odborníkov, ktorí pôsobia v cudzine, aby začali pracovať na Slovensku. Pôjde o tých občanov SR, ktorí vyštudovali prestížnu univerzitu, majú menej ako 30 rokov a nikdy nepodnikali a ani v posledných troch rokoch nepracovali na Slovensku. Očakáva sa, že títo odborníci budú svoje skúsenosti využívať na skvalitnenie verejných služieb, vedy, výskumu či vysokoškolského vzdelávania.¹⁷

Pred hospodárskou krízou najviac migrantov za prácou zo SR smerovalo do Českej republiky. Napríklad v roku 2007 tvorili až 2/5 migrantov za prácou zo SR. Druhou najpríťažlivejšou destináciou bolo Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska so 16 percentným podielom, potom nasledovalo Maďarsko a Rakúsko.

Od roku 2008, po nástupe hospodárskej krízy, klesal počet pracujúcich občanov SR v Českej republike, vo Veľkej Británii, v Maďarsku a Írsku. Naopak, výrazný rast zaznamenal počet pracujúcich občanov SR v Rakúsku, a to najmä vďaka zamestnávaniu opatrovateliek starých ľudí, pre ktoré boli reštrikcie trhu práce uvoľnené ešte pred 1. májom 2011. Podiel občanov SR pracujúcich v Rakúsku postupne rástol, a tak v roku 2014 podľa výsledkov VZPS sa najatraktívnejšou destináciou stáva Rakúsko s nepatrným náskokom pred Českou republikou. V Rakúsku pracovalo v roku 2014 cca 39 tisíc osôb (29 %), v ČR cca 38 tisíc (28 %). Treťou krajinou v poradí bolo Nemecko, kde pracovalo viac ako 17 tisíc osôb (13 %) a v Spojenom kráľovstve na 4. pozícii pracovalo 10,5 tisíc občanov Slovenska (7 %).

Takmer polovica mužov pracujúcich v zahraničí je zamestnaná v stavebníctve a takmer štvrtina v priemysle. Ženy sú zamestnané najmä v oblasti zdravotníctva a sociálnej pomoci. V tejto oblasti pracuje zhruba polovica žien so slovenským občianstvom pracujúcich v zahraničí.

Z hľadiska zamestnania tretina občanov SR pracuje na postoch kvalifikovaných pracovníkov a remeselníkov (u mužov je to takmer polovica) a 30 % pracuje na postoch pracovníkov obchodu a služieb (u žien takmer 2/3).

V roku 2013 počet nelegálnych migrantov v SR dosiahol minimum 1,1 tisíc osôb

Do kompetencie Ministerstva vnútra SR patrí aj agenda nelegálnej migrácie. Nelegálna migrácia v SR zahŕňa neoprávnené prekročenie štátnej hranice a neoprávnený pobyt na území SR.

Podľa definície ÚHCP kategória neoprávnené prekročenie štátnej hranice (vonkajšia hranica pozemná, letiská) zahŕňa všetky konania cudzincov, ktorí neoprávnene prekročili alebo sa pokúsili neoprávnene prekročiť hranicu SR bez ohľadu na smer prekročenia, pričom čas medzi ich zadržaním a prekročením hranice je menší ako 48 hodín a na území SR boli zadržaní hliadkou, ktorej úlohou je kontrola hraníc.

¹⁷ <http://www.slovakportal.cz/clanok/226/vlada-sr-laka-k-navratu-domov-slovenske-mozgy-zo-zahranicia.html> (Prístup 12.8.2015)

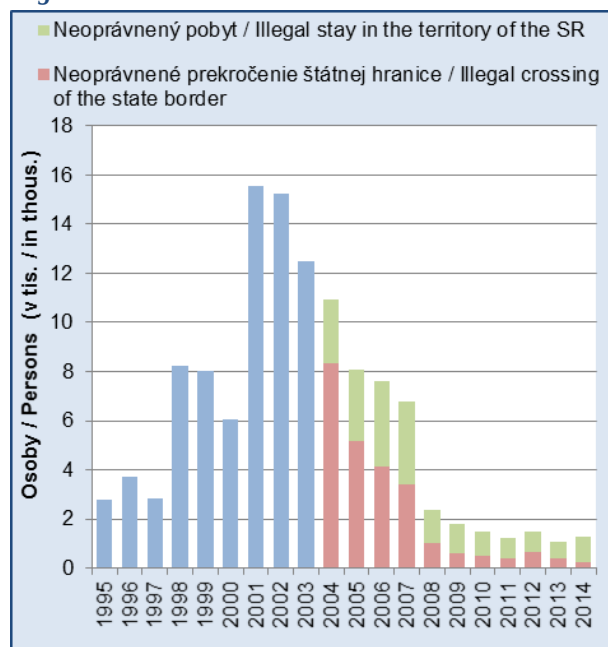
Do kategórie neoprávneného prekročenia štátnej hranice sú zahrnuté aj prípady readmisie, keď cudzinci boli zadržaní mimo územia SR útvorom iného štátu a na územie SR boli vrátení na základe readmisnej dohody po neoprávnenom prekročení hranice zo SR.

Do kategórie neoprávnený pobyt na území SR sú zahrnuté všetky konania cudzincov, ktorí sa na území SR zdržiavajú v rozpore s platnou legislatívou, ktorá stanovuje podmienky pobytu na území SR, bez ohľadu na skutočnosť, či vstúpili na územie SR oprávnene (legálne) alebo neoprávnene (nelegálne), alebo ak takáto skutočnosť bola zistená počas hraničnej kontroly na výstupe z územia Slovenskej republiky, okrem pokusu o neoprávnené prekročenie štátnej hranice.¹⁸

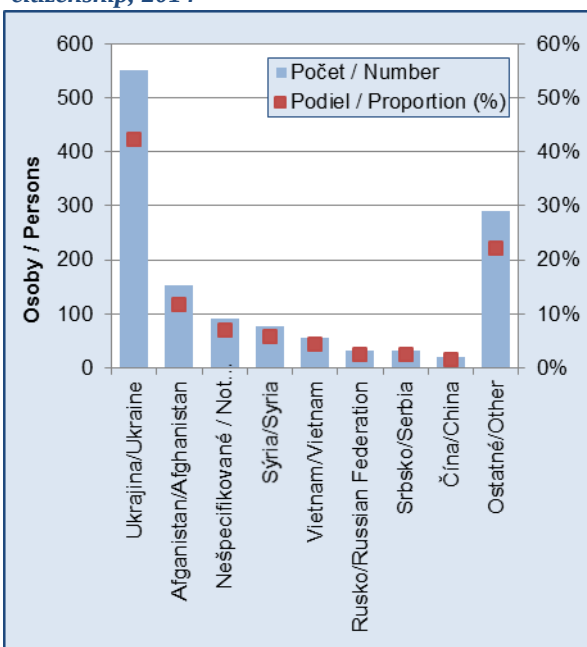
Vo vykazovaní nelegálnej migrácie nastalo v sledovanom období niekoľko metodických zmien. Do roku 2004 sa neoprávnené prekročenie štátnej hranice a neoprávnený pobyt v SR vykazovali spoločne, od roku 2004 oddelene. Nelegálna migrácia po roku 2007 zahŕňala neoprávnené prekročenie vonkajšej hranice, neoprávnené prekročenie vnútornej hranice a neoprávnený pobyt osoby na území SR. Ďalšia metodická zmena nastala v roku 2011, keď sa neoprávnené prekročenie vnútornej hranice štatisticky zahŕňa do neoprávneného pobytu v SR.¹⁹

Od roku 2001, keď počet nelegálnych migrantov v SR dosiahol maximum 15,5 tisíc osôb, sa situácia v nelegálnej migrácii celých 10 rokov zlepšovala. Počet nelegálnych migrantov sa postupne znižoval, najvýraznejšie po pripojení SR k Schengenskému priestoru na konci roku 2007 a v roku 2011 dosiahol 1,2 tisíc osôb. Po roku 2011 bol vývoj kolísavý, s minimom vo výške 1 091 osôb v roku 2013. Vzhľadom na vysoký počet utečencov v smerujúcich do Európy počet osôb s neoprávneným pobytom už v prvom polroku 2015 dosiahol 840 osôb, čo je oproti 1. polroku 2014 dvojnásobok. V roku 2014 boli 2/5 neoprávnených migrantov z Ukrajiny, 12 % z Afganistanu, potom nasledovali migranti z Kosova, Sýrie a Vietnamu.

Graf 7.7: Nelegálna migrácia v SR / Illegal migration in the SR

Graf 7.8: Nelegálna migrácia podľa štátneho občianstva v roku 2014 / Illegal migration by citizenship, 2014

*Oblasti inde nešpecifikované (Kosovo) / Area not specified (Kosovo)

Zdroj dát: Ministerstvo vnútra SR / Data source: Ministry of Interior of the SR

¹⁸ ÚHCP: Štatistický prehľad legálnej a nelegálnej migrácie v Slovenskej republike 2014, 2013, 2012.

<http://www.minv.sk/?rok-2014-1>, http://www.minv.sk/?rok_2013, <http://www.minv.sk/?polrok-2012> (Prístup 20.5.2015).

¹⁹ Tamtiež.

Slovenská republika ani v súčasnosti nepatrí medzi vyhľadávané cieľové krajiny žiadateľov o azyl

Hoci Slovenská republika udeľuje azyl od roku 1992, ani v súčasnosti nepatrí medzi vyhľadávané cieľové krajiny žiadateľov o azyl. V súčasnosti sa oblasť azylu riadi spoločnou azylovou politikou Európskej únie. Podľa zákona č. 480/2002 Z. z. v znení neskorších predpisov možno v SR udeliť dva typy medzinárodnej ochrany. Azyl v SR sa udelí žiadateľovi, ktorý má v krajine pôvodu opodstatnené obavy z prenasledovania z rasových, národnostných alebo náboženských dôvodov, z dôvodov zastávania určitých politických názorov alebo príslušnosti k určitej sociálnej skupine a vzhľadom na tieto obavy sa nemôže alebo nechce vrátiť do tohto štátu, alebo ak je prenasledovaný za uplatňovanie politických práv a slobôd. Azyl možno udeliť aj z humanitných dôvodov, napríklad na účely zlúčenia rodiny. Osoba s udeleným azylom – azylant, súčasne dostáva v SR trvalý pobyt.

Od roku 2007 Slovenská republika poskytuje aj doplnkovú ochranu, a to v prípade, že žiadateľovi nebol udelený azyl, ale sú vážne dôvody domnievať sa, že by bol v prípade návratu do krajiny pôvodu vystavený reálnej hrozbe vážneho bezprávia. Pod tým sa chápe uloženie trestu smrti alebo jeho výkon, mučenie, neľudské alebo ponižujúce zaobchádzanie alebo trest, či vážne ohrozenie života alebo nedotknuteľnosti osoby z dôvodu svojvoľného násillia počas medzinárodného alebo vnútroštátneho ozbrojeného konfliktu.²⁰

Počet žiadateľov o azyl v SR sa prudko zvýšil v súvislosti s očakávaným rozšírením EÚ. V roku 2001 prekročil počet žiadateľov hranicu 8 tisíc osôb a maximum dosiahol v roku 2004, keď o azyl v SR požiadalo 11,4 tisíc osôb. Po vstupe SR do EÚ počet žiadateľov výrazne klesol a už v roku 2005 dosiahol iba cca 30 % počtu z roku 2004. V období rokov 2008–2014 bol záujem o azyl v SR ešte nižší, a v roku 2014 požiadalo o azyl iba 331 osôb.

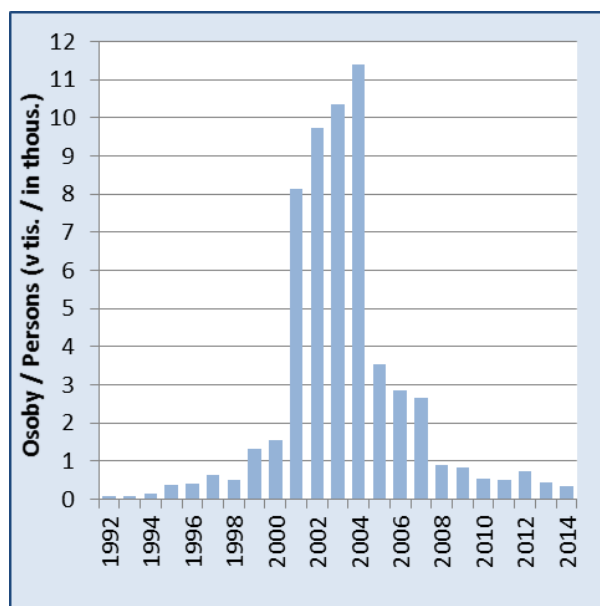
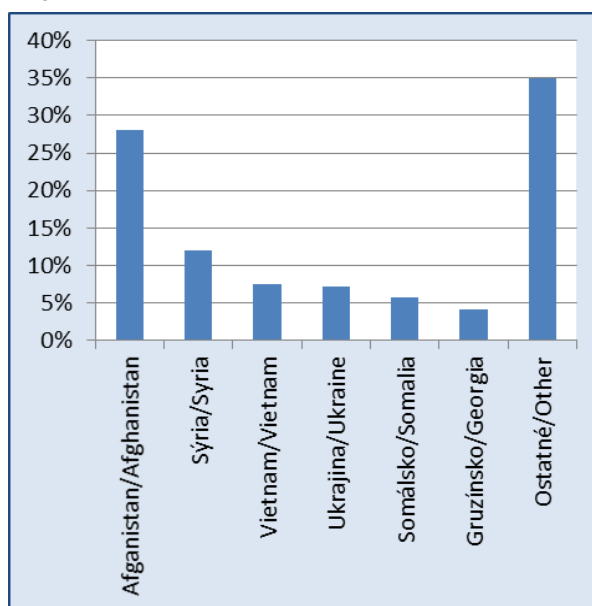
Slovenská republika patrí medzi krajiny s nízkym počtom udelených azylov ročne, za čo býva často kritizovaná, najmä od ľudskoprávných organizácií. Na jednej strane podmienky pre udeľovanie azylu v SR sú prísne, na druhej strane žiadatelia o azyl často nemajú záujem zostať v SR a hľadajú krajiny, ktoré im poskytnú – podľa nich – lepšiu sociálnu ochranu. Potvrdzujú to aj údaje o žiadateľoch o azyl v SR. Počet žiadateľov o azyl v SR prudko rástol, keď sa utečenci snažili dostať do SR ako kandidátskej krajiny ešte pred jej vstupom do EÚ. Keďže v EÚ platia Dublinské nariadenia, t.j. že žiadateľ o azyl môže požiadať o ochranu iba v jednej krajine EÚ a pri každej nasledujúcej žiadosti bude vrátený do krajiny, kde o azyl požiadal prvý krát, počet žiadateľov o azyl v Slovenskej republike po vstupe do EÚ prudko klesol pravdepodobne aj z tohto dôvodu.

Tab. 7.6: Žiadatelia o azyl a osoby s medzinárodnou ochranou v SR / Asylum applicants and refugees with international protection in the SR

	2000	2005	2010	2012	2013	2014	
Žiadatelia o azyl	1 556	3 549	541	732	441	331	Asylum applicants
Azylanti	11	25	15	32	15	14	Refugees with asylum granted
Osoby s doplnkovou ochranou	x	x	57	104	34	99	Persons with subsidiary protection
Azylanti s udeleným štátnym občianstvom SR	0	2	3	0	7	12	Refugees with the SR citizenship granted

Zdroj dát: Migračný úrad MV SR / Data source: Migration Office of the Ministry of Interior of the SR

²⁰ ÚHCP: Štatistický prehľad legálnej a nelegálnej migrácie v Slovenskej republike 2014.. <http://www.minv.sk/?rok-2014-1>, (Prístup 20.5.2015).

Graf 7.9: Žiadatelia o azyl v SR / Asylum applicants in the SR**Graf 7.10: Žiadatelia o azyl podľa štátnej príslušnosti, 2014 / Asylum applicants by citizenship, 2014**

Zdroj dát: Migračný úrad MV SR / Data source: Migration Office of the Ministry of Interior of the SR

Obrovská migračná vlna, ktorú vyvolala vyhrotená bezpečnostná situácia na severe Afriky a Blízkom východe, ukazuje, že azylová politika EÚ je v súčasnosti neefektívna a neefektívne sú aj Schengenské hranice. Súčasná situácia vyžaduje nové riešenia v oblasti medzinárodnej ochrany v Európe.

SUMMARY - MIGRATION

In case we relate migration to permanent residence, the Slovak Republic (SR) belongs to countries with migration gains since its independence in 1993. The Czech Republic remains the main source country of foreign immigration to the SR. This tendency has an enduring character and it is continual with the exception of 2007 and 2008, when after its accession to the EU, most immigrants came from Romania. International migration in the SR increases particularly the number of persons with Hungarian citizenship (the highest increase in 2011, 2012 and 2014).

In 2014 for the first time, a greater number of Slovak citizens than foreigners immigrated to Slovakia from abroad. People who emigrated from Slovakia in the years 2012–2014 were represented almost solely by Slovak citizens, with a share of 96–99% of the total number of emigrants from the SR.

The entry and stay of foreigners within Slovakia's borders falls under the jurisdiction of the Ministry of Interior, specifically the Bureau of Border and Alien Police under the Police Presidium. Since 2004, the number of foreigners living in Slovakia grew continuously. Nevertheless, the Slovak Republic is a country with a low proportion of foreigners. The 76,700 foreigners living in Slovakia in 2014 represented only 1.4 % of the Slovak population. EEA nationals contribute to the number of foreigners from 62 to 63 percent, while third country nationals account for 36–38 %.

The largest group of foreigners living in Slovakia are Czech citizens (11,400 persons, i.e. 19.3 % of foreigners). Nearly 5,000 Romanian citizens constitute 8.4% of foreigners living in the SR. Many of them have Slovak ancestors.

Of the 76,700 foreigners living in Slovakia, about 22,000, i.e. 28 % are employed in the SR. Compared to the number of Slovak citizens working abroad, the number of foreigners employed in

Slovakia is very low, accounting to only one sixth. Most foreigners employed in Slovakia have Romanian citizenship (5,100).

Conditions for the employment of Slovak citizens in the labour market in the EU / EEA have been simplified especially after the accession of Slovakia to the EU in 2004. In 2007, 177,000 Slovak citizens were working abroad, and this was the maximum ever reported according to LFS. The economic crisis has resulted in a reduction of the number of workers abroad and in their return to Slovakia. By 2011, the number of Slovak citizens working abroad declined to 116,500 and in the last two years the number remains at approximately 135,000 persons.

In 2001 the number of asylum seekers exceeded 8,000 persons and the maximum was reached in 2004, when 11,400 persons applied for an asylum in Slovakia. After accession to the EU, the number of applicants has declined significantly and in 2005 reached only about 30 % of the number from 2004. In the period 2008–2014 interest for asylum in Slovakia was even lower, and in 2014 only 331 persons applied for asylum only 331.

The Slovak Republic belongs to countries with a low number of asylums granted per year, which has been criticized, especially by human rights organizations. On one hand the conditions for granting asylum are stringent, and on the other hand, asylum seekers often have no interest in staying in the Slovak Republic and are looking for countries with a more generous social security and service.

8. PRÍRASTOK A POČET OBYVATEĽOV

Tab. 8.1: Prírastok obyvateľov / Population change

Ukazovateľ	Pohlavie	2000	2005	2010	2012	2013	2014	Sex	Indicator
Prírodný prírastok	Spolu	2 427	955	6 965	3 098	2 734	3 687	Total	Natural increase
	Muži	67	-172	2 899	1 787	1 202	1 601	Males	
	Ženy	2 360	1 127	4 066	1 311	1 532	2 086	Females	
Migračné saldo	Spolu	1 463	3 403	3 383	3 416	2 379	1 713	Total	Net migration
	Muži	868	2 554	2 403	2 440	1 879	1 667	Males	
	Ženy	595	849	980	976	500	46	Females	
Celkový prírastok	Spolu	3 890	4 358	10 348	6 514	5 113	5 400	Total	Total increase
	Muži	935	2 382	5 302	4 227	3 081	3 268	Males	
	Ženy	2 955	1 976	5 046	2 287	2 032	2 132	Females	
Prírodný prírastok na 1000 obyvateľov	Spolu	0,45	0,18	1,28	0,57	0,51	0,68	Total	Natural increase per 1000 population
	Muži	0,03	-0,07	1,10	0,68	0,46	0,61	Males	
	Ženy	0,85	0,41	1,46	0,47	0,55	0,75	Females	
Migračné saldo na 1000 obyvateľov	Spolu	0,27	0,63	0,62	0,63	0,44	0,32	Total	Net migration per 1000 population
	Muži	0,33	0,98	0,91	0,93	0,71	0,63	Males	
	Ženy	0,21	0,31	0,35	0,35	0,18	0,02	Females	
Celkový prírastok na 1000 obyvateľov	Spolu	0,72	0,81	1,91	1,20	0,94	1,00	Total	Total increase per 1000 population
	Muži	0,36	0,91	2,01	1,60	1,17	1,24	Males	
	Ženy	1,06	0,71	1,81	0,82	0,73	0,77	Females	

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Na raste počtu obyvateľov SR v rokoch 2013–2014 sa prírodný prírastok podieľal dvoma tretinami

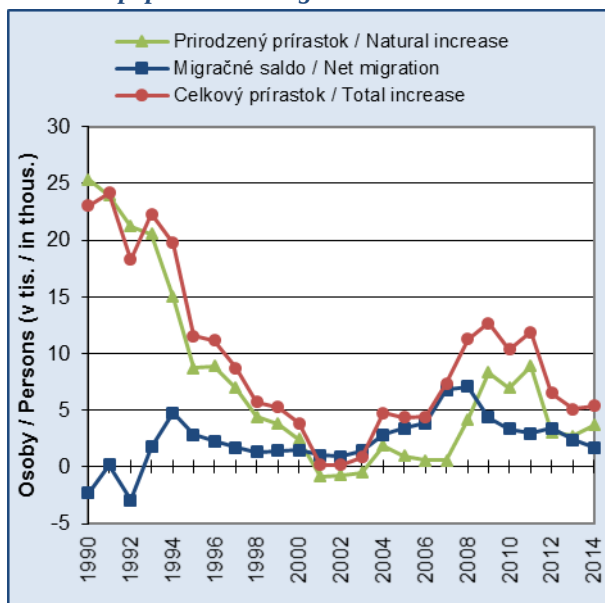
Pre populačný vývoj Slovenska na začiatku nového milénia bol typický prírastok obyvateľstva blízky nule. V rokoch 2001 a 2002 dosiahol celkový prírastok iba 168, resp. 210 osôb. Nasledujúce roky už charakterizoval postupný rast počtu obyvateľov, najdynamickejší v rokoch 2007–2012. Do roku 2008 celkový prírastok zabezpečovala najmä migrácia, ktorá dosiahla maximálne hodnoty v rokoch 2007 a 2008, a to na úrovni 6,8 tisíc a 7,1 tisíc osôb. Od roku 2009 (s výnimkou roku 2012) sa na prírastku obyvateľstva SR väčšou mierou podieľa prírodný prírastok. Napríklad v roku 2009 sa oproti roku 2008 prírodný prírastok takmer zdvojnásobil, na čom sa pri pomerne stabilnej úmrtnosti podieľal zvýšený počet živonarodených detí, ktorý súvisel najmä s realizáciou odložených pôrodov. Od roku 2012 sa však prírodný prírastok pohybuje na úrovni okolo 3 tisíc osôb, čo spolu s klesajúcim migračným prírastkom zabezpečuje celkový prírastok iba vo výške 5,1–6,5 tisíc osôb. V hrubej miere sú to veľmi nízke hodnoty – celkový prírastok dosahuje úroveň iba 1 ‰, t.j. ide o prírastok 1 osoby na 1000 obyvateľov.

Vývoj prírastkov obyvateľstva v jednotlivých krajinách EÚ je diferencovaný. Podľa posledných dostupných dát sa v roku 2013 v 12 členských krajinách počet obyvateľov znižoval a v ostatných krajinách bol zaznamenaný celkový prírastok obyvateľstva. Z krajín bývalého východného bloku iba Slovinsko a Slovensko malo celkový prírastok obyvateľstva, a to vo výške cca 1 ‰. Najväčší prírastok má Luxembursko (23,3 ‰), ktoré v roku 2012 vystriedalo na vedúcej pozícii Cyprus. Kým v rokoch 2007–2011 prírastok na Cypre dosahoval 24,0–26,2 ‰, v roku 2013 Cyprus zaznamenáva úbytok počtu obyvateľov (-9,1 ‰). Oproti predchádzajúcim rokom sa v roku 2013 výrazne zvýšil počet obyvateľov Talianska, keď na 1000 obyvateľov pribudlo až 18 osôb. Na druhej strane prírastok obyvateľstva Írska dosahuje v súčasnosti iba 1/10 až 1/8 prírastkov obyvateľstva z obdobia pred hospodárskou krízou.

Krajinami s najväčším úbytkom obyvateľstva zostávajú Lotyšsko a Litva, ktoré strácajú približne 10 osôb na 1000 obyvateľov.

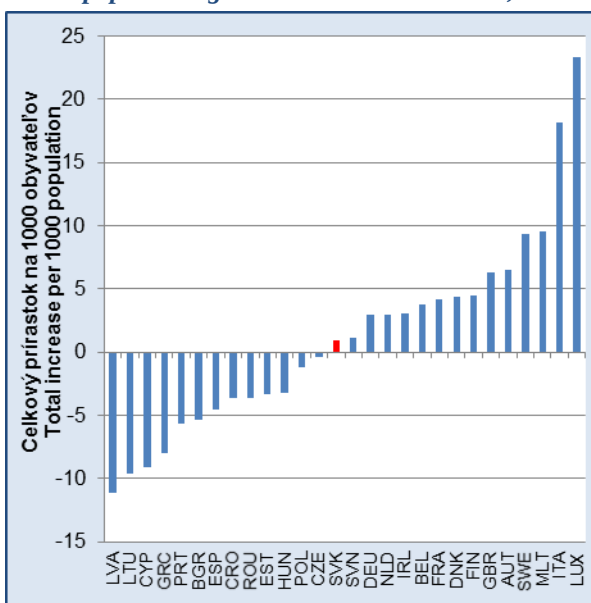
Prírastok obyvateľstva EÚ ovplyvnili najmä zmeny v migrácii

Graf 8.1: Vývoj prírástkov obyvateľstva v SR / Trends in population change in the SR

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

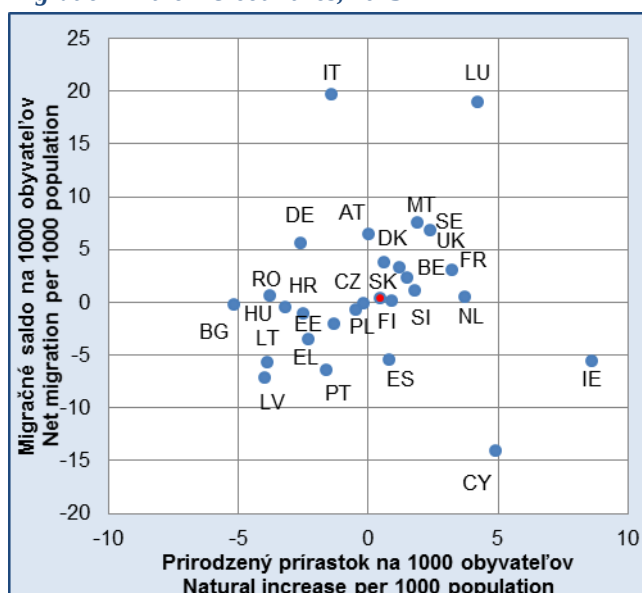
Graf 8.2: Celkový prírastok v krajinách EÚ, 2013 / Total population growth in the EU countries, 2013

Zdroj dát: EUROSTAT / Data source: EUROSTAT

Na vývoji prírástkov obyvateľstva sa významne podpísali zmeny v migrácii obyvateľstva, súvisiace najmä s hospodárskou krízou. Najmarkantnejšie zmeny zaznamenal Cyprus, ktorý sa z krajiny s najvyšším prírástkom obyvateľstva z migrácie v EÚ v rokoch 2007–2010 stal v roku 2013 krajinou s najvyšším úbytkom obyvateľstva z migrácie (14 ‰). Medzi krajiny s vyšším migračným úbytkom obyvateľstva (viac ako 5 ‰) sa zaradili aj Írsko a Španielsko, ktoré mali pred krízou vysoké zisky z migrácie (14 ‰, resp. 10 ‰ v roku 2014), ako aj pred krízou migračne ziskové Grécko (prírastok z migrácie takmer 4 ‰ v roku 2008). Po Írsku v poradí druhou krajinou s najvyšším migračným úbytkom je však Lotyšsko (7,1 ‰) a vysoké straty má aj Litva (5,7 ‰). Na opačnej strane spektra sú krajiny Luxembursko a Taliansko, v ktorých sa prírastok obyvateľstva z migrácie približuje k 20 ‰.

Graf 8.3: Prírodný prírastok a migračné saldo v krajinách EÚ, 2013 / Natural increase and net migration in the EU countries, 2013

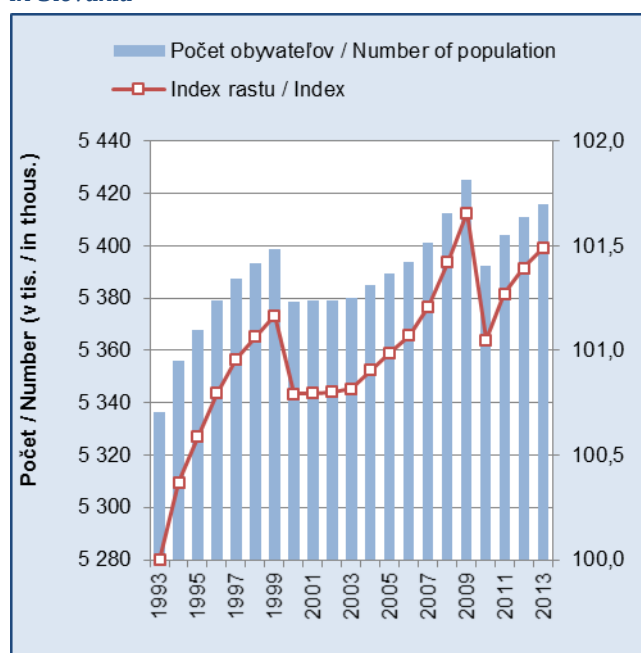
Zdroj dát: EUROSTAT / Data source: EUROSTAT

Aj vo vývoji prirodzeného prírastku má výnimočné postavenie Írsko, ktorého prirodzený prírastok v roku 2013 dosiahol 8,6 ‰ (v roku 2008 takmer 12 ‰). Výškou svojho prirodzeného prírastku si Írsko dlhodobo udržiava pozíciu lídra v EÚ. Výnimočný je aj prirodzený prírastok Cypru (4,9 ‰) a na úrovni 4,2 ‰ sa nachádza Luxembursko. Prirodzený prírastok vyšší ako 3 ‰ má Francúzsko a Spojené kráľovstvo. Z bývalých socialistických štátov znova iba Slovinsko a Slovensko zaznamenávajú nepatrný prirodzený prírastok (0,9 ‰, resp. 0,5 ‰). Najväčší prirodzený úbytok obyvateľstva má Bulharsko, ktoré prirodzeným vývojom stráca 5 osôb na 1000 obyvateľov. Za ním nasledujú ďalšie krajiny bývalého východného bloku - Lotyšsko, Litva, Maďarsko, s prirodzeným úbytkom približne 4 osoby na 1000 obyvateľov a Rumunsko s úbytkom 3 osoby na 1000 obyvateľov.

Počet obyvateľov SR sa zvyšuje iba mierne

Vzhľadom na nízke prírastky obyvateľstva SR v ostatných rokoch, počet obyvateľov SR sa zvyšuje ročne iba mierne. Keďže do vývoja počtu obyvateľov zasahuje sčítanie vo forme zlomov - obyčajne sa sčíta nižší počet obyvateľov, ako sa predpokladá na základe prirodzeného vývoja a migrácie - z porovnania počtu obyvateľov v rokoch 2000 a 2014 vyplýva, že počet obyvateľov sa za 14 rokov zvýšil o necelých 19 tisíc osôb. Je zaujímavé, že až 87 % prírastku obyvateľstva SR tvorili muži.

Graf 8.4: Vývoj počtu obyvateľov SR / Population growth in Slovakia

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Tab. 8.2: Počet obyvateľov / Population size

Počet obyvateľov 31.12. / Population on 31.12.							
Spolu	5 402 547	5 389 180	5 435 273	5 410 836	5 415 949	5 421 349	Total
Muži	2 626 061	2 615 872	2 642 240	2 635 979	2 639 060	2 642 328	Males
Ženy	2 776 486	2 773 308	2 793 033	2 774 857	2 776 889	2 779 021	Females
Počet obyvateľov 1.7. / Population on 1.7.							
Spolu	5 400 679	5 387 285	5 431 024	5 407 579	5 413 393	5 418 649	Total
Muži	2 625 691	2 614 912	2 639 896	2 633 866	2 637 520	2 640 694	Males
Ženy	2 774 988	2 772 373	2 791 128	2 773 714	2 775 873	2 777 955	Females

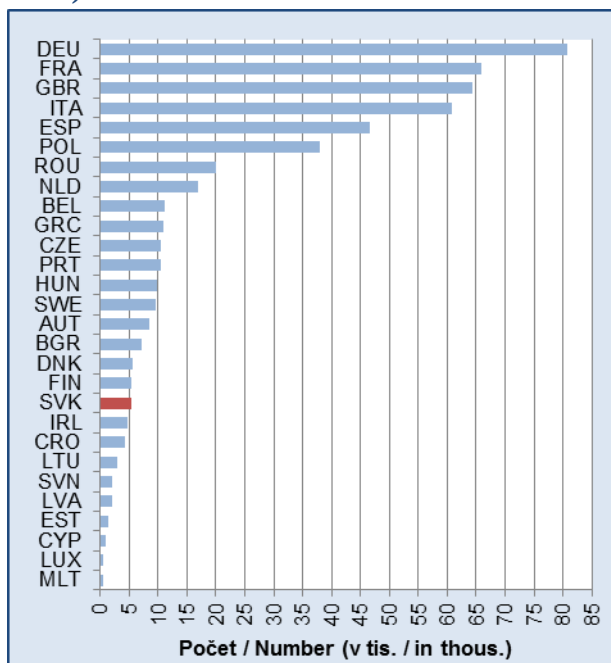
Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Slovenská republika je počtom obyvateľov desiatym najmenším štátom Európskej únie

Slovenská republika s počtom 5,4 mil. obyvateľov je 10. najmenším štátom Európskej únie - EÚ-28 (Chorvátsko vstúpilo do EÚ 1.7.2013) a na obyvateľstve EÚ sa podieľa zhruba jedným percentom. Približne ten istý počet obyvateľov má Fínsko (cca 5,4 mil.) a Dánsko (cca 5,6 mil.). Jedinou krajinou, ktorej počet obyvateľov prekročil hranicu 80 miliónov, je Nemecko. Na počte obyvateľov EÚ sa podieľa až 16 percentami. Na ďalších pozíciách sú Francúzsko, Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska a Taliansko s viac ako 60 miliónmi obyvateľov a Španielsko so 46,5 mil. obyvateľmi, ktorého počet obyvateľov v posledných rokoch viac-menej stagnuje. Z krajín bývalého východného bloku je najväčšie Poľsko, ktorého počet obyvateľov tiež stagnuje, ale na rozdiel od Španielska dlhodobo, na úrovni cca 38

miliónov obyvateľov. Obyvateľstvo Poľska tvorí 7,5 % obyvateľstva EÚ. K 31.12.2013 mala Európska únia 506,8 mil. obyvateľov.

Graf 8.5: Počet obyvateľov v krajinách EÚ, 2013
(v tis.) / *Population in the EU countries, 2013 (in thous.)*

Zdroj dát: EUROSTAT / Data source: EUROSTAT

SUMMARY - POPULATION CHANGE

A total population growth close to zero was typical for population development in Slovakia at the beginning of the new millennium. Between 2001 and 2002 the total increase amounted to only 168, respectively 210 persons. The following years were characterized by a gradual population growth, which was the most dynamic from 2007 to 2012. By 2008, the total increase was ensured primarily by migration, which peaked in 2007 and 2008 at the level of 6,800 and 7,100 persons. Since 2009 (except for 2012) a natural increase contributes to the total increase of population of the Slovak Republic to a greater extent. For example, in 2009 compared to 2008, natural increase almost doubled, thanks to relatively stable mortality and an increased number of live births (mainly due to the realization of postponed deliveries).

Since 2012, however, natural increase is around the level of 3,000 people annually, which along with declining net migration ensures total increase only at the level of 5,100 to 6,500 people. From the former socialist countries in the EU, only Slovenia and Slovakia recorded a slight natural increase (0.9 ‰, respectively 0.5 ‰).

Due to the low population growth in Slovakia in recent years, the number of population increased only slightly. Since 2000, it increased by less than 19,000 people and by 31.12.2014 Slovakia reached 5,421,349 inhabitants. Interestingly, men accounted for 87 % of the total population increase in Slovakia. The census affects the development of the population size in the form of turning points - usually lower number of people is enumerated in census than projected based on the natural change and migration. In 2013 the Slovak Republic was the 10th smallest country of the European Union by population. Population of Slovakia is approximately of the same size as the Finland (about 5.4 million) or the Denmark (about 5.6 million).

9. VEKOVÁ ŠTRUKTÚRA

Tab. 9.1: Veková štruktúra populácie k 31.12. / Population age-structure on december 31st of each year

Ukazovateľ	2000	2005	2010	2012	2013	2014	Indicator
<i>Spolu / Total</i>							
Počet obyvateľov	5 402 547	5 389 180	5 435 273	5 410 836	5 415 949	5 421 349	Total population
0–14	1 036 425	894 308	830 457	830 576	829 925	830 181	0–14
15–49	2 934 602	2 901 150	2 854 174	2 773 817	2 750 915	2 726 898	15–49
50–64	811 936	961 084	1 077 918	1 096 221	1 101 973	1 107 391	50–64
65+	619 584	632 638	672 724	710 222	733 136	756 879	65+
% zastúpenie 0–14	19,2	16,6	15,3	15,4	15,3	15,3	Proportion 0–14 (%)
% zastúpenie 15–49	54,3	53,8	52,5	51,3	50,8	50,3	Proportion 15–49 (%)
% zastúpenie 50–64	15,0	17,8	19,8	20,3	20,3	20,4	Proportion 50–64 (%)
% zastúpenie 65+	11,5	11,7	12,4	13,1	13,5	14,0	Proportion 65+ (%)
Priemerný vek	36,0	37,4	38,7	39,3	39,6	39,9	Mean age
Index starnutia	59,8	70,7	81,0	85,5	88,3	91,2	Ageing index
<i>Muži / Males</i>							
Počet obyvateľov	2 626 061	2 615 872	2 642 240	2 635 979	2 639 060	2 642 328	Total population
0–14	530 209	458 022	425 590	426 209	425 760	425 917	0–14
15–49	1 483 228	1 468 342	1 450 314	1 413 739	1 403 130	1 391 731	15–49
50–64	376 867	453 202	514 975	526 851	530 516	534 085	50–64
65+	235 757	236 306	251 361	269 180	279 654	290 595	65+
% zastúpenie 0–14	20,2	17,5	16,1	16,2	16,1	16,1	Proportion 0–14 (%)
% zastúpenie 15–49	56,5	56,1	54,9	53,6	53,2	52,7	Proportion 15–49 (%)
% zastúpenie 50–64	14,4	17,3	19,5	20,0	20,1	20,2	Proportion 50–64 (%)
% zastúpenie 65+	9,0	8,7	8,7	8,7	8,7	9,7	Proportion 65+ (%)
Priemerný vek	34,4	35,8	37,1	37,7	38,0	38,2	Mean age
Index starnutia	44,5	51,6	59,1	63,2	65,7	68,2	Ageing index
<i>Ženy / Females</i>							
Počet obyvateľov	2 776 486	2 773 308	2 793 033	2 774 857	2 776 889	2 779 021	Total population
0–14	506 216	436 286	404 867	404 367	404 165	404 264	0–14
15–49	1 451 374	1 432 808	1 403 860	1 360 078	1 347 785	1 335 167	15–49
50–64	435 069	507 882	562 943	569 370	571 457	573 306	50–64
65+	383 827	396 332	421 363	441 042	453 482	466 284	65+
% zastúpenie 0–14	18,2	15,7	14,5	14,6	14,6	14,5	Proportion 0–14 (%)
% zastúpenie 15–49	52,3	51,7	50,3	49,0	48,5	48,0	Proportion 15–49 (%)
% zastúpenie 50–64	15,7	16,3	20,2	20,5	20,6	20,6	Proportion 50–64 (%)
% zastúpenie 65+	13,8	14,3	15,1	15,9	16,3	16,8	Proportion 65+ (%)
Priemerný vek	37,5	38,9	40,3	40,9	41,2	41,4	Mean age
Index starnutia	75,8	90,8	104,1	109,1	112,2	115,3	Ageing index

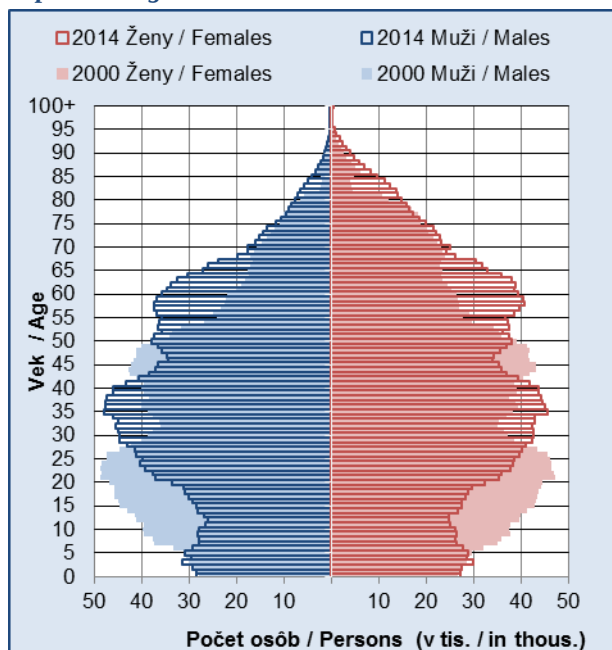
Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Štruktúru obyvateľstva podľa veku a pohlavia možno považovať za najdôležitejšiu charakteristiku pri analýze demografických procesov, keďže ich vývoj sa prejavuje v populácii diferencovane podľa veku a pohlavia. Zároveň je východiskom pri vypracovávaní prognóz budúceho populačného vývoja. Súčasná veková štruktúra sa sformovala za zhruba 100 uplynulých rokov. Je teda výsledkom populačných procesov, ktoré za toto obdobie prebiehali a zároveň bude mať priamy dosah na demografický vývoj ešte počas nasledujúcich 100 rokov. Rozhodujúcim a určujúcim faktorom formovania vekovej štruktúry na Slovensku je vplyv prirodzeného pohybu – vývoj pôrodnosti a úmrtnosti, nakoľko vplyv zahraničnej migrácie sa na zložení obyvateľstva podľa veku v podmienkach SR zatiaľ zásadným spôsobom neprejavil.

Veková štruktúra slovenskej populácie je dlhodobo nerovnomerná. Okrem starnutia zhora a zdola sa začína prejavovať starnutie zo stredu vekovej pyramídy

Zmeny vo vývoji štruktúry obyvateľstva podľa veku a pohlavia v historickom kontexte je najvhodnejšie interpretovať prostredníctvom jej grafického zobrazenia, tzv. vekovou pyramídou. Všetky nepravidelnosti – zárezy, resp. rozšírenia na vekovej pyramíde, sú odrazom udalostí, ktoré mali priamy dopad na rast, resp. pokles počtosti jednotlivých vekových skupín.

Graf 9.1: Vekové zloženie obyvateľstva k 31.12. / Population age structure on December 31st

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Porovnanie vekových pyramíd z roku 2000 a 2014 umožňuje vyhodnotiť zmeny vo vekovej štruktúre Slovenska, ktoré sa udiali za obdobie 15 rokov. Deformácie vekovej štruktúry z roku 2000 sa objavujú aj vo vekovej pyramíde v roku 2014 (Graf 9.1). Vekovej pyramíde z roku 2014 dominujú dve významné natalitné vlny. Prvá natalitná vlna pochádza z obdobia kompenzačnej fázy po druhej svetovej vojne, keď sa zlepšenie a stabilizovanie socioekonomických podmienok po skončení vojny priaznivo prejavilo na zvýšenej reprodukčii obyvateľstva. Druhá natalitná vlna pochádza z obdobia tzv. „babyboom-u“ v 70. rokoch minulého storočia. Oproti predchádzajúcej je mohutnejšia. Vznikla spolupôsobením dvoch faktorov. Tým prvým bola skutočnosť, že sa do veku maximálnej plodnosti dostali silné populačné ročníky narodených v kompenzačnej fáze po 2. svetovej vojne a druhým bolo prijatie celého radu propopulačných opatrení.

Očakávaná, že práve táto natalitná vlna generácií narodených v 70. rokoch sa zhruba o štvrté storočie zopakuje, sa nenaplnila. V dôsledku zmien spoločenských, ekonomických i sociálnych pomerov po roku 1989 nastali zmeny aj v demografickom správaní sa obyvateľstva, charakteristické predovšetkým znížením úrovne reprodukcie. Obdobie zníženej úrovne reprodukcie sa na vekovej pyramíde prejavujú ako zárezy. Na vekovej pyramíde z roku 2014 môžeme identifikovať dva. Prvý zárez v spodnej časti pyramídy je dôsledkom nízkej plodnosti v 90. rokoch minulého storočia, ktorý pokračoval aj v prvých rokoch nového milénia. Až v roku 2008 sa prejavil dlho očakávaný nárast plodnosti v dôsledku realizácie tzv. odkladaných pôrodov (Potančoková 2012). Druhý, menej výrazný, zárez je tvorený menej početnými generáciami narodených v druhej polovici 60. rokov. S narastajúcim vekom dochádza v dôsledku postupného vymierania najstarších osôb k zužovaniu vrcholu pyramídy, ktoré je plynulé a bez výkyvov. Na vekovej pyramíde z roku 2000 je stále ešte viditeľný zárez na vrchole pyramídy, ktorý sa viaže na málopočetné ročníky narodených v medzivojnovom období. Pri porovnaní oboch pyramíd je vidieť rastúcu početnosť osôb, osobitne u žien, od veku 80 rokov. Tvar vekovej pyramídy je dôkazom toho, že na Slovensku máme v súčasnosti regresívny typ vekovej štruktúry, charakteristický nielen starnutím zdola a zhora, ale začína sa v nej prejavovať aj starnutie zo stredu. Podstata starnutia zdola vekovej pyramídy spočíva v poklese počtosti detskej časti populácie. Starnutie zhora sa prejavuje naopak nárastom počtosti populácie 65 ročných a starších, v dôsledku pokračujúcich zlepšujúcich sa úmrtnostných pomerov. Starnutie zo stredu vekovej pyramídy majú na svedomí početne silné generácie z 50. a 70. rokov, ktoré sa postupne presúvajú do vyššieho veku v rámci produktívnej zložky populácie. Keď si uvedomíme, že reprodukčný vek budú postupne „opúšťať“ spomínané početne silné ročníky narodených v 70. rokoch minulého storočia, dôjde

k ďalšiemu nárastu podielu 50–64 ročných, čím sa starnutie zo stredu vekovej pyramídy bude ešte viac prehlbovať.

Na Slovensku je každý šiesty človek v predproduktívnom veku

Tab. 9.2: Veková štruktúra obyvateľstva vo veku do 15 rokov / Age-structure of the population aged under 15 years

Vek (Age)	2000	2005	2010	2012	2013	2014
<i>Počet obyvateľov / Total population</i>						
0	54 741	54 110	60 164	55 828	55 175	55 513
1–4	230 821	206 033	226 074	235 940	235 481	231 761
5–9	349 775	283 853	260 302	268 671	274 117	279 833
10–14	401 088	350 312	283 917	270 137	265 152	263 074
3–5	178 717	155 230	162 082	171 410	174 972	179 292
6–9	289 078	229 917	206 153	214 207	216 995	219 979
0–14	1 036 426	894 308	830 457	830 576	829 925	830 181
<i>Podiel z celkového počtu obyvateľov / Proportion of total population</i>						
0	1,0	1,0	1,1	1,0	1,0	1,0
1–4	4,3	3,8	4,2	4,4	4,3	4,3
5–9	6,5	5,3	4,8	5,0	5,1	5,2
10–14	7,4	6,5	5,2	5,0	4,9	4,9
3–5	3,3	2,9	3,0	3,2	3,2	3,3
6–9	5,4	4,3	3,8	4,0	4,0	4,1
0–14	19,2	16,6	15,3	15,4	15,3	15,3

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Ešte začiatkom 90. rokov predstavoval podiel detí do 15 rokov štvrtinu populácie Slovenska. Od roku 1992 ich podiel v populácii z roka na rok kontinuálne klesal zhruba o polovicu percentuálneho bodu. Až v roku 2008 sa dlhotrvajúci pokles najmladšej zložky obyvateľstva zastavil a stabilizoval na úrovni 15 %. Celkovo sa podiel 0–14 ročných od roku 1990 znížil o 37 % a od začiatku nového tisícročia o 20 %. V rámci predproduktívnej skupiny obyvateľstva sa za uplynulých 15 rokov znížil iba podiel vekových skupín 5–9 a 10–14 ročných. U 5–9 ročných to bolo zníženie podielu zo 6,5 % v roku 2000 na 5,2 % v roku 2014. V prípade vekovej skupiny 10–14 ročných bolo zníženie podielu na celkovej populácii Slovenska oveľa výraznejšie - zo 7,4 % v roku 2000 na súčasných 4,9 %. Podiel 0 ročných je dlhodobo stabilizovaný na úrovni 1 % a podiel vekovej skupiny 1–4 ročných sa pohybuje okolo 4 %. Dá sa povedať, že proporcionálne zastúpenie jednotlivých vekových skupín obyvateľstva do 15 rokov je za posledných sedem rokov relatívne stabilizované. V roku 2014 bola v rámci najmladšej časti populácie najpočetnejšie zastúpená veková skupina 5–9 ročných s podielom 5,2 %, za ňou nasledovala veková skupina 10–14 ročných s podielom tesne pod hranicou 5 % (Tab. 9.2). V období 2000–2014 sa počet detí v predškolskom veku (3–5 roční) zvýšil iba minimálne a v relatívnom vyjadrení je ich súčasný podiel rovnaký ako v roku 2000, t.j. 3,3 % z celkovej populácie SR. Počet detí, ktoré navštevujú prvý stupeň školskej dochádzky (6–9 roční), sa od roku 2000 znížil o takmer 70 tisíc a ich podiel klesol z úrovne 5,4 % v roku 2000 na 4,1 % v roku 2014.

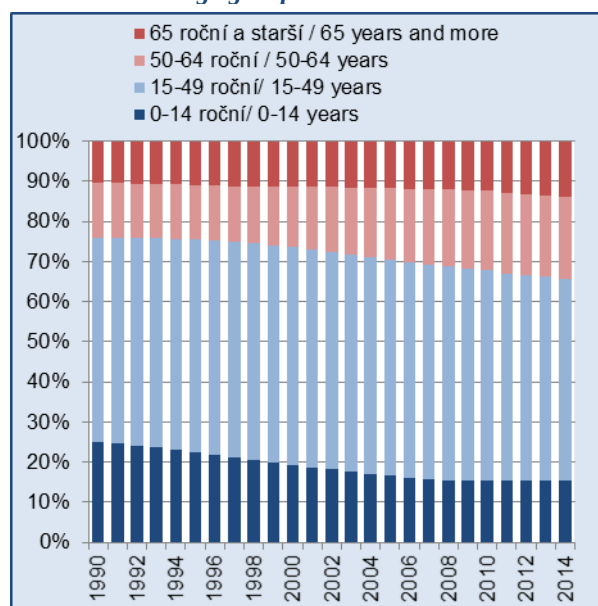
Počet obyvateľov v reprodukčnom veku sa znižuje, rastie počet osôb v poreprodukčnom veku

Podiel obyvateľstva v produktívnom veku sa na celkovom počte obyvateľstva v sledovanom období pohyboval na úrovni 70–72 %, teda bez výrazných výkyvov. Kým produktívna časť populácie pôsobí navonok ako relatívne stabilne sa vyvíjajúca zložka vekovej štruktúry, pri jej podrobnejšom členení na reprodukčnú (15–49 roční) a poreprodukčnú (50–64 roční) časť, pozorujeme odlišné vývojové tendencie

a zmeny v ich vzájomných pomeroch. Podiel 15–49 ročných v populácii rástol miernym tempom až do roku 2000, keď dosiahol svoje maximum - 54 %. Na tejto hodnote zotrval ešte nasledujúcich 5 rokov. Počnúc rokom 2006 podiel osôb v reprodukčnom veku pozvoľne klesá a v súčasnosti je na úrovni 50 %, čo zodpovedá jeho úrovni na začiatku 90. rokov. V budúcnosti dôjde k ešte výraznejšiemu zníženiu početnosti tejto časti obyvateľstva, keď reprodukčný vek budú postupne opúšťať početné generácie pochádzajúce zo 70. rokov, ktoré tak posilnia poreprodukčnú zložku. Podiel 50–64 ročných sa na celkovej populácii zvyšuje od začiatku 90. rokov. V roku 2000 predstavoval 15 % a v roku 2014 dosiahol svoju najvyššiu hodnotu 20,4 %. V období 2000–2014 sa počet osôb vo veku 50–64 rokov zvýšil o takmer 300 tisíc, t.j. o 36 % (Graf 9.2).

Počet seniorov rastie, v budúcnosti sa ich postavenie vo vekovej štruktúre SR posilní ešte viac

Graf 9.2: Hlavné vekové skupiny obyvateľstva k 31.12. / Main age groups on December 31st

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Od začiatku 90. rokov sa podiel 65 ročných a starších v populácii SR zvyšoval medziročne iba nepatrne - o 0,1 percentuálneho bodu. Až koncom prvej dekády nového milénia začal podiel tejto skupiny obyvateľstva narastať o niečo intenzívnejšie. V roku 2014 dosiahol podiel osôb v poproduktívnom veku 14 % (Tab. 9.3). V porovnaní s rokom 2000 vzrástol počet poproduktívneho obyvateľstva o 137 tisíc, t.j. o 22 %. Je zrejmé, že ich počet bude ďalej narastať, a to v dôsledku postupného prechodu početne silných generácií narodených v 50. rokoch minulého storočia do poproduktívneho veku, čím sa postavenie poproduktívnej zložky vo vekovej štruktúre slovenskej populácie v budúcnosti výrazne upevní. Rozdelením tejto skupiny obyvateľstva na menšie vekové skupiny zistíme, že za posledných 15 rokov sa zvýšil podiel všetkých päťročných vekových skupín u 65 ročných a starších. Výnimkou sú 75–79 roční, ktorých podiel je dlhodobo stabilizovaný na úrovni 2,5 %. Najviac vzrástol počet osôb vo vekovej skupine 65–69 a 80–84 ročných. Pri hodnotení početnosti týchto vekových skupín je potrebné brať ohľad na skutočnosť, že ide o rôznorodú skupinu obyvateľstva, ktorá má z hľadiska zdravotného stavu, životného štýlu rozdielne špecifiká a potreby. Na základe toho je možné v rámci poproduktívnej vekovej skupiny vyčleniť ďalšie skupiny. Termín young old, tzv. tretí vek, sa vzťahuje na kategóriu 65–74 ročných, old-old tzv. štvrtý vek označuje kategóriu 75 ročných a starších a nakoniec oldest-old 85 ročných a starších (Rychtaříková 2002). Od roku 2000 sa počet 85 ročných a starších osôb v populácii zvýšil až o 42 %. O štvrtinu (26,5 %) vzrástol počet 75 ročných a starších a počet 65–74 ročných zhruba o 20 %. Celkovo však zastúpenie 85 ročných a starších v slovenskej populácii nie je veľké a predstavuje iba 1,3 %.

Slovensko starne rýchlejším tempom

Aj keď počiatky starnutia slovenskej populácie možno pozorovať už bezprostredne po skončení kompenzačnej fázy po druhej svetovej vojne, teda približne od polovice 50. rokov, tento proces sa zintenzívnal až v 90. rokoch minulého storočia, pokračuje aj v súčasnosti a podľa aktuálnych prognóz bude v budúcnosti napredovať ešte rýchlejším tempom. Starnutie obyvateľstva je nezvratné a hlavne v období 2020 až 2040 bude veľmi intenzívne (Bleha, Šprocha, Vaňo 2013). Ako bolo v úvode kapitoly naznačené,

určujúcim faktorom starnutia je pokles pôrodnosti, resp. plodnosti, kým zmeny vo vývoji úmrtnosti sa na starnutí podieľajú v menšej miere. Vplyv migrácie nemá na starnutie slovenskej populácie zatiaľ významný vplyv. Starnutie populácie sa prejavilo vo vývoji všetkých ukazovateľov, ktorými je možné tento proces „merať“.

Tab. 9.3: Veková štruktúra obyvateľstva vo veku 65 rokov a viac / Age-structure of the population 65 years and over

Vek / Age	2000	2005	2010	2012	2013	2014
<i>Počet obyvateľov / Total population</i>						
65–69	201 871	195 787	217 021	233 677	247 763	259 958
70–74	176 254	170 419	169 628	181 667	185 744	191 317
75–79	137 264	135 238	135 107	133 633	134 701	137 145
80–84	54 464	89 256	91 227	96 493	97 345	97 726
65+	619 584	632 638	672 724	710 222	733 136	756 879
85+	49 731	41 938	59 741	64 752	67 583	70 733
<i>Podiel z celkového počtu obyvateľov / Proportion of total population</i>						
65–69	3,7	3,6	4,0	4,3	4,6	4,8
70–74	3,3	3,2	3,1	3,4	3,4	3,5
75–79	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5
80–84	1,0	1,7	1,7	1,8	1,8	1,8
65+	11,5	11,7	12,4	13,1	13,5	14,0
85+	0,9	0,8	1,1	1,2	1,2	1,3
<i>Počet obyvateľov / Total population</i>						
65–74 tretí vek / young old	378 125	366 206	386 649	415 344	433 507	451 275
75+ štvrtý vek / old-old	241 459	266 432	286 075	294 878	299 629	305 604
85+ / oldest-old	49 731	41 938	59 741	64 752	67 583	70 733
<i>Podiel z celkového počtu obyvateľov / Proportion of total population</i>						
65–74 tretí vek / young old	7,00	6,80	7,11	7,68	8,00	8,32
75+ štvrtý vek / old-old	4,47	4,94	5,26	5,45	5,53	5,64
85+ / oldest-old	0,92	0,78	1,10	1,20	1,25	1,30

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Tab. 9.4: Vybrané stredné hodnoty veku / Selected mean values of age

Ukazovateľ	2000	2005	2010	2012	2013	2014	Indicator
<i>Mediánový vek / Median age</i>							
Spolu	33,3	34,5	36,2	37,1	37,7	38,2	Total
Muži	31,5	32,9	34,7	35,7	36,2	36,7	Males
Ženy	35,1	36,1	37,7	38,5	39,4	39,8	Females
<i>Priemerný vek / Mean age</i>							
Spolu	36,0	37,4	38,7	39,3	39,6	39,9	Total
Muži	34,4	35,8	37,1	37,7	38,0	38,2	Males
Ženy	37,5	38,9	40,3	40,9	41,2	41,4	Females

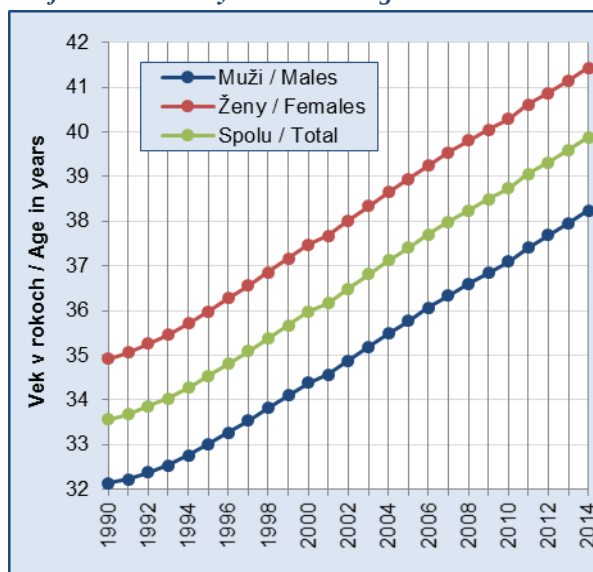
Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

V roku 2014 dosiahli priemerný vek aj mediánový vek²¹ slovenskej populácie svoje doteraz najvyššie hodnoty. Priemerný vek vzrástol od roku 2000 o takmer 4 roky z 36 rokov na 39,9 rokov a mediánový vek z 33,3 rokov na 38,2 rokov, t.j. o 5 rokov. Od polovice 90. rokov sa priemerný vek medziročne zvyšuje o 0,2–0,3 roka, resp. o 2,4–3,6 mesiaca. Oba ukazovatele sú dlhodobo vyššie u žien ako u mužov. Ženy sú v porovnaní s mužmi v priemere staršie o tri roky. Rozdiel v mediánovom veku mužov a žien sa od roku 2000 mierne znížil. Kým v roku 2000 bol mediánový vek žien vyšší o 3,6 rokov v porovnaní s mužmi,

²¹ Vek, ktorý rozdeľuje populáciu na dve rovnako početné časti (polovicu s nižším a polovicu s vyšším vekom, ako je medián).

v roku 2014 to bol rozdiel 3 roky (Tab. 9.4). Nárast priemerného veku sa najviac prejavil v produktívnej vekovej skupine obyvateľstva. V roku 2014 dosiahol priemerný vek v rámci tejto skupiny svoju zatiaľ najvyššiu hodnotu 40,1 rokov (Tab. 9.5). V porovnaní s rokom 2000 to bolo o 2,7 roka viac. V poproduktívnej vekovej skupine nepozorujeme žiadne výrazné zmeny priemerného veku, naopak jeho úroveň je viac menej stabilizovaná a pohybuje sa okolo 74–74,5 rokov. V prípade predproduktívnej vekovej skupiny bol od roku 2000 zaznamenaný pokles priemerného veku z 8,1 rokov na súčasných 7,4 rokov. Toto zníženie bolo s najväčšou pravdepodobnosťou zapríčinené nárastom plodnosti v dôsledku realizácie odkladaných pôrodov po roku 2008.

Graf 9.3: Priemerný vek / Mean age

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Tab. 9.5: Vývoj priemerného veku obyvateľstva v hlavných vekových skupinách / Trends in mean age in major age groups

Vek / Age	2000	2005	2010	2012	2013	2014
0–14	8,1	8,1	7,5	7,4	7,4	7,4
15–64	37,4	38,2	39,2	39,7	39,9	40,1
65+	74,1	74,4	74,6	74,5	74,4	74,4

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Vzájomné pomery hlavných vekových skupín ako aj biologických - reprodukčných skupín obyvateľstva predstavujú ďalšie ukazovatele, ktorými môžeme sledovať pokračujúci proces starnutia na Slovensku. Sú to index veku²², Billeterov index²³ a najčastejšie používaný indikátor index starnutia (Tab. 9.6). V roku 2000 bola hodnota indexu veku 72,4 %, čo znamená, že na 100 osôb v poreprodukčnom veku (50 ročných a starších) pripadalo 72 detí vo veku 0–14 rokov. V priebehu nasledujúcich 15 rokov sa index veku znížil ešte viac, keď na 100 osôb v poreprodukčnom veku pripadalo iba 44 detí. Pre porovnanie, v 70. a 80. rokoch minulého storočia boli hodnoty indexu veku výrazne vyššie ako 100 %, t.j. v populácii prevyšovala predreprodukčná zložka nad poreprodukčnou, a až v roku 1992 došlo k jeho poklesu pod úroveň 100 %. Odvtedy pozorujeme kontinuálny pokles tohto ukazovateľa. S poklesom detskej zložky v populácii klesá aj Billeterov index. Ešte v rokoch 1990 a 1991 bola jeho hodnota kladná, aj keď veľmi blízka nule, no od roku 1992 dosahuje iba záporné hodnoty. V roku 2000 bola hodnota Billeterovho indexu -13,5 % a v roku 2014 až -38 %. V dôsledku zmien v štruktúre najmladších a najstarších vekových kategórií v populácii, ktoré sú výsledkom spolupôsobenia dvoch javov - predlžovaním ľudského života na jednej strane a vplyvom nízkej plodnosti na druhej strane, pozorujeme pomerne dynamický nárast indexu starnutia. Kým v roku 2000 pripadalo na 100 osôb vo veku 0–14 rokov približne 60 osôb 65 ročných a starších, v roku 2010 to už bolo 81 a v roku 2014 je to už 91 osôb. Od roku 2000 tak index starnutia vzrástol o viac ako 50 %.

²² Počet osôb v predreprodukčnom veku k osobám v poreprodukčnom veku.²³ Rozdiel medzi počtom osôb v predreprodukčnom a poreprodukčnom veku k osobám v reprodukčnom veku.

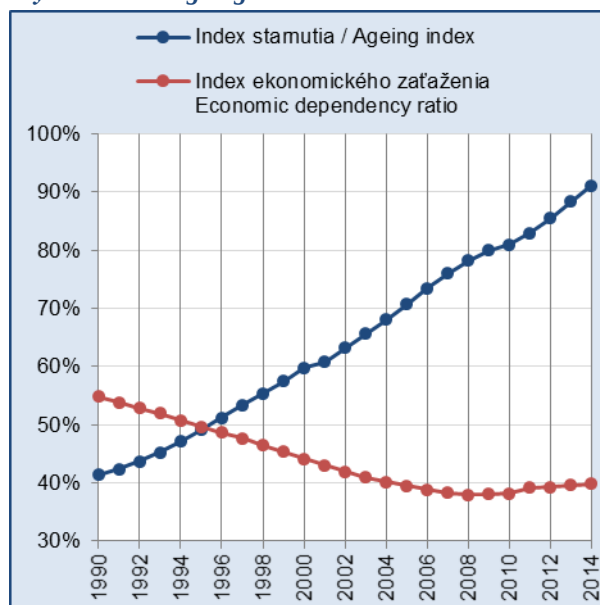
Tab. 9.6: Ukazovatele starnutia obyvateľstva / Indicators of population ageing

Ukazovateľ	2000	2005	2010	2012	2013	2014	Indicator
Index veku (%)	72,4	56,1	47,4	46,0	45,2	44,5	Age index (%)
Index starnutia (%)	59,8	70,7	81,0	85,5	88,3	91,2	Ageing index (%)
Billeterov index (%)	-13,5	-24,1	-32,2	-35,2	-36,5	-37,9	Billeter index (%)

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Rastie ekonomické zaťaženie produktívnej populácie

Vývoj a zmeny v početnosti hlavných vekových skupín majú priamy dopad na ekonomické zaťaženie produktívneho obyvateľstva neproduktívnou zložkou populácie. Vývoj indexov závislosti (index závislosti mladých a index závislosti starých) a indexu celkového zaťaženia ovplyvňuje nízky podiel detí v populácii, rast obyvateľstva v poproduktívnom veku a iba mierne sa zvyšujúce zastúpenie produktívnej zložky populácie (v období 2000–2014 nárast o 2 %). V roku 2000 pripadalo na 100 osôb v produktívnom veku 44 ekonomicky závislých osôb (vo veku do 15 rokov a 65 ročných a starších). Klesajúci trend indexu celkového zaťaženia z minulosti sa zastavil v roku 2010 a od roku 2011 začína miernym tempom narastať. V roku 2014 dosiahol index celkového zaťaženia 41,4 % (Tab. 9.7). V blízkej budúcnosti sa očakáva zrýchlenie tempa rastu indexu celkového zaťaženia, keď k narodeným v povojnových ročníkoch pribudnú početne silné ročníky narodených v prvej polovici 50. rokov. Prognóza populačného vývoja Slovenskej republiky do roku 2060 predpokladá viac ako dvojnásobný nárast indexu celkového zaťaženia. Konkrétne v roku 2060 by na 100 obyvateľov v produktívnom veku malo pripadnúť 101,2 v neproduktívnom veku (Bleha, Šprocha, Vaňo 2013). Na indexe celkového zaťaženia sa zatiaľ rozhodujúcou mierou podieľa index závislosti mladých. V roku 2014 predstavovalo zaťaženie mladým obyvateľstvom 52 % z celkového ekonomického zaťaženia. V roku 2000 pripadalo na 100 osôb v produktívnom veku takmer 28 detí, v súčasnosti je to približne 21 detí. V prípade vývoja indexu závislosti starých pozorujeme od roku 2000 jeho kontinuálny nárast, z hodnoty 16,5 % na súčasných takmer 20 %. Kým v roku 2000 predstavovalo zaťaženie starým obyvateľstvom 37 % z indexu celkového zaťaženia, v roku 2014 to už bolo takmer 48 %. Index závislosti starých sa na základe očakávaného vývoja bude na celkovom ekonomickom zaťažení podieľať postupne stále väčšou mierou. Starnutie populácie je nezvratné a najviac zasiahne produktívnu zložku populácie. Po relatívne dlhom období klesajúceho trendu ekonomického zaťaženia sa začne obdobie zvyšovania ekonomického zaťaženia produktívneho obyvateľstva neproduktívnym. To bude mať závažné ekonomické, sociálne, ale aj politické dôsledky. Je preto nanajvýš žiaduce zamyslieť sa a prijať komplexné opatrenia na zmiernenie dopadov starnutia na spoločnosť a zrealizovať ich s dostatočným časovým predstihom.

Graf 9.4: Starnutie a celkové ekonomické zaťaženie obyvateľstva / Ageing and economic burden

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

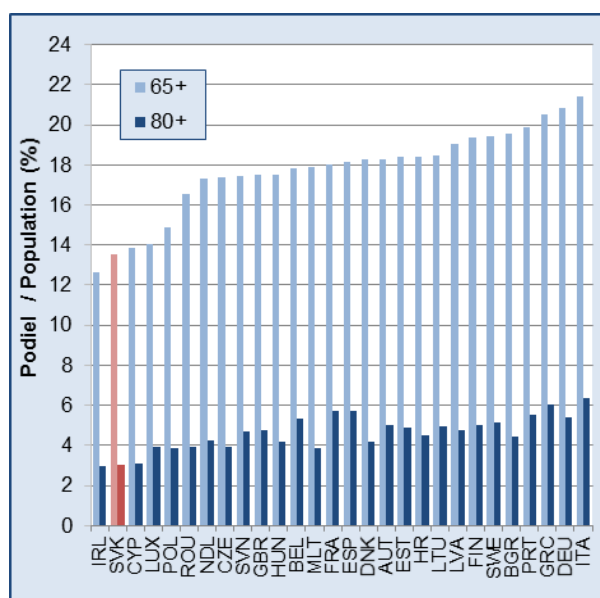
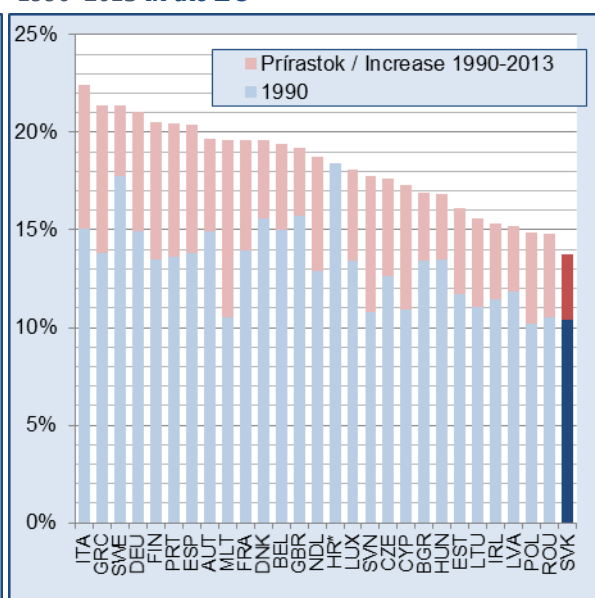
Tab. 9.7: Ukazovatele ekonomického zaťaženia produktívnej populácie / Indicators of economic burden of the productive population

Ukazovateľ	2000	2005	2010	2012	2013	2014	Indicator
Počet obyvateľov	5 402 547	5 389 180	5 435 273	5 410 836	5 415 949	5 421 349	Total population
0–14	1 036 425	894 308	830 457	830 576	829 925	830 181	0–14
15–64	3 746 538	3 862 234	3 932 092	3 870 038	3 852 888	3 834 289	15–64
65+	619 584	632 638	672 724	710 222	733 136	756 879	65+
Index závislosti mladých	27,66	23,16	21,12	21,46	21,54	21,65	Young age dependency ratio
Index závislosti starých	16,54	16,38	17,11	18,35	19,03	19,74	Old age dependency ratio
Index celkového zaťaženia	44,20	39,54	38,23	39,81	40,57	41,39	Economic dependency ratio

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

Momentálne je Slovensko jednou z najmladších krajín v rámci EÚ. V budúcnosti bude najstaršou

Starnutie možno považovať za globálny proces, ktorý zasiahol všetky krajiny Európskej únie. V jednotlivých európskych krajinách prebieha tento proces s rozdielnou intenzitou, najviac pokročil v krajinách západnej, severnej a južnej Európy. Najvyšší podiel obyvateľov vo veku 65 rokov a viac má Taliansko, Nemecko a Grécko, kde prekročil hranicu 20 %. Zastúpenie poproduktívneho obyvateľstva tesne pod touto hranicou je v Portugalsku, Bulharsku, Švédsku, Fínsku a v Lotyšsku. Naopak najnižší podiel obyvateľov nad 65 rokov v rámci EÚ vykazuje Írsko (12,6 %). Za ním nasledujú Slovensko, Cyprus a Luxembursko s podielom poproduktívneho obyvateľstva v rozmedzí 13,5–14,0 %. Čo sa týka podielu najstaršieho obyvateľstva - vo veku 80 rokov a viac, je podľa údajov EUROSTAT-u najvyšší v Taliansku (6,4 %) a Grécku (6 %). Významný podiel 80 ročných a starších v populácii má Francúzsko, Španielsko, Portugalsko, Belgicko, Švédsko, Fínsko, Litva a Rakúsko (5,7–5 %). Najmenej, iba 3 % obyvateľov vo veku 80 rokov a viac, mali Írsko, Slovensko a Cyprus. Od roku 1990 vzrástol podiel poproduktívneho obyvateľstva najviac na Malte a v Grécku (o 8–9 %). Významný prírastok (o 7 %) obyvateľov vo veku 65 rokov a viac v uvedenom období zaznamenali aj Taliansko, Fínsko, Portugalsko, Španielsko a Švédsko. Najmenej vzrástol podiel poproduktívneho obyvateľstva vo Veľkej Británii, Maďarsku, Lotyšsku a na Slovensku (o 3 %).

Graf 9.5: Podiel osôb vo veku 65+ a 80+ v krajinách EÚ, 1.1.2014 / Proportion of population aged 65+ and 85+ in the EU, 1.1.2014**Graf 9.6: Podiel osôb v poproduktívnom veku a ich prírastok v období 1990–2013 v krajinách EÚ / Proportion of post-productive age and its increase in 1990–2013 in the EU**

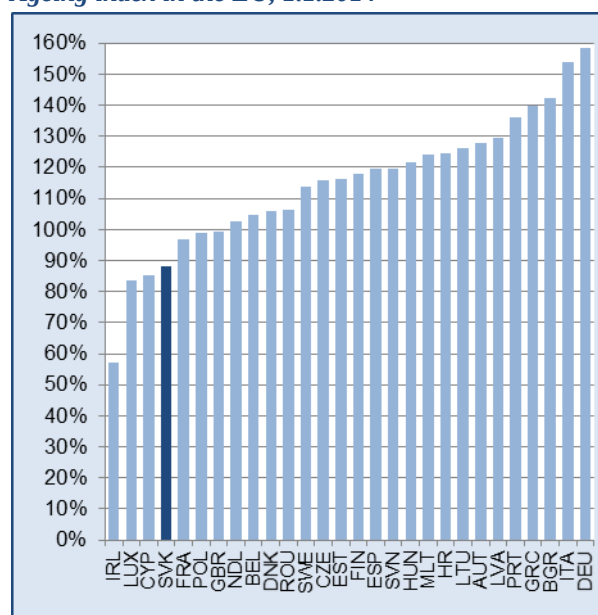
Zdroj dát: EUROSTAT / Data source: EUROSTAT

Za najmladšiu krajinu v rámci EÚ možno považovať Írsko, v ktorom je index starnutia približne 57 %, t.j. na 100 detí vo veku 0–14 rokov pripadá 57 osôb vo veku 65 rokov a viac. Za ním nasledujú Luxembursko, Cyprus a Slovensko, s indexom starnutia 84–88 %. Ku krajinám, v ktorých sa index starnutia približuje k 100 %, ale ešte stále v ich populácii prevažuje detská zložka, patria Francúzsko, Poľsko a Veľká Británia. Rebríček krajín, v ktorých index starnutia prekročil hranicu 100 %, začína Holandsko, s indexom starnutia 102 % a na jeho konci stoja Taliansko a Nemecko, s indexom starnutia viac ako 150 %.

Hodnoty uvedených ukazovateľov (index starnutia, podiel poproduktívneho obyvateľstva, podiel 80 ročných a starších) radia Slovensko v rámci krajín EÚ spolu s Írskom, Cyprum a Luxemburskom k najmladším európskym

populáciám. Ako však bolo vyššie spomenuté, starnutie na Slovensku bude aj naďalej pokračovať a jeho akcelerácia sa očakáva v období 2040–2060. Slovensko sa stane spolu s Poľskom najstaršou krajinou EÚ a zaradí sa medzi najstaršie krajiny na svete (Bleha, Šprocha, Vaňo 2013).

Graf 9.7: Index starnutia v krajinách EÚ, 1.1.2014 / Ageing index in the EU, 1.1.2014

Zdroj dát: EUROSTAT / Data source: EUROSTAT

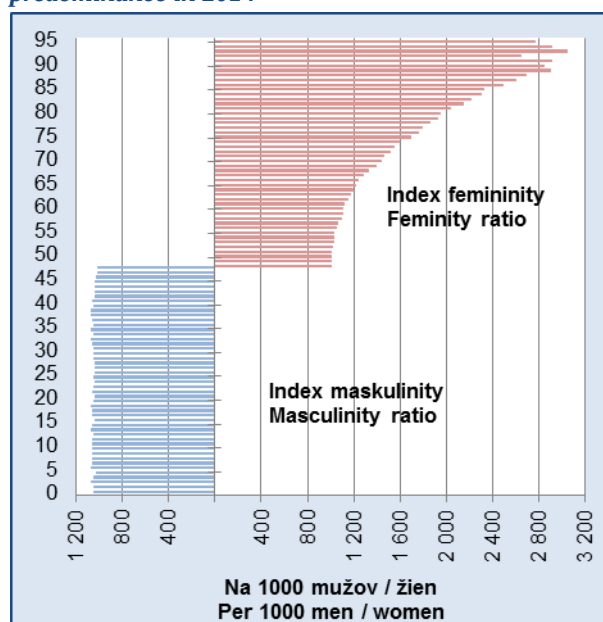
Prevaha žien nad mužmi v populácii Slovenska začína od 48 roku veku

Okrem vekovej štruktúry je dôležitou charakteristikou populácie aj štruktúra podľa pohlavia. V demografických analýzach sa často pri hodnotení ukazovateľov populačného vývoja vyskytuje kombinácia oboch štruktúr súčasne. Štruktúra podľa pohlavia závisí od pomeru pohlaví pri narodení, v našich podmienkach mierne prevažujú novonarodení chlapci nad dievčatami, ďalej od vývoja úmrtnosti, ktorá je v prípade mužov vyššia ako u žien (mužská nadúmrtnosť) a od migrácie.

Pre Slovensko je z dlhodobého pohľadu charakteristická vysoká femininita. Ešte v prvých rokoch nového milénia bolo možné pozorovať pokračovanie rastúceho trendu zvyšovania indexu femininity z minulosti. Najvyššia hodnota indexu femininity bola zaznamenaná v roku 2003, keď na 1000 mužov pripadalo 1060 žien. Od nasledujúceho roku index femininity na Slovensku kontinuálne mierne klesá. V súčasnosti pripadá na 1000 mužov 1051 žien. Pre porovnanie, na začiatku 90. rokov mal index femininity hodnotu 1045 %.

Pomer pohlaví je v detskom a mladom veku vyrovnaný. Postupne s narastajúcim vekom sa v dôsledku vyššej intenzity úmrtnosti mužov nerovnováha v prospech chlapcov znižuje, až sa početnosť mužov a žien v populácii vyrovná. Vek, v ktorom začína prevaha žien v populácii, sa zvyšuje, čo možno považovať za ďalší prejav starnutia populácie. Na začiatku 90. rokov to bolo vo veku 42 rokov, v roku 2000 vo veku 44 rokov a v roku 2014 už vo veku 48 rokov (Graf 9.8). Po 48 roku veku majú v populácii SR prevahu ženy. Index femininity postupne rastie, pričom jeho najvyššie hodnoty možno pozorovať v najstarších vekových kategóriách. Od veku 81 rokov počet žien pripadajúcich na 1000 mužov neklesne pod 2000, pričom maximum dosahuje index femininity vo veku 93 rokov (3000 žien na 1000 mužov). Vysoký nepomer pohlaví v najstarších vekových kategóriách je zapríčinený nielen niekoľkokrát spomínanou nadúmrtnosťou, aj vojnovými stratami v prvej i druhej svetovej vojne a emigráciou za prácou.

Graf 9.8: Prevala pohlaví v roku 2014 / Sex predominance in 2014

Zdroj dát: ŠÚ SR / Data source: SO SR

SUMMARY- POPULATION AGE STRUCTURE

The impact of natural change is a determining factor for formation of the age structure in Slovakia. The Slovak Republic has a regressive type of age structure, characterized not only by aging from the bottom and from the top, but also from the middle of the age pyramid. The proportion of children in Slovak population is stabilized at around 15 % since 2008. Changes in proportion of the productive age population are not so significant yet. Nevertheless, the post-reproductive part of productive population (aged 50–64) increases slightly faster. The proportion of the elderly reached 14 % in 2014. It is obvious, that number of people in post- productive age will continue to increase, due to a gradual transition of the strong generation born in the 1950s to a post-productive age. Thereby the position of

the post-productive part of the population will significantly strengthen in the near future in Slovakia. Ageing of the Slovak population is an irreversible process and according to the current prognosis it will move forward at a faster pace. The productive component of the population will be the most affected one by ageing. We expect an acceleration of growth of the economic dependency ratio, due to expected changes in the age structure. The economic dependency ratio started to increase since 2011. The number of dependent persons within the age group of 15 and 65+ per 100 persons in productive age was 41 persons in 2014. However, compared with other EU countries, the Slovak Republic has currently still one of the youngest populations.

10. ZÁVER

Proces transformácie reprodukčného správania, ktorý prebieha od zmeny spoločenského režimu na prelome 80. a 90. rokov minulého storočia a ktorý je súčasťou širšieho procesu spoločenskej premeny, sa dostáva do záverečnej etapy. V niektorých demografických procesoch ešte dobiehajú transformačné procesy vrátane kompenzačných za obdobie z prvej fázy transformácie. V niektorých demografických procesoch je už vývoj stabilizovaný a nastúpené trendy by mali pretrvať dlhšie obdobie.

Aj napriek zvýšeniu sobášnosti v roku 2014 je jej úroveň naďalej veľmi nízka a sobášny potenciál je dlhodobo slabo využívaný. Zvyšuje sa nielen počet a podiel slobodných osôb v populácii, ale predlžuje sa aj doba strávená mimo manželstva v reprodukčnom veku. V rámci EÚ patrí Slovensko ku krajinám s priemernou intenzitou sobášnosti a s relatívne skorým vstupom do manželstva, čo nepochybne vytvára potenciál na zmeny do budúcnosti. Nevýrazný a kolísavý trend sobášnosti už od polovice 90. rokov minulého storočia, sprevádzaný otáznym postojom mladej generácie ku kohabitáciám však neumožňuje odhadnúť presnejšie vývoj sobášnosti v nasledujúcich rokoch.

Dlhodobý nárast rozvodovosti sa zastavil a následné zníženie pod hranicu 40 % sa zdá byť dôležitý signál pre vývoj úrovne rozvodovosti počas najbližších desaťročí. Okrem zastavenia dlhodobého rastu rozvodovosti je významnou črtou aj zvyšovanie priemernej dĺžky manželstva v čase rozvodu, ktoré je spôsobené predovšetkým častejšími rozvodmi dlhotrvajúcich manželstiev. Z európskeho hľadiska nebola rozvodovosť na Slovensku nikdy vysoká a aj v súčasnosti sa pohybuje pod priemerom EÚ.

Posledné roky priniesli mierne oživenie intenzity plodnosti. Plodnosť sa čoraz častejšie sústreďuje do veku nad 30 rokov, odkladanie rodenia detí do vyššieho veku sa však výrazne spomalilo. Zvyšuje sa mimomanželská plodnosť, podiel detí narodených mimo manželstva sa blíži už k hranici 40 %. V rámci EÚ patrí Slovensko ku krajinám s nízkou plodnosťou a nízkym priemerným vekom pri prvom pôrode. Trend mierneho rastu, ktorý pretrváva od roku 2010, by teda mohol byť základom pre budúci vývoj plodnosti.

Umelá potratovosť klesla v roku 2014 na historické minimum. Spomaľujúci sa trend znižovania umelej potratovosti, ako aj pohľad do zahraničia naznačujú, že umelá potratovosť sa priblížila ku hranici, pod ktorú sa už znižovať nebude. Samovoľná potratovosť má dlhodobo stabilný trend. V minulosti dominovali medzi žiadateľkami o interrupciu vydaté ženy s deťmi, v súčasnosti sú už najpočetnejšou skupinou slobodné ženy. Potvrdzuje sa tak trend, keď ťažisko interrupcií sa presúva z priebehu a konca reprodukčného obdobia žien na jeho začiatok. Keď neberieme do úvahy krajiny s prísnymi legislatívnymi obmedzeniami, patrí Slovensko medzi krajiny s najnižšou umelou potratovosťou v Európe. Vďaka poklesu umelej potratovosti a miernemu zvyšovaniu plodnosti sa podiel potratov na ukončených tehotenstvách znižuje. V súčasnosti sa zo 100 tehotenstiev 78 končí pôrodom, čo je najvyššia hodnota od konca 50. rokov minulého storočia.

Dĺžka života populácie SR naďalej rastie u oboch pohlaví, Slovensko však stále patrí medzi krajiny s najvyššou úmrtnosťou v EÚ. Vzhľadom na významný potenciál pre zlepšovanie úmrtnostných pomerov sa očakáva, že dlhodobý trend znižovania celkovej úmrtnosti bude pokračovať aj v najbližších desaťročiach, pričom by sa mala mierne znižovať nadúmrtnosť mužov. Medzi príčinami smrti naďalej dominujú ochorenia obehovej sústavy a nádorové ochorenia. Úmrtnosť v prvom roku života sa zatiaľ nepodarilo stabilizovať na minimálnych hodnotách.

Z hľadiska migrácie spojenej so zmenou trvalého pobytu vykazuje Slovensko dlhodobo prírastky zo zahraničnej migrácie. Počet prisťahovaných zo zahraničia je v posledných rokoch stabilný, počet vystáňovaných zo SR sa v období 2005–2014 zdvojnásobil. Migračné saldo sa od roku 2009 znižuje a v súčasnosti sa približuje k najnižším hodnotám od vzniku samostatnej SR v roku 1993. V súvislosti s reálnymi migračnými pohybmi však treba vnímať problematiku migrácie komplexnejšie, t.j. okrem

migrácie spojenej so zmenou trvalého pobytu treba brať do úvahy aj iné druhy pobytov, pracovnú migráciu a nelegálnu migráciu.

Počet obyvateľov SR mierne rastie. Na tomto raste sa v súčasnosti väčšou časťou podieľa prirodzený prírastok, ktorý sa však po roku 2011 výrazne znížil. Klesajúci trend prirodzeného aj migračného prírastku má za následok výrazné znížovanie celkového prírastku. V porovnaní s obdobím 2008–2011 sa celkový prírastok obyvateľstva znížil o viac ako 50 %. Predpokladá sa ďalšie znížovanie celkového prírastku a do roku 2030 sa s veľkou pravdepodobnosťou prírastok obyvateľstva zmení na úbytok. Tento trend bude spôsobený hlavne vývojom prirodzeného prírastku, ktorý sa zmení na úbytok už okolo roku 2020.

Nadalej pokračuje proces starnutia obyvateľstva, ktorý má zrýchľujúcu sa tendenciu. V súčasnosti sa priemerný vek obyvateľstva zvyšuje ročne zhruba o 0,3 roka. Novým trendom je výraznejšie starnutie populácie v produktívnom veku, ktoré je spôsobené postupným prechodom silných populačných ročníkov narodených po 2. svetovej vojne a v 50. rokoch minulého storočia do poproduktívneho veku. Slovensko zatiaľ stále patrí medzi najmladšie krajiny EÚ. Intenzívne populačné starnutie, ktoré sa očakáva v najbližších desaťročiach, však prinesie zvýšenie priemerného veku obyvateľstva zhruba o 9 rokov a do roku 2050 sa Slovensko posunie medzi najstaršie krajiny EÚ.

Súčasný populačný vývoj aj očakávané populačné trendy naznačujú, že v priebehu najbližších desaťročí bude obyvateľstvo SR s veľkou pravdepodobnosťou menej početné, určite výrazne staršie a pravdepodobne aj etnicky rôznorodejšie. Treba stále pripomínať zásadné spoločenské dopady populačného vývoja, predovšetkým na trh práce, sociálne poistenie, zdravotníctvo a sociálne služby. Tieto dopady treba systematicky zmiernovať a koncepčne pripravovať spoločnosť na fungovanie v zmenených podmienkach. Opatrenia zamerané na populačný vývoj treba robiť s predstihom, nakoľko demografické procesy a hlavne demografické štruktúry majú silnú zotrvačnosť a ich ovplyvňovanie si vyžaduje dlhodobý, stabilný, komplexný a premyslený prístup.

ZOZNAM POUŽITÝCH SKRATIEK

Skratka (Abbreviation)	Krajina	Country
BE	Belgicko	Belgium
BG	Bulharsko	Bulgaria
CY	Cyprus	Cyprus
CZ	Česká republika	Czech Republic
DK	Dánsko	Denmark
EE	Estónsko	Estonia
FI	Fínsko	Finland
FR	Francúzsko	France
GR	Grécko	Greece
NL	Holandsko	Netherlands
HR	Chorvátsko	Croatia
IR	Írsko	Ireland
LT	Litva	Lithuania
LV	Lotyšsko	Latvia
LU	Luxembursko	Luxembourg
HU	Maďarsko	Hungary
ML	Malta	Malta
DE	Nemecko	Germany
PL	Poľsko	Poland
PT	Portugalsko	Portugal
AT	Rakúsko	Austria
RO	Rumunsko	Romania
SK	Slovensko	Slovakia
SI	Slovinsko	Slovenia
ES	Španielsko	Spain
SE	Švédsko	Sweden
IT	Taliansko	Italy
GB	Veľká Británia	United Kingdom

LITERATÚRA

- BLEHA, B., ŠPROCHA, B., VAŇO, B. 2013. *Prognóza populačného vývoja v Slovenskej republike do roku 2060*. Bratislava: INFOSTAT.
- BLEHA, B., VAŇO, B., BAČÍK, V. 2014. *Demografický atlas Slovenskej republiky*. Prírodovedecká fakulta UK, INFOSTAT.
- BURCIN, B., MÉSZÁROS, J. 2008. Vývoj odvrátiteľnej úmrtnosti na Slovensku. *Slovenská štatistika a demografia*. 18, 2 – 3, s. 24 – 39.
- HAJNAL, J. 1953. Age at Marriage and Proportions Marrying. *Population Studies* 7, 2, pp. 111 – 136.
- HAJNAL, J. 1965. European marriage pattern in historical perspective In: D.V. Glass and D.E.C. Eversley, (eds.) *Population in History*, Arnold, Londres. pp. 101 – 143.
- KALMIJN, M. 2007. Explaining cross-national differences in marriage, cohabitation, and divorce in Europe, 1990-2000. *Population Studies* 61, 3, pp. 243 – 263.
- LUTZ, W., SKIRBEKK, V., TESTA, M. 2006. The Low Fertility Trap Hypothesis. Forces that May Lead to Further Postponement and fewer Births in Europe. *Vienna Yearbook of Population Research*, pp. 167 – 192.
- McDONALD, P. 2008. Very Low Fertility. Consequences, Causes and Policy Approaches. *The Japanese Journal of Population*. 6, 1, pp. 19 – 23.
- MÉSZÁROS, J. 2008. *Atlas úmrtnosti Slovenska 1993 – 2007*. Bratislava: INFOSTAT.
- MÉSZÁROS, J. 2005. Úmrtnosť podľa rodinného stavu v Slovenskej republike. *Slovenská štatistika a demografia*. 15, 3 – 4, s. 54 – 60.
- POTANČOKOVÁ, M. 2011. Zmena reprodukčného správania populácie Slovenska po roku 1989: trendy, príčiny a dôsledky. In: Piscová, M. *Desaťročia premien slovenskej spoločnosti*. Bratislava: VEDA, s. 142 – 159.
- POTANČOKOVÁ, M. 2012. Plodnosť. In: Vaňo, B. (ed.). *Populačný vývoj v Slovenskej republike 2011*. Bratislava: INFOSTAT, s. 29 – 42.
- POTANČOKOVÁ, M. 2012. Potratovosť. In: Vaňo, B. (ed.). *Populačný vývoj v Slovenskej republike 2011*. Bratislava: INFOSTAT, s. 43 – 52.
- RYCHTAŘÍKOVÁ, J. 2005. Education and survival in the Czech Republic. *ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE, GEOGRAPHICA*, Nos. 1-2.
- ŠPROCHA, B. 2009. Plodnosť Rómov na Slovensku. *Demografie*. 49, 3, s. 191 – 201.
- ŠPROCHA, B. 2012. Rozvodovosť v SR. In: Vaňo, B. (ed.). *Populačný vývoj v Slovenskej republike 2011*. Bratislava: INFOSTAT, s. 19 – 28.
- ŠPROCHA, B. 2014. *Reprodukcia rómskeho obyvateľstva na Slovensku a prognóza jeho populačného vývoja*. Bratislava: PÚ SAV, INFOSTAT.
- ŠPROCHA, B. 2015a. Transformácia generačnej plodnosti na Slovensku. Odkladanie a rekuperácia pôrodov v generačnej perspektíve. *Slovenská štatistika a demografia*. 25, 2, s. 14 – 32.
- ŠPROCHA, B. 2015b. Narodení mimo manželstva a plodnosť nevydatých žien na Slovensku. *Demografie*, 57, 2, s. 127 – 143.
- VAŇO, B. 2005. Populačný vývoj na Slovensku po roku 1990. *Demografie*, 47, 2, s. 103 – 112.

Názov	Populačný vývoj v Slovenskej republike 2014
Vydal	Inštitút informatiky a štatistiky Leškova 16 Bratislava
Vydanie	prvé, 2015
Rozsah	85 strán; 6,0 AH
Náklad	150 CD
ISBN	978-80-89398-27-0

